हाम्रो सरुमारानी हाम्रो गौरव

स्थानीय पाठ्यक्रम कक्षा १-८

१.परिचय

नेपालको संविधानले माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई दिएकोछ।त्यसैगरी राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप,२०७६ ले आधारभूत तह (कक्षा १देखि ८) सम्म मातृभाषा तथा स्थानीय विषय अध्यापन गराउनु पर्ने प्रावधान गरेको छ।आधरभूत तह (कक्षा १-३) को पाठ्यक्रम,२०७६ ले शैक्षिक सत्र २०७७ देखि कक्षा १ बाट क्रमशः अनिवार्य रूपमा स्थानीय विषय अध्यापन गराउनु पर्ने व्यवस्था गरेकाले स्थानीय पाठ्यक्रम तयार पारिएको हो।सङ्घीय सरकारले समग्र पाठ्यक्रम तथा परीक्षा सम्बन्धी मापदण्ड, नीति, गुणस्तरका सूचक तयार गर्नुपर्ने, प्रदेश सरकारले सो सम्बन्धमा क्षमता विकास र समन्वय गर्ने तथा स्थानीय सरकारले सङ्घीय नीतिभित्र रही स्थानीय नीति निर्माण र कार्यान्वयन गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । १५ औं योजनाले परम्परागत र स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिको संवर्द्धन तथा संरक्षण गर्दै वैज्ञानिक खोज एवम् अनुसन्धानबाट प्रतिपादित नवीनतम प्रविधिलाई मुलुकको समग्र विकास प्रक्रियामा उपयोग गर्ने रणनीति तय गरेको छ। त्यसैगरी दिगो विकासका लक्ष्य, २०३० को सफल कार्यान्वयनका राष्ट्रिय रणनीतिमा समेत स्थानीय क्षमता, ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई सबलीकरण गरी गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता गर्न सकिने कुरा उल्लेख गरिएको । **सोही व्यवस्थालाई मूर्तरूप दिन स्थानीय पाठ्यक्रम तयार पारिएको छ।**

यो पाठ्यक्रम राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ र स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन (मातृभाषासहित), २०७६ ले निर्दिष्ट गरेका प्रावधानलाई ध्यान दिई विकास **गरिएको** छ । यो पाठ्यक्रम निर्माणको मुख्य उद्देश्य स्थानीय विषयवस्तु, स्थानीय आवश्यकता पहिचान गरी स्थानीय सहभागिता र विज्ञताको संलग्नतामा पाठ्यक्रम विकास गर्ने, विद्यार्थीहरूमा स्थानीय ज्ञान, सिप, अभिवृत्तिको विकास गर्ने, श्रमको सम्मान गर्ने भावनाको विकासको साथै स्थानीय पेसा, व्यवसाय, प्रविधि, मूल्यमान्यता, वातावरण संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्ने रहेको छ । यसका लागि प्रारम्भिक कक्षादेखि नै स्थानीय परिवेशसँग परिचित गराउनका लागि स्थानीय पाठ्यक्रमको **महत्त्व**पूर्ण भूमिका हुन्छ । स्थानीय ज्ञान, सिप, प्रविधि, संस्कृति, प्रकृति, संस्कार, कला, भाषा, साहित्यको संवर्द्धन र सबलीकरणबाट मात्र अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने सोच, क्षमता विकास र वस्तु उत्पादन गर्न सकिने तथ्यलाई दृष्टिगत गरी स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणालाई अगाडि सारिएको छ । यस पाठ्यक्रममा विशेषत सरुमारानी गाउँपालिकाको परिचय, नक्साङ्कन र इतिहास, गाउँपालिकाको गठन, सेवाप्रवाह र गाउँपालिकाका गौरव आयोजनाहरू, गाउँपालिकाभित्रको रीतिरिवाज, संस्कार र संस्कृति, स्थानीय धार्मिक र पर्यटकीय स्थलहरू, स्थानीय परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधि, सङ्क्रामक रोगहरू, स्थानीय प्रकोप र जोखिमको पहिचान तथा व्यवस्थापन जस्ता पक्षहरू समावेश गरी एका छन् । गरेर सिक्ने पद्धतिमा आधारित भई सिकाइ सहजीकरण गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूले विभिन्न माध्यमबाट प्राप्त ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिलाई विद्यालय तथा समुदायमा प्रयोग गर्ने खालका क्रियाकलापलाई जोड दिएको छ ।

२. तहगत सक्षमता

(क) कक्षा : १-३ का सक्षमताहरू देहाय बमोजिम हुनेछन :

१. गाउँ/टोल, वडा र सरुमारानी गाउँपालिकाको सामान्य परिचय
२. स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदा र पर्यटकीय स्थलको पहिचान

३. भाषिक तथा सांस्कृतिक सचेतना विकास र सामाजिक शिष्टाचार तथा नियमहरूको पालना
४. स्थानीय परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिसँग परिचित
५. व्यक्तिगत सरसफाइ, व्यायाम र स्थानीय खेलसँग समायोजन
६. स्थानीय प्रकोपसँग परिचित
७. स्थानीय व्यक्तित्त्व र नेतृत्वको चिनारी तथा सामाजिक समूहको पहिचान र योगदान

(ख) कक्षा ४-५ का सक्षमताहरू देहाय बमोजिम हुनेछन :

१. सरुमारानी गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय, नक्साङ्कन र अवस्थाको पहिचान
२. स्थानीय धार्मिक, सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय स्थलको परिचय र महत्त्व बोध
३. स्थानीय परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिप्रति सम्मान तथा सीपको अभ्यास
४. स्वास्थ्य, सरसफाइ, व्यायाम र योग अभ्यास
५. स्थानीय प्रकोप र जोखिमका क्षेत्रहरूको पहिचान तथा स्थानीय वाताबरणको अवधारणासँग परिचित
६. जीवनोपयोगी सिप र मानव मूल्यका क्रियाकलापको परिचय र महत्त्व बोध एवम् अभ्यास
७. स्थानीय सामाजिक संस्थाहरू र ख्यातिप्राप्त व्यक्तिको सामान्य चिनारी

(ग) **कक्षा ६-८ का सक्षमताहरू देहाय बमोजिम हुनेछन :**

१. सरुमारानी गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय, नक्साङ्कन र इतिहासको जानकारी
२. गाउँपालिकाको गठन, सेवा प्रवाह र गाउँपालिका अन्तर्गतका गौरवपूर्ण आयोजनाहरूको पहिचान
३. गाउँपालिकाभित्रको रीतिरिवाज, संस्कार र संस्कृतिको खोजी, पहिचान र संरक्षण
४. स्थानीय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरूको खोज, पहिचान र संरक्षणमा तत्परता
५. स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने वस्तु, आर्थिक आम्दानीका सम्भावना र सिपको विकास गरी उद्यमसिल बन्न ।
६. सङ्क्रामक रोगहरूप्रति सजग र सचेतना प्रवाह
७. स्थानीय प्रकोप र जोखिम व्यवस्थापनको अवधारणा बोध र व्यवस्थापनमा सहयोग
८.जफवनोपयोगी सीपका रूपमा सूचना तथा सञ्चार, कम्प्युटर सीपको विकास
९ मानव मूल्य तथा समालोचनात्मक सोच सिप विकास
१०. स्थानीय सामाजिक संस्थाहरू र ख्यातिप्राप्त व्यक्तिको सामान्य चिनारी

३. सिकाइका क्षेत्र/थिम र कक्षागत सिकाइ उपलब्धि कक्षा १-३

क्षेत्र/थिम	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
१. हाम्रो सरुमारानी	• आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न । • आफ्नो गाउँटोलको नजिकको गाउँटोलको नाम भन्न । • आफ्ना गाउँ वरपर रहेका नदी, खोला र बाटाको नाम भन्न । • आफू पढ्ने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम भन्न । • आफ्नो गाँउटोलमा रहेका धार्मिक स्थलका नाम भन्न । • आफ्नो घर नजिकै रहेका बजार (किनमेल गर्ने ठाउँ) भन्न । • आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयं सेविकाको नाम भन्न र चिन्न ।	• आफू बस्ने वडा नम्बर र वडा कार्यालयको ठेगाना भन्न । • आफ्नो गाउँपालिकाको नाम, गाउँ कार्यपालिका रहेको ठेगाना भन्न । • सरुमारानी गाउँपालिकाको नक्सामा आफ्नो वडा छुट्याउन । • आफू बस्ने वडाभित्रका गाउँटोलको नाम भन्न । • आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, खोला झरना, ताल र बाटाको नाम भन्न । • आफ्नो गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न ।	• सरुमारानी गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थाको सामान्य जानकारी दिन । • प्यूठान जिल्लाको नक्सामा सरुमारानी गाउँपालिका छुट्याउन । • वडाभित्रका मुख्य मुख्य सडकहरूको नाम भन्न । • आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनहरूको नाम भन्न । • गाउँपालिकाभित्र रहेको मुख्य ताल र तिनीहरूको अवस्थिति भन्न । • आफू बसोबास गर्ने वडाका वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न । • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न ।
२.हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• आफ्नो गाउँटोलमा बसोबास गर्ने जातजातिको नाम भन्न । • गाउँटोलका जातजाति बिचको सांस्कृतिक भिन्नता बारे सामान्य जानकारी दिन । • गाँउटोलमा बोलिने मुख्य भाषाहरू पहिचान गर्न । • स्थानीय जातजातिका पोसाकहरूको नाम भन्न । • स्थानीय जातजातिले लगाउने गहनाको नाम भन्न । • घरमा बनाइने खानाका परिकारहरूको नाम भन्न ।	• वडाभित्रका जातजातिको थर भन्न । • आफू र आफ्नो साथीले बोल्ने भाषामा परिचित हुन । • वडाभित्र बोलिने भाषाहरूको नाम भन्न । • वडाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाकको नाम भन्न । • स्थानीय भेषभूषाको परिचय दिन । • स्थानीय चाडपर्वको नाम भन्न । • स्थानीय लोकगीत गाउने अभ्यास गर्न । • स्थानीय लोकबाजाहरू बजाइने अवसर वा पर्व भन्न ।	• गाउँपालिकाभित्रका जातजातिको नाम भन्न । गाउँपालिकाभित्र बोलिने भाषाहरूको नाम भन्न । • गाउँपालिकाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाकको नाम भन्न । • स्थानीय जातिले गर्ने पूजा (कुलपूजा) हरूको परिचय दिन । • स्थानीय लोकगीत गाउने अभ्यास गर्न । • स्थानीय लोकबाजा (मादल, बासुरी, खैँजडी) बजाउने अभ्यास गर्न । • स्थानीय लोक नृत्यको पहिचान गर्न । • कुनै एक स्थानीय लोकगीतमा नृत्य अभ्यास गर्न ।

	• स्थानीय लोक बाजाहरूको नाम भन्न । • स्थानीय लोकगीतहरू सामान्य गाउने अभ्यास गर्न ।		
३. हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• आफ्ना अभिभावकले गर्ने मुख्य कामको नाम भन्न । • आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन हुने बालीको नाम भन्न । • गाउँटोलमा घुम्न लायक स्थानको नाम भन्न । • घरमा उत्पादन भएका वस्तुहरू बिक्री गर्ने स्थानको नाम भन्न । • दैनिक किनमेल गर्ने स्थानको नाम र किनमेल गर्ने सामानको नाम भन्न ।	• गाउँटोलका व्यक्तिहरूले गर्ने मुख्य पेसा तथा व्यवसायको नाम भन्न । • आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन गर्न सकिने तरकारी तथा फलफूलको नाम भन्न । • वडामा घुम्न लायक स्थानहरूको नाम भन्न । • घरमा उत्पादन भएका वस्तुहरू बिक्री गर्ने स्थानको नाम भन्न ।	• गाँउटोलमा प्रचलित हस्तकलाका सामग्रीहरूको नाम भन्न । • स्थानीयस्तरमा उत्पादन हुने मौसमअनुसारका तरकारी र फलफूलको नाम भन्न । • गाउँपालिकाभित्र घुम्न लायक स्थानहरूको नाम भन्न । • गाउँघरमा उत्पादित वस्तुहरू र बिक्री गर्नेस्थानको परिचय दिन
४. स्वास्थ्य र खेलकुद	• शरीरका अङ्गको सरसफाइ गर्न । • व्यक्तिगत सरसफाइको लागि आवश्यक सामग्रीको नाम भन्न । • सरसफाइ गर्नुपर्ने स्थानको सूची बनाउन । • आफ्नो र घरको सरसफाइ गर्नुपर्ने कारण भन्न र सरसफाइमा सहभागी हुन । • स्थानीय खेलका नाम भन्न	• आफ्नो शरीरको सरसफाइ गर्न । • व्यक्तिगत सरसफाइको महत्त्व भन्न । • दैनिकरूपमा सरसफाइ गरी ने शरिरका अङ्गहरूको सूची बनाउन । • घर तथा विद्यालयको सरसफाइमा सहभागी हुन । • स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास गर्न ।	• स्वस्थ शरीरको लागि आवश्यक पर्ने खानाहरूको नाम भन्न । • सरसफाइ गर्दा हुने फाइदा र नगर्दा हुने बेफाइदाहरू भन्न । • आफ्नो वरपरको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन । • स्थानीय खेलहरू खेल्ने अभ्यास गर्न र खेल खेल्दा हुने फाइदा भन्न ।

५. विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण	• स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने विपद्को सूची बनाउन । • घर तथा स्थानीयस्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरहरूको नाम भन्न । • घर तथा विद्यालयको बगैँचामा भएका बिरुवाहरूको नाम भन्न । • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवाको नाम भन्न । • घर तथा विद्यालयमा गरी ने वृक्षरोपणमा सहभागी हुन । • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न । • फूलबारी तथा बोटबिरुवाको हेरचाह गर्न । • गाउँटोलमा भएका पानीका स्रोतको नाम भन्न । • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन ।	• स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने विपद्को कारण बताउन । • वडाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराको नाम भन्न । • वडाभित्र पाइने बोटबिरुवाको नाम भन्न । • घर र विद्यालयमा वृक्षरोपणमा सहभागी हुन । • बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न । • वडामा भएका जलस्रोतहरूको नाम भन्न । • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन । • वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारण भन्न । • फोहोर मैलालाई कुहिने र नकुहिनेमा वर्गिकरण गर्न ।	• स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने विपद्बाट बच्ने उपाय बताउन । • गाउँपालिकाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको नाम भन्न । • गाउँपालिकाभित्र पाइने बोटबिरुवाको नाम भन्न । • स्थानीय बोटविरुवाको महत्त्व बताउन । • बोटविरुवाको आवश्यकता र महत्त्व भन्न । • घर र विद्यालयमा वृक्षारोपणमा सहयोग र हेरचाह गर्न । • घर र विद्यालयमा पानीको उपयोग गर्ने तरिका भन्न र सदुपयोग गर्न । • फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय दिन • विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन गर्न । • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागी हुन । • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू भन्न र सरसफाइ कार्यमा सहभागी हुन ।
६. जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• समूहमा मिलेर बस्न । • साथी र घर परिवारका सदस्यलाई सामान्य सहयोग गर्न । स्वव्यवस्थापन सिपको विकास गर्न ।	• अभिभावक, शिक्षक र मान्यजनप्रति नम्र व्यवहार र सम्मान व्यक्त गर्न । • अनुशासन र आचरणको पालना गर्न । • आफूले जानेका कुराको सञ्चार गर्न ।	• अरूप्रति दया, माया, करुणाको भाव प्रकट गर्न । • आत्मनिर्भर हुने बानीको विकास गर्न । • सहयोगात्मक तथा सहकार्यात्मक सिपको प्रयोग गर्न ।
७. स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरू	• आफ्नो घर र छिमेकको घरमुलीको नाम भन्न । • आफूलोई पढाउने शिक्षकहरूको नाम भन्न ।	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको नाम भन्न । • आफ्नो विद्यालयको प्रधानाध्यापकको नाम भन्न ।	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको योगदान भन्न । • आफ्नो वडाका वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न ।

	• आफ्नो विद्यालयको नाम भन्न ।	• आफ्नो गाउँटोलमा रहेको सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको नाम भन्न ।	• वडाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाका सेवाहरूको जानकारी प्राप्त गर्न । • गाउँभित्र रहेका आमा समूह तथा बाल क्लबको नाम भन्न ।

सिकाइका क्षेत्र/थिम र कक्षागत सिकाइ उपलब्धि (कक्षा ४-५)

क्षेत्र/थिम	कक्षा ४	कक्षा ५
१. हाम्रो सरुमारानी	• सरुमारानी गाउँपालिकाको भौगालिक अवस्था (सिमाना, क्षेत्रफल) भन्न । • गाउँपालिकाभित्रका वडाहरूको सङ्ख्या, वडा कार्यालयहरूको ठेगाना भन्न । • गाउँपालिकाभित्रको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुषको) तथ्याङ्क भन्न । • गाउँपालिकाभित्रका मुख्य बाटाघाटाको नाम भन्न । • गाउँपालिकाभित्र हुने आर्थिक क्रियाकलापको सूची तयार गर्न ।	• गाउँपालिकाको नामकरणको जानकारी दिन । • आफू बस्ने वडाको नक्सा कोर्न । • गाउँपालिकाभित्र वडाअनुसारको घरधुरी सङ्ख्या र पेशागत विवरण भन्न । • गाउँपालिकाभित्रका वडाअनुसारको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुष) भन्न । • गाउँपालिकाको आयस्रोत पहिचान गर्न ।
२.हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• आफ्नो नाम, ठेगाना र आफूले मनाउने मुख्य चाडपर्वहरू भन्न । • सामाजिक शिष्टाचार तथा नियमहरूको पालना गर्न । • आफूले मनाउने मुख्य चाडपर्वहरूको परिचय र महत्त्व दिन र भन्न । • माघी मेलाको परिचय दिन । • समुदायमा प्रचलित लोकगीत गाउने अभ्यास गर्न । • स्थानीयस्तरमा प्रचलित कुनै एक लोकबाजा तालमा बजाउने अभ्यास गर्न । • समुदायमा प्रचलित गीतमा हाउभाउसहित लोक नृत्यको अभ्यास गर्न । • गाउँपालिकाभित्रको जातिगत अवस्थाको परिचय दिन ।	• गाउँपालिकाभित्रका समुदायमा प्रचलित रीतिरिवाज र परम्परा भन्न । • आफ्नो समुदायको जन्म तथा मृत्यु संस्कारको परिचय दिन । • छैटी, न्वारन, पास्नी, छेवार,व्रतबन्ध र विवाह गर्ने तरिका भन्न । • ऐरावती मेलाको ऐतिहासिक महत्त्वको छोटो परिचय दिन । • तीज, दसैं, तिहार, ल्होसार, क्रिसमस र इद पर्वको परिचय दिन । • स्थानीयस्तरमा प्रचलित मुख्य लोकगीतमा हाउभाउसहित गाउन र नृत्य गर्न । • स्थानीय स्तरमा प्रचलित लोकबाजा बजाउने अभ्यास गर्न । • गाउँपालिकाभित्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, आर्थिक तथा जातिगत अवस्था बताउन ।

३. हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	● स्थानीयस्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीका नाम भन्न । (डोको, नाम्लो, डालो ....) ● परम्परागत प्रविधिको परिचय दिन (मदानी,ठेकी ढिकी, जाँतो, कोल.....) ● घर तथा स्थानीय समुदायमा उत्पादन हुने कृषिजन्य उत्पादनको नाम भन्न । ● घर तथा समुदायमा उत्पादन भएका वस्तुको बजारीकरण गर्ने स्थानहरूको नाम भन्न । ● वडाभित्रका धार्मिक स्थलहरूको सामान्य परिचय दिन ।	● स्थानीयस्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीका नाम र निर्माणका लागि आवश्यक सामग्री तथा प्रयोजन भन्न । (डाको, नाम्लो, डालो ....) ● गाउँपालिकाभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको परिचय दिन (रानीकुवा, ऐरावती, पुठादरवार, सरुमारानी लेक, किमीचौर दह,) ● गाउँपालिकाभित्रका कृषि पकेट क्षेत्रहरूको परिचय दिन । ● गाउँपालिकाभित्रका व्यापारिक केन्द्रहरू र विभिन्न सामग्री खरिद बिक्री गर्ने स्थलहरूको परिचय दिन । ● मौसमी र बेमौसमी तरकारी खेतीको परिचय दिन । ● गाउँपालिकाभित्र उत्पादन हुने नगदे बालीको परिचय दिन र प्रयोग भन्न ।
४. स्वास्थ्य, पोषण र खेलकुद	● स्वस्थकर खाना प्रयोग गर्ने तरिका भन्न । ● सहीसमयमा उठ्ने, सुत्ने र गरी ने क्रियाकलापहरू भन्न र गर्न । ● स्थानीय खेलहरू खेल्न । ● योगको महत्त्व भन्न ।	● शरीरका लागि लाभदायक र हानिकारक भोजन पहिचान गर्न र फाइदा बेफाइदा बताउन । ● विद्यालयमा ल्याइने/खाइने स्वस्थकर खाजा पहिचान गर्न र खान । ● योगको महत्त्व भन्न र योगाभ्यास-कपालभाति, अनुलोम विलोम) गर्न ।
५. विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण	•स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने विपद्को असर बताउन । •गाउँपालिकाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराचुरुङ्गीको परिचय दिन । •आफ्नो वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिको नाम भन्न । •विद्यालयमा गरी ने वृक्षारोपणमा सहभागी हुन । •वातावरणको परिचय दिन । •गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका जलस्रोतको परिचय दिन, उपयोगको तरिका भन्न । •फोहोरमैलाले स्थानीयस्तरमा पार्ने असर बताउन । •स्थानीयस्तरमा वातावरण प्रदूषणको अवस्था बताउन । •फोहोरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल र ग्याँस) गर्न ।	•स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने विपद्को व्यवस्थापनको उपाय/तरिका बताउन । •गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने औषधिजन्य वनस्पति/जडीबुटीहरूको उपयोग र महत्त्व भन्न । •औषधिजन्य वनस्पति/ जडीबुटी र फलफूल बगैंचाको संरक्षणमा सहभागी हुन । •गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका बताउन । •गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका जलस्रोत प्रदूषणका कारण र असरहरू बताउन । •उर्जाको परिचय दिन । •वातावरण संरक्षणको परिचय दिन । •विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपाय बताउन ।

६. जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• समाजका असल मानिसहरूले गरेका कार्यहरू बताउन । • असल नागिरक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिपहरू बताउन र सिप विकासको अभ्यास गर्न । • जीवनको लक्ष्य किटान गरी अघि बढ्ने सिप र बानीको अभ्यास गर्न ।	• गाउँपालिकाभित्रका असल मानिसहरूले गरेका कार्यहरू पहिचान गर्न र उक्त कार्यको अनुशरण गर्ने सिप र आचरणको विकास गर्न । • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वभाव र आचरणको बताउन र अभ्यास गर्न । • आफूसँग भएका सम्भावनाहरूको सूची बनाउन र सोहीअनुसारको अभ्यास गर्न ।
७. स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरू	• आफ्नो विद्यालयको स्थापना गर्ने व्यक्तित्वहरू (संस्थापक अध्यक्ष, प्र.अ.र अन्य)को सामान्य परिचय दिन । • वडाभित्र सञ्चालित शैक्षिक संस्था र सामाजिक संस्थाहरूको नाम बताउन । • गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरूको सामान्य परिचय दिन र ती संस्थाहरूबाट प्राप्त हुने सेवाहरू भन्न तथा सेवा लिन । • वडाभित्रका शिक्षाप्रेमी व्यक्तित्वहरूको नाम र पुऱ्याएको योगदान बताउन र त्यसबाट शिक्षा ग्रहण गर्न ।	• गाउँपालिकाभित्र सञ्चालन भएको पहिलो शैक्षिक संस्था, स्थापना गर्ने व्यक्तित्वको सामान्य परिचय दिन । • गाउँपालिकाभित्रका सामाजिक संस्थाहरूको नाम बताउन । • गाउँपालिकाभित्रका वित्तीय संस्थाहरूको सूची बनाउन । • गाउँपालिकाभित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट प्रदान गरी ने स्वास्थ्य सेवाहरूका प्रकारहरू उल्लेख गर्न । • गाउँपालिका भित्रका शिक्षाप्रेमी व्यक्तित्वहरूको नाम र पुऱ्याएको योगदान बताउन र त्यसबाट शिक्षा ग्रहण गर्न ।

सिकाइका क्षेत्र/थिम र कक्षागत सिकाइ उपलब्धि (कक्षा ६-८)			
क्षेत्र/थिम	**कक्षा ६**	**कक्षा ७**	**कक्षा ८**
१. हाम्रो सरुमारानी	• गाउँपालिकाको नक्सा कोरी वडाहरु छुट्याउन । • वडा कार्यालयवाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरूको जानकारी लिन । • गाउँपालिकाभित्र रहेका सुरक्षा निकाय र ती निकाय रहेको स्थान बताउन । • सुरक्षा निकायले प्रदान गर्ने सेवा र सेवालिने तरिका वताउन • वडाले शिक्षा,युवा तथा बालबालिकाहरुका लागि तय गर्ने गरेका कार्यकमबारे जानबारी हासिल गर्न । • गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधिहरूको नाम र पद भन्न । • वडा शिक्षा समिति गठन प्रकिया बारे भन्न ।	• प्यूठान जिल्लाको सामान्य परिचय दिई नक्सा कोरी स्थानिय तहहरू छुट्याउन । • सरुमारानी गाउँपालिकावाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरू बताउन । • गाउँपालिकाद्धारा सञ्चालित आयोजनाहरु बताउन । • सरुमारानी गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था बताउन । • सरुमारानी गाउँपालिकाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यकमबारे जानकारी प्राप्त गर्न ।. • स्थानीय तहमा कार्यकारी अधिकारको प्रयोग बारे जानकारी लिई गाउँ कार्यपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडा अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार वताउन । • गाउँपालिका शिक्षा समितिको गठन प्रक्रिया र कार्य बताउन ।	• लुम्बिनी प्रदेशको सामान्य परिचय दिई जिल्लाहरू छुट्याउन । • लुम्बिनी प्रदेशवाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरू बताउन । • प्युठान जिल्लामा सञ्चालित विकास आयोजनाहरू बताउन । • स्थानीय व्यवस्थापिका(गाउँ सभा) को गठन तथा काम, कर्तव्य र अधिकार वताउन । • गाउँ कार्यपालिकाको गठन तथा काम, कर्तव्य र अधिकार वताउन । • स्थानीय न्यायिक समितिको गठन तथा काम कर्तव्य र अधिकार वताउन ।
२. हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• स्थानिय जातजातिहरूको वेषभुषा र चाडपर्वको परिचय दिन । • स्थानीय जातजातिहरूको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको परिचय दिन । • सामाजिक कुसंस्कार पहिचान गरी त्यस्ता कुसंस्कारहरू हटाउने उपायहरू बताउन ।	• मातृभाषाको परिचय, महत्व र संरक्षण गर्ने उपायहरू बताउन . • लोपोन्मुख जाति कुसुण्डाको इतिहाँस, भेषभुषा, भाषा र चाडपर्वको परिचय दिन । • स्थानीय जातजातिको रीतिरिवाज र धर्म सस्कृतिको परिचय दिन ।	• स्थानीय जातजातिको वेषभुषा र चाडपर्व प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरू बताउन । • लोपोन्मुख जाति कुसुण्डाको लोपोन्मुख हुनुको कारण र सम्बर्द्धन गर्ने उपायहरू बताउन । • स्थानिय जातजातिको सस्कार, सस्कृतिको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरू

	• स्थानीय रुपमा प्रचलित लोकगीतहरू गाउन । • स्थानीय रुपमा प्रचलित बाजाहरूको सूची बनाई बजाउने अभ्यास गर्न । • स्थानीय जातजातिहरूको लोकनृत्यको नमुना प्रस्तुत गर्न ।	• स्थानीय रुपमा प्रचलित लोकगीतहरूको अभ्यास गर्न । • स्थानीय रुपमा प्रचलित लोकबाजाहरूको परिचय दिन र बजाउने अभ्यास गर्न । • स्थानीय जातजातिको लोकनृत्यको नमुना प्रस्तुत गर्न । • स्थानीय लोपोन्मुख लोकबाजा मादलको सामान्य परिचय दिई लोप हुने अवस्थामा पुग्नुका कारण पत्ता लगाउन ।	बताउन । • सामाजिक समस्याहरूको पहिचान गर्न र समस्या समाधान गर्ने उपायहरू बताउन । • असल सस्कृतिको परिचय दिन र हस्तान्तरण गर्ने उपायहरू खोजी गरी बताउन । • स्थानीय रुपामा प्रचलित लोकबाजाहरूको संरक्षण गर्ने उपायहरू बताउन । • स्थानिय रुपामा प्रचलित लोकगीत र लोकनृत्यहरूको संरक्षण गर्ने उपाहरू बताउन ।
३. हाम्रा पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• पर्यटनको परिचय दिन र यसको महत्त्व भन्न । • गाउँपालिकाभित्रका प्रमुख धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलको परिचय दिन - टाकुराडाँडाको शिव मन्दिर, हंसपुरको खड्कमहाराजको मन्दिर, रानीपौवा र किमिचौर दह) • पर्यटन व्यवसायको परिचय, सरुमारानी गाउँपालिकामा पर्यटन व्यवसायको सम्भावना र प्रवर्द्धनका उपाय भन्न । • कृषि, पशुपालन र नगदेबालीको परिचय र महत्व • कृषिमा आधुनिकीकरणको परिचय र गाउँपालिकाको कृषि आधुनिकीकरण योजना • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माणको महत्त्व बताउन । (दाम्लो,	• पर्यटन व्यवसायको परिचय दिँदै यसका महत्त्व र फाइदाहरू तथा सरुमारानी गाउँपालिकामा पर्यटन व्यवसाय विकासका अवसर र चुनौतीहरू • नगदेबालीको परिचय, महत्व र बाली लगाउँदा पुरा गर्नुपर्ने चरणहरू • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र गरिने मुख्य खाद्यान्हबालीको परिचय (मकै, धान, गहु, कोदो र फापर) र खाद्यान्हको महत्व • स्थानीय बिउ बिजनको परिचय, महत्व र संरक्षणका उपायहरू • स्थानीय पेशा आरन र टेलरिङ परिचय, कार्य प्रक्रिया र वयवसायिक बनाउने उपायहरू • हस्तकलाको परिचय, महत्व, बाँसको मुढाको परिचय र निर्माण गर्दा अपनाउनु पर्ने चरणहरू • परम्परागत पेशा तथा प्रविधिको परिचय, आधुनिक प्रविधिका प्रयोगका फाइदा र परम्परागत प्रविधिलाई आधुनिकीकरण गर्ने	• धार्मिक स्थलको परिचय र प्युठान जिल्लाका प्रमुख ३ धार्मिक स्थलको परिचय (स्वर्गद्धारी, गौमुखी र ऐरावती) र धार्मिक स्थलहरूको महत्व । • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाको परिचय, विशेषता, महत्व र आधुनिकीकरण गर्ने उपायहरू । • पशुपंक्षी पालनको परिचय, सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र पालिने पशुपंक्षीको परिचय र पालिने तरिका (बाख्रा, कुखुरा, माहुरी र माछा) • रैथाने बालीको परिचय, महत्व, संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरू • नगदेबालीको परिचय, सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र लगाइने मुख्य नगदे बालीको परिचय, र बाली लगाउने तरिका । (तोरी र अदुवा)

	नाम्लो, डोरी बाटने, हाते पङ्खा........) ● पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धन, व्यवसाय विस्तार, कृषिको आधुनिकीकरणका लागि गाउँपालिकाको योजना बताउन । ● हाम्रो गाउँपालिकाभित्रका धार्मिक स्थलहरूको संक्षिप्त परिचय दिन । ● पर्यटन व्यवसायको महत्त्व पहिचान गर्न ।	उयायहरू ।	● बिउ बिजन भण्डारणको परिचय, महत्व, फाइदा र भण्डारणका उपायहरू ।
४. स्वास्थ्य, पोषण र खेलकुद	● कोरोना लगायत संक्रामक रोगबाट बच्ने उपाय बताउन । ● सन्तुलित भोजनको परिचय र महत्त्व बताउन । ● स्थानीय लगायतका मुख्य खेलहरूमा सहभागी हुन ।	● कोरोना लगायत संक्रामक रोगहरूले पार्ने असर र बच्ने उपायहरू बताउन । ● सन्तुलीत भोजनको महत्त्व बुझी व्यवहारमा लागु गर्न । ● स्थानीय लगायतका मुख्य खेलहरूमा सहभागी भई प्रतिभाको विकास गर्न ।	● कोरोना लगायत संक्रामक रोगहरूले पार्ने असरहरू बताइ क्षति न्यूनिकरणका उपायहरूको खोजी गरी अभ्यास गर्न । ● सन्तुलित भोजनहरूको स्रोतहरूको खोजी र व्यवस्थापन गर्न । ● विभिन्न खेलहरूमा सहभागी भई प्रतिभाको विकास गर्न र खेलकुदले स्वास्थ्यमा पुऱ्याउने फाइदा बताउन ।
५. विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण	● विपद् परिचय दिन । ● विपद् पूर्व अपनाइने सजगताको जानकारी दिन । ● गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाहरूको सूची बनाउन । ● वडामा भएका वन र त्यहाँ पाइने वन	● विपद् जोखिम व्यवस्थापनको परिचय दिन । ● विपद् जोखिम व्यवस्थापनका तरिका बताउन । ● गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाहरूले गरेका कार्यहरू बताउन । ● वडाभित्रका सामुदायिक वनको सामान्य परिचय, महत्त्व, फाइदा भन्न । ● वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र	● स्थानीयस्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापनमा सहभागी हुन । गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरी एका अभ्यासको जानकारी हासिल गर्न र सहभागी हुन । ● विपद् व्यवस्थापनमा रेडक्रसको भूमिका बताउन । ● वडामा भएका वनमा पाइने वनस्पति तथा

	पैदावरको पहिचान गर्न । • जडीबुटी खेती गर्न र यसको महत्त्व भन्न । • हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय, महत्त्व, तरिका भन्न । • हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणा बताउन । • विद्यालयमा करेसावारीको निर्माणमा सहभागी हुन । • घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुनसक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपाय पहिचान र अवलम्बन गर्न । • दिगो विकासको परिचय दिन र विशेषता बताउन	कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था भन्न । • हरित घर तथा विद्यालय आवश्यकता तथा महत्त्व भन्न । • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण, उत्पादन, बजारीकरण गर्न • घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापन गरी करेसाबारीमा उपयोग गर्न । • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन अन्तर्गत प्राङ्गारिक मल बनाउन र उपयोग गर्न । • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न ।	वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था बताउन । • घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न र उपयोग तथा बजारीकरणमा पहल गर्न । • हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी इको क्लबको भूमिका पहिचान र अवलम्बन गर्न । • हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्ष पहिचान गर्न । • स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी गर्न । आकासे पानी सङ्कलन विधि भन्न, सङ्कलन र उपयोग गर्न । • च्याउ खेतीको परिचय दिन । • टनेल निर्नण बिधी र च्याउ उत्पादन र बजारीकरण प्रकृयामा सहभागी हुन । • दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरू बताउन ।
६.जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• कम्प्युटरको सामान्य परिचय तथा यसले काम गर्ने सिद्धान्तको परिचय दिन । • कम्प्युटरका विशेषताहरु तथा यसको प्रयोगहुने क्षेत्रहरुको वारेमा बताउन । • कम्प्युटर हार्डवेयर तथा सफ्टवेयरको परिचय र प्रकारहरु बताउन । • माइक्रोसफ्ट वर्ड को सामान्य परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न् । • माइक्रोसफ्ट एक्सल को सामान्य परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न । • माइक्रोसफ्ट पावर प्वाइन्ट को परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न । • मल्टिमिडिाया को परिचय दिदै यसको प्रयोगहुने क्षेत्रहरु वताउन । • कम्प्युटर नैतिकता बारे बताउन ।	• कम्प्युटरको परिभाषा तथा यसको संक्षिप्त इतिहाँस बताउन । • कम्प्युटरका पुस्ताहरुको वारेमा बताउन । • कम्प्युटरका प्रकारहरुको परिचय दिन । • माइक्रोसफ्ट वर्ड को सामान्य परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न । • माइक्रोसफ्ट एक्सल को सामान्य परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न । • कम्प्युटर नेटवर्कको परिचय, यसका फाइदा र वेफाइदाहरु बताउन । • कम्प्युटर भाइरस, यसका लक्षणहरु, यसवाट वच्ने उपायहरु बताउन । • सामाजिक सञ्जालको परिचय दिन तथा यसका अवसर र चुनौतिहरु बताउन ।	• कम्प्युटरको परिचय दिन, यसका विभिन्न युनिटहरुको वारेमा बताउन । • कम्प्युटर सफ्टवेयर तथा यसका विभिन्न प्रकारहरुको वारेमा बताउन । • समसामहिक प्रविधिहरुको वारेमा बताउन । • माइक्रोसफ्ट वर्ड को परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न। • माइक्रोसफ्ट एक्सल को परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न । • नम्वर सिस्टमको परिचय, तथा वाइनरी र डेसिमल नम्वरका सामान्य हिसावहरु गर्न । • कम्प्युटर हार्डवेयर तथा सफ्टवेयर सुरक्षाका उपायहरु बताउन । • क्युवेसिक प्रोग्रामिङ भाषाको परिचय दिन र सामान्य Siquential प्रोगाहरु तयार गन

७ मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• समाजमा इमान्दारिता र कर्तव्य पालना गरी असल व्यक्तित्त्व विकास गर्न। • समाजका असल र खराव पात्रहरूको पहिचान गरी असल आचरण विकास गर्न। • औचपारिक कार्यक्रममा आइपर्ने भाषण कलाको विकास गर्न। • समाजमा हुने सामाजिक कामलाई सफल पार्ने सीप विकास गर्न।	• विवादका कारण पहिचान गरी विवाद समाधान सीप विकास गर्नु। • असल सामाजिक व्यहार प्रदर्शन गरी सुखी जीवनका आधारहरू तय गर्न। • जीवनमा आइपर्ने समस्या पहिचान गरी समाधान गर्ने उपाय खोजी गर्न। • असल आचरण पहिचान गरी अनुसरण गर्न • सहकार्य र सहयोगी भावना विकास गरी असल मूल्य विकास गर्न।	• आलोचनात्म सोच सीप विकास गरी जीवनमा आईपर्ने समस्या समाधान गर्न। • पारिवारका सदस्यहरूलाई नाता अनुसार सम्मान र सम्बन्ध स्थापना गर्न। • सामाजिक सद्भाव कायम गरी विविधताको सम्मान गर्न • परिवार र समाजमा आफ्नो जिम्मेवारी निर्वाह गर्न • श्रमको सम्मान गरी आफ्नो लागि पेसा छनोट गर्न।
८.स्थानीय व्यक्तित्व, सहिद र सामाजिक संस्थाहरू	• गाउँपालिकाभित्रको पहिलो माध्यमिक तह सञ्चालन भएको विद्यालय र स्थापना गर्ने व्यक्तित्वहरूको चिनारी दिन । • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरूको विवरण तयार गर्न । • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र रहेको नमुना तथा प्राविधिक धार सञ्चालित विद्यालयको सामान्य परिचय दिन । • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्रका विद्यालयहरूमा सबैभन्दा बढी नगद तथा जिन्सी सहयोग गर्ने कुनै १ व्यक्तिको जीवनी बताउन । •	• सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र रहेका विद्यालयहरूको सामान्य चिनारी दिन । • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्रका सहिदहरूको सामान्य परिचय र उनीहरूको योगदानबारे चर्चा गर्न । • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र शैक्षक क्षेत्रमा उच्च योगदान दिने ब्यक्तिको सामान्य जीवनी बताउन । • गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरूको नाम र प्राप्त गर्न सकिने सेवाहरू बताउन । • सरुमारानी गाउँपालिकाको प्रथम अध्यक्ष र उपाध्यक्षको सामान्य जीवनी बताउन । •	• प्यूठान जिल्लामा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक शैक्षिक संस्थाहरूको सामान्य चिनारी दिन । • प्यूठान जिल्लाभित्रका सहिदहरूको सामान्य परिचय र उनीहरूको योगदानबारे चर्चा गर्न । • प्यूठान जिल्लाभित्र रहेको नमुना तथा प्राविधिक धार सञ्चालित विद्यालयको सामान्य परिचय दिन । • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित मुख्य २ सहकारी संस्थाहरूको सामान्य परिचय दिन । • प्युठान जिल्लामा सामाजिक तथा राजनैतिक क्षेत्रमा विशिष्ठ योगदान पु¥याउने कुनै १ ब्यक्तिको सामान्य जीवनी बताउन । •

४. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम (कक्षा १-३

श्रेत्र /थिम	कक्षा १	कार्य घण्टा	कक्षा २	कार्य घण्टा	कक्षा ३	कार्य घण्टा
१. हाम्रो सरुमारानी	.आफ्नो परिवार तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम .आफ्नो गाउँटोलको वरिपरिको गाउँटोलको नाम .आफ्नो गाउँ वरपर रहेको नदी, खोला र बाटाको नाम .आफू पढने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम .आफ्नो गाउँटोलमा रहेको धार्मिक स्थलको नाम .आफ्नो घर नजिकै रहेका बजार (किनमेल गर्ने ठाउँ) .आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको नाम र चिनारी	३०	.आफू बस्ने वडा नम्बर र वडा कार्यालयको ठेगाना .सरुमारानी गाउँपालिकाको नाम, गाउँकार्यपालिका रहेको ठेगाना र स्थापना भएको साल .सरुमारानी गाउँपालिकाको नक्सामा आफ्नो वडा .आफू बस्ने वडाभित्रका गाउँटोलको नाम .आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, खोला, झरना, ताल र बाटा .गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना	३०	.सरुमारानी गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थाको सामान्य जानकारी .प्यूठान जिल्लाको नक्सामा सरुमारानी गाउँपालिका .वडाभित्रका मुख्य मुख्य सडकको नाम र अवस्थिति .आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनको नाम .गाउँपालिकाभित्र रहेका मुख्य ताल र तिनको अवस्थिति .आफू बसोबास गर्ने वडाका वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम .आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना	३०
२. हाम्रो संस्कार र संस्कृति	.आफ्नो गाउँ टोलमा बसोबास गर्ने जातजातिको नाम .गाउँ टोलका जातिबीचको सांस्कृतिक भिन्नताबारे सामान्य जानकारी .गाउँ टोलमा बोलिने मुख्य भाषा .स्थानीय जातजातिहरूको पोसाकको नाम .स्थानीय जातजातिका गहनाको नाम .घरमा बनाइने खानाका परिकार .स्थानीय लोक बाजा .स्थानीय लोकगीत	३०	.वडाभित्रका जातजातिको थर .आफू र आफ्नो साथीले बोल्ने भाषाको जानकारी .वडाभित्र बोलिने भाषा .वडाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक .स्थानीय भेषभूषाको परिचय .स्थानीय चाडपर्वको .स्थानीय लोकगीत र उनीहरूले गाउने मुख्य लोकगीत गाउने अभ्यास .स्थानीय लोकबाजाहरू मध्ये कुनै मुख्य एक बाजा बजाउने अभ्यास	३०	.पालिकाभित्रका जातजाति .पालिकाभित्र बोलिने भाषा .पालिकाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक .स्थानीय जातिले गर्ने पूजा (कुलपूजा) को परिचय .स्थानीय लोकगीत गाउने अभ्यास .स्थानीय लोकबाजा (मादल, खैंजडी) बजाउने अभ्यास .स्थानीय लोक नृत्यहरूको पहिचान .कुनै एक स्थानीय लोकगीतमा नृत्य अभ्यास	३०
३. हाम्रा स्थानीय	.आफ्नो अभिभावकले गर्ने मुख्य कामहरूको नाम	३०	.गाँउटोलका व्यक्तिहरूले गर्ने मुख्य पेसा तथा	३०	.गाउँटोलमा प्रचलित हस्तकलाका सामग्री नाम	३०

पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	•आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन हुने बालीको नाम •गाउँटोलमा घुम्न लायक स्थानहरूको नाम •घरमा उत्पादन भएका वस्तु बिक्री गर्ने स्थान -दैनिक किनमेल गर्ने स्थानको नाम र सामानको नाम		व्यवसायको नाम •आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलको नाम •वडामा घुम्न लायक स्थानको नाम •दैनिक किनमेल गर्ने स्थानको नाम र किनिने सामानको विवरण		•स्थानीयस्तरमा उत्पादन हुने मौसमअनुसारका तरकारी र फलफूलको नाम •पालिकाभित्र घुम्न लायक स्थानका नाम र तिनका सामान्य विवरण •गाउँघरमा उत्पादित वस्तुहरू बिक्री गर्ने स्थानको परिचय	
४. स्वास्थ्य र खेलकुद	•शरीरका अङ्गको सरसफाइ •व्यक्तिगत सरसफाइको लागि आवश्यक पर्ने सामग्रीको नाम •सरसफाइ गर्नुपर्ने स्थान •आफ्नो र घरको सरसफाइ गर्नुपर्ने कारण र सरसफाइमा सहभागी •स्थानीय खेल	१०	•आफ्नो शरीरको सरसफाइ •व्यक्तिगत सरसफाइको **महत्त्व** •दैनिकरूपमा सरसफाइ गरी ने शरिरका अङ्गहरू •घर तथा विद्यालयको सरसफाइमा सहभागी •स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास	१०	•स्वस्थ शरीरको लागि आवश्यक पर्ने **तत्त्व**हरू •सरसफाइ गर्दा हुने फाइदा र नगर्दा हुने असर पहिचान •आफ्नो वरपरको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी •भोजनको परिचय •स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास र खेल खेल्दा हुने फाइदा पहिचान	१०
५.प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण	•स्थानीयस्तरमा हुन सक्ने विपद् पहिचान (बाढी, आगलागी) •घर तथा स्थानीयस्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरको नाम •घर तथा विद्यालयको बाल बगैँचामा भएका बिरुवाको पहिचान •स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवाको नाम •घर तथा विद्यालयमा गरी ने वृक्षारोपणमा सहयोग •घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको सरक्षणमा सहयोग •फूलबारी तथा बोटबिरुवाको हेरचाह •स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोत •व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी •फोहोरमैलाको पहिचान	४०	•स्थानीयस्तरमा हुन सक्ने विपद् कारण (बाढी, आगलागी) •वडाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराको नाम •स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटबिरुवाको वर्गीकरण •बगैँचाको परिचय •घर र विद्यालयमा वृक्षारोपणमा सहभागी •बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग •वडामा भएका पानीका स्रोतको परिचय •व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी •वरपरको वातावरण फोहोर	४०	•स्थानीयस्तरमा हुन सक्ने विपद्बाट बच्ने उपाय (बाढी, आगलागी) •गाउँपालिकाका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चरा पहिचान •स्थानीय बोटबिरुवाको परिचय र **महत्त्व** •घर र विद्यालयमा बाल बगैँचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह •घर र विद्यालयमा पानीका स्रोत उपयोग गर्ने तरिका भन्न र सदुपयोग •फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय •विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन (कुहिने, नकुहिने र तरल) मा सहयोग •घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागी	४०

			हुने कारणहरू पहिचान •फोहोरमैलाको परिचय र प्रकार (कुहिने र नकुहिने)		•वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू पहिचान र सरसफाइ कार्यमा सहभागी	
६.जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	•समूहमा मिलेर बस्ने अभ्यास •साथी र घर परिवारका सदस्यलाई सामान्य सहयोग •स्व व्यवस्थापन सिपको विकास	१०	•अभिभावक, शिक्षक र मान्यजनप्रति नम्र व्यवहार र सम्मान व्यक्त • अनुशासन र आचरणको पालना •आफूले जानेका कुराहरूको सञ्चार	१०	•अरूप्रति दया, माया, करुणाको भाव प्रकट गर्ने सिपको विकास •आत्मनिर्भर हुने बानीको विकास •सहयोगात्मक तथा सहकार्यात्मक सिपको प्रयोग	१०
७.स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरू	•आफ्नो घर र छिमेकीको घरमुलीको नाम •आफूलाई पढाउने शिक्षकको नाम •आफ्नो विद्यालयको नाम	१०	•आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको परिचय •आफ्नो विद्यालयका प्रधानाध्यापको नाम वि.व्य.स. अध्यक्षको नाम •आफ्नो गाउँटोलमा रहेको सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको नाम	१०	•आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको योगदान •आफ्नो वडाको वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम •आफ्नो वडाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाका सेवाको जानकारी •गाउँभित्र रहेका आमा समूह र बालक्लबको नाम	१०
जम्मा		**१६०**		**१६०**		**१६०**

विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम (कक्षा ४-५

क्षेत्र /एकाई	कक्षा ४	कार्य घण्टा	कक्षा ५	कार्य घण्टा

१. हाम्रो सरुमारानी	• सरुमारानी गाउँपालिकाको भौगालिक अवस्था (सिमाना, क्षेत्रफल) • गाउँपालिकाभित्रका वडाको सङ्ख्या, वडा कार्यालयको ठेगाना • गाउँपालिकाभित्रको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुषको) तथ्याङ्क • गाउँपालिकाभित्रका मुख्य बाटाघाटाको पहिचान • गाउँपालिकाभित्र हुने आर्थिक क्रियाकलाप	१५	• गाउँपालिकाको नामाकरणको जानकारी • आफू बस्ने वडाको नक्सा कोर्न र नक्सामा मुख्य मुख्य स्थानहरू • गाउँपालिका भित्र वडाअनुसारको घरधुरी संख्या र पेसागत विवरण • गाउँपालिका भित्रका वडाअनुसारको जनसंख्या (महिला र पुरुष) • गाउँपालिकाको आयस्रोतहरू	१५
२. हाम्रो सामाजिक र सांस्कृतिक सम्पदा	• आफ्नो नाम, ठेगाना र मनाउने मुख्य चाडपर्वहरू • सामाजिक शिष्टाचार तथा नियमहरू • आफूले मनाउने चाडपर्व (दसैं, तिहार) महत्त्व • माघी मेलाको परिचय • समुदायमा प्रचलित लोकगीत गाउने अभ्यास • स्थानीयस्तरमा प्रचलित कुनै एक लोकबाजा ताल • समुदायमा प्रचलित गीतमा हाउभाउसहित लोकनृत्य • गाउँपालिकाभित्रको जातिगत अवस्थाको परिचय	२५	• गाउँपालिकाभित्रका समुदायमा प्रचलित रीतिरिवाज र परम्परा • आफ्नो समुदायको जन्म तथा मृत्यु संस्कारको परिचय • छैटी, न्वारन, पास्नी, छेवर व्रतबन्ध र विवाह गर्ने तरिका • ऐरावती मेलाको ऐतिहासिक महत्त्व • तीज, दसै, तिहार, ल्होसार, क्रिसमस र इद पर्वको परिचय • स्थानीयस्तरमा प्रचलित मुख्य लोकगीतमा हाउभाउसहित गाउन र नृत्य • स्थानीय प्रचलित लोकबाजा बजाउने अभ्यास • गाउँपालिकाभित्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा जातिगत अवस्था	२५
३. हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• स्थानीयस्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीका नाम र निर्माणका लागि आवश्यक सामग्री (डोको, नाम्लो, डालो, जाल) • स्थानीय परम्परागत प्रविधिको परिचय (ढिकी, जाँतो, कोल) • घर तथा स्थानीय समुदायमा उत्पादन हुने कृषिजन्य उत्पादनको पहिचान र बजारीकरण गर्ने स्थानको पहिचान -वडाभित्रका धार्मिक स्थलहरूको परिचय	२५	• स्थानीयस्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीका नाम र निर्माणका लागि आवश्यक सामग्री र प्रयोग (डोको, नाम्लो, डालो, जाल) -गाउँपालिकाभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको परिचय • गाउँपालिकाभित्रका कृषि पकेट क्षेत्रहरूको परिचय • नगरपालिकाभित्रका व्यापारिक केन्द्रहरू र विभिन्न सामग्री खरिद गर्ने स्थलको परिचय • मौसमी र बेमौसमी तरकारी खेतीको परिचय • गाउँपालिकाभित्र उत्पादन हुने नगदे बालीको परिचय दिन र प्रयोग	२५
४.स्वास्थ्य र खेलकुद	• स्वस्थ र अस्वस्थ भोजन पहिचान गर्न र भिन्नता • स्वस्थकर खाना प्रयोग गर्ने तरिका भन्न र प्रयोग • सही समयमा उठ्ने, सुत्ने तरिका र अभ्यास -स्थानीय खेलको अभ्यास • योगको महत्त्व	१०	• शरिरका लागि लाभदायक र हानीकारक भोजनको पहिचान, फाइदा र बेफाइदा • विद्यालयमा ल्याइने/खाइने स्वस्थकर खाजा पहिचान • योगको महत्त्व भन्न र योगाभ्यास (कपालभाति, अनुलोम विलोम) •स्थानीय खेलको अभ्यास	१०
५. प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण	• स्थानीय स्तरमा हुनसक्ने विपदको असर • गाउँपालिकाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराको परिचय • वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पति • विद्यालयमा गरी ने वृक्षारोपणमा सहभागी • वातावरणको परिचय • गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतको परिचय, उपयोग	३३	• स्थानीय स्तरमा हुनसक्ने विपद व्यवस्थानका उपाय/तरिका • गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग र महत्त्व • औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बोट विरुवाको संरक्षण • गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने बनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका • गाउँपालिका क्षेत्रमा जलस्रोतको प्रदूषणका कारण र असरहरू पहिचान	३३

	• फोहोरमैलाले स्थानीयस्तरमा पार्ने असर पहिचान • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान • फोहोरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल र ग्याँस) र व्यवस्थापनमा सहयोग		• उर्जाको परिचय • वातावरण संरक्षणको परिचय • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरूको खोजी गरी अवलम्बन	
६.जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• समाजका असल मानिसले गरेका कार्यहरू पहिचान • समाजको असल नागरी क हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप पहिचान र सिप विकासको अभ्यास • जीवनमा लक्ष्य किटान गरी अघि बढ्ने सिप र बानीको अभ्यास	१०	• गाउँपालिकाभित्रका असल मानिसहरूले गरेका कार्य पहिचान र ती कार्यको अनुकरण • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वभाव र आचरणको पहिचान तथा अभ्यास • आफूसँग भएका सम्भावनाको स्वमूल्याङ्कन गरी सोही अनुसारको अभ्यास	१०
७.स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरू	• आफ्नो विद्यालयको स्थापना गर्ने व्यक्तित्वको परिचय (संस्थापक अध्यक्ष र प्र.अ.) • वडाभित्र सञ्चालित शैक्षिक संस्थाको परिचय • पालिकाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाको सामान्य परिचय र ती संस्थाबाट प्राप्त हुने सेवा • वडाभित्रका शैक्षिक व्यक्तित्वको नाम र पुऱ्याएका योगदान	१०	• पालिकाभित्र सञ्चालन भएको पहिलो शैक्षिक संस्था र स्थापना गर्ने व्यक्तित्वको परिचय • पालिकाभित्रका मुख्य सामाजिक संस्थाहरू -पालिकाभित्रका वित्तिय संस्थाहरूको परिचय -पालिकाभित्रका स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरी ने स्वास्थ्य सेवाहरूका प्रकार • गाउँपालिकाभित्रका शैक्षिक व्यक्तित्वको नाम र पुऱ्याएका योगदान	१०
जम्मा		१२८		१२८

विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम (कक्षा ६-८)

क्षेत्र/एकाई	कक्षा ६	कार्यघण्टा	कक्षा ७	कार्यघण्टा	कक्षा ८	कार्यघण्टा
१.हाम्रो सरुमारानी	• गाउँपालिकाको नक्सा कोरी वडाहरु छुट्याउन । • वडा कार्यालयवाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरूको जानकारी लिन । • वडा कार्यालयवाट वालवालिकालाई प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरूको जानकारी लिन । • गाउँपालिकाभित्र रहेका सुरक्षा निकाय र ती	१५	• प्युठान जिल्लाको सामान्य परिचय दिई नक्सा कोरी स्थानिय तहहरू छुट्याउन । • सरुमारानी गाउँपालिकावाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरू बताउन । • गाउँपालिकाद्धारा सञ्चालित आयोजनाहरु बताउन । • सरुमारानी गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था बताउन । • सरुमारानी गाउँपालिकाले शिक्षा, बालबालिका तथा	१५	• स्थानीय जातजातिको वेषभुषा र चाडपर्व प्रवर्द्धन गर्ने उपाए बताउन । • लोपोन्मुख जाति कुसुण्डाको लोपोन्मुख हुनुको कारण र सम्बर्द्धन गर्ने उपाए बताउन । • स्थानिय जातजातिको सस्कार, सस्कृतिको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धन गर्ने उपाएहरू बताउन । • सामाजिक समस्याहरूको पहिचान गर्न र समस्या समाधान गर्ने उपाय बताउन । • असल सस्कृतिको परिचय दिन र	१५

	निकाय रहेको स्थान बताउन । ● सुरक्षा निकायले प्रदान गर्ने सेवा र सेवालिने तरिका वताउन ● वडाले शिक्षा,युवा तथा बालबालिकाहरुका लागि तय गर्ने गरेका कार्यक्रमबारे जानबारी हासिल गर्न । ● गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधिहरूको नाम र पद भन्न । ● वडा शिक्षा समिति गठन प्रक्रिया बारे भन्न ।		युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे जानकारी प्राप्त गर्न ।. ● स्थानीय तहमा कार्यकारी अधिकारको प्रयोग बारे जानकारी लिई गाउँ कार्यपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडा अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार वताउन । ● गाउँपालिका शिक्षा समितिको गठन प्रकिया र कार्य बताउन । ●		हस्तान्तरण गर्ने उपाएहरू खोजी गरी बताउन । ● स्थानीय रुपामा प्रचलित लोकबाजाहरूको संरक्षण गर्ने उपाए बताउन । ● स्थानिय रुपामा प्रचलित लोकगीत र लोकनृत्यहरूको संरक्षण गर्न ।	
२. हाम्रो संस्कार र संस्कृति	● स्थानिय जातजातिहरूको वेषभुषा र चाडपर्वको परिचय दिन । ● स्थानीय जातजातिहरूको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको परिचय दिन । ● सामाजिक कुसंस्कार पहिचान गरी त्यस्ता कुसंस्कारहरू हटाउने उपायहरू बताउन ।	१५	● मातृभाषाको परिचय, महत्व र संरक्षण गर्ने उपायहरू बताउन . ● लोपोन्मुख जाति कुसुण्डाको इतिहाँस, भेषभुषा, भाषा र चाडपर्वको परिचय दिन । ● स्थानीय जातजातिको रीतिरिवाज र धर्म सस्कृतिको परिचय दिन । ● स्थानीय रुपमा प्रचलित लोकगीतहरूको अभ्यास गर्न । ● स्थानीय रुपमा प्रचलित	१५	● स्थानीय जातजातिको वेषभुषा र चाडपर्व प्रवर्द्धन गर्ने उपाहरू बताउन । ● लोपोन्मुख जाति कुसुण्डाको लोपोन्मुख हुनुको कारण र सम्बर्द्धन गर्ने उपाहरू बताउन । ● स्थानिय जातजातिको सस्कार, सस्कृतिको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरू बताउन । ● सामाजिक समस्याहरूको पहिचान गर्न र समस्या समाधान गर्ने उपायहरू बताउन । ● असल सस्कृतिको परिचय दिन र हस्तान्तरण गर्ने उपायहरू खोजी गरी	१५

	• स्थानीय रुपमा प्रचलित लोकगीतहरू गाउन । • स्थानीय रुपमा प्रचलित बाजाहरूको सूची बनाई बजाउने अभ्यास गर्न । • स्थानीय जातजातिहरूको लोकनृत्यको नमुना प्रस्तुत गर्न ।		लोकबाजाहरूको परिचय दिन र बजाउने अभ्यास गर्न । • स्थानीय जातजातिको लोकनृत्यको नमुना प्रस्तुत गर्न । • स्थानीय लोपोन्मुख लोकबाजा मादलको सामान्य परिचय दिई लोप हुने अवस्थामा पुग्नुका कारण पत्ता लगाउन । •		बताउन । • स्थानीय रुपामा प्रचलित लोकबाजाहरूको संरक्षण गर्ने उपायहरू बताउन । • स्थानिय रुपामा प्रचलित लोकगीत र लोकनृत्यहरूको संरक्षण गर्ने	
३. हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• पर्यटनको परिचय दिन र यसको महत्व भन्न । • गाउँपालिकाभित्रका प्रमुख धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलको परिचय दिन - टाकुराडाँडाको शिव मन्दिर, हंसपुरको खड्कमहाराजको मन्दिर, रानीपौवा र किमिचौर दह) • पर्यटन व्यवसायको परिचय, सरुमारानी गाउँपालिकामा पर्यटन व्यवसायको सम्भावना र प्रवर्द्धनका उपाय भन्न । • कृषि, पशुपालन र नगदेबालीको परिचय र महत्व बताउन । • कृषिमा आधुनिकीकरणको परिचय र गाउँपालिकाको कृषि आधुनिकीकरण योजना बताउन । • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माणको **महत्त्व** बताउन । (दाम्लो, नाम्लो, डोरी	२०	• पर्यटन व्यवसायको परिचय दिँदै यसका **महत्त्व** र फाइदाहरू तथा सरुमारानी गाउँपालिकामा पर्यटन व्यवसाय विकासका अवसर र चुनौतीहरू • नगदेबालीको परिचय, महत्व र बाली लगाउँदा पुरा गर्नुपर्ने चरणहरू • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र गरिने मुख्य खाद्यान्हबालीको परिचय (मकै, धान, गहु, कोदो र फापर) र खाद्यान्हको महत्व • स्थानीय बिउ बिजनको परिचय, महत्व र संरक्षणका उपायहरू बताउन । • स्थानीय पेशा आरन र टेलरिङ परिचय, कार्य प्रक्रिया र व्यवसायिक बनाउने उपायहरू बताउन । • हस्तकलाको परिचय, महत्व, बाँसको मुढाको परिचय र निर्माण गर्दा अपनाउनु पर्ने चरणहरू जानकारी लिन	२०	• धार्मिक स्थलको परिचय र प्युठान जिल्लाका प्रमुख ३ धार्मिक स्थलको परिचय (स्वर्गद्धारी, गौमुखी र ऐरावती) र धार्मिक स्थलहरूको महत्व बताउन । • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाको परिचय, विशेषता, महत्व र आधुनिकीकरण गर्ने उपायहरू बताउन ।। • पशुपंक्षी पालनको परिचय, सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र पालिने पशुपंक्षीको परिचय र पालिने तरिका (बाख्रा, कुखुरा, माहुरी र माछा) बताउन । • रैथाने बालीको परिचय, महत्व, संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरू बताउन । • नगदेबालीको परिचय, सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र लगाइने मुख्य नगदे बालीको परिचय, र बाली लगाउने तरिका । (तोरी र अदुवा) बताउन । • बिउ बिजन भण्डारणको परिचय, महत्व, फाइदा र भण्डारणका उपायहरू बताउन ।	२०

	बाटने, हाते पङ्खा........) ● पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धन, व्यवसाय विस्तार, कृषिको आधुनिकीकरणका लागि गाउँपालिकाको योजना बताउन । ● हाम्रो गाउँपालिकाभित्रका धार्मिक स्थलहरूको संक्षिप्त परिचय दिन । ● पर्यटन व्यवसायको महत्त्व पहिचान गर्न ।।		● परम्परागत पेशा तथा प्रविधिको परिचय, आधुनिक प्रविधिका प्रयोगका फाइदा र परम्परागत प्रविधिलाई आधुनिकीकरण गर्ने उयायहरू बताउन ।			
४. स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ	● कोरोना लगायत संक्रामक रोगबाट बच्ने उपाय बताउन । ● सन्तुलित भोजनको परिचय र महत्त्व बताउन । ● स्थानीय लगायतका मुख्य खेलहरूमा सहभागी हुन ।	५	● कोरोना लगायत संक्रामक रोगहरूले पार्ने असर र बच्ने उपायहरू । ● सन्तुलीत भोजनको महत्त्व बुझी व्यवहारमा लागु -स्थानीय लगायतका मुख्य खेलहरूमा सहभागी भई प्रतिभाको विकास	५	● कोरोना लगायत संक्रामक रोगहरूले पार्ने असरहरू बताई क्षति न्यूनीकरणका उपायहरूको खोजी गरी अभ्यास । ● सन्तुलित भोजनहरूको स्रोतहरूको खोजी र व्यवस्थापन ● विभिन्न खेलहरूमा सहभागी भई प्रतिभाको विकास गर्न र खेलकुदले स्वास्थ्यमा पुऱ्याउने फाइदा	५
प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण	● विपद् परिचय दिन । ● विपद् पूर्व अपनाइने सजगताको जानकारी दिन । ● गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाहरूको सूची बनाउन । ● वडामा भएका वन र त्यहाँ पाइने वन पैदावरको पहिचान गर्न । ● जडीबुटी खेती गर्न र यसको महत्त्व भन्न ।	३०	● स्थानीयस्तरमा हुने विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपाय ● वडास्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरी एका प्रयास भन्न र सहभागी ● गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाहरूले गरेका कार्यहरू ● वडाभित्रका सामुदायिक वनको सामान्य परिचय, महत्त्व, फाइदा ● वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था ● हरित घर तथा विद्यालय आवश्यकता	३०	● स्थानीयस्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापनमा सहभागी ● गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरी एका अभ्यासको जानकारी हासिल र सहभागी ● विपद् व्यवस्थापनमा रेडक्रसको भूमिका ● वडामा भएका वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था ● घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती र उपयोग तथा बजारीकरणमा पहल ● हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी इको क्लबको भूमिका पहिचान र अवलम्बन ● हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्ष पहिचान	३०

	• हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय, महत्त्व, तरिका भन्न । • हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणा बताउन । • विद्यालयमा करेसावारीको निर्माणमा सहभागी हुन । • घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुनसक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपाय पहिचान र अवलम्बन गर्न । • दिगो विकासको परिचय दिन र विशेषता बताउन		तथा महत्त्व • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैंचाको निर्माण, उत्पादन, बजारीकरण • घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापन गरी करेसाबारीमा उपयोग गर्न । • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन अन्तर्गत प्राङ्गारिक मल बनाउन र उपयोग -दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान र अवलम्बन		• स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी • आकाशे पानी सङ्कलन विधि , सङ्कलन र उपयोग • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन गरी प्राङ्गारिक मल बनाउन तथा स्थानीय क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषण न्यूनीकरण • फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, सङ्घसंस्थाहरू र गाउँपालिकाको भूमिका • दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरू	
६.जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• कम्प्युटरको सामान्य परिचय तथा यसले काम गर्ने सिद्धान्तको परिचय दिन । • कम्प्युटरका विशेषताहरु तथा यसको प्रयोगहुने क्षेत्रहरुको वारेमा बताउन । • कम्प्युटर हार्डवेयर तथा सफ्टवेयरको परिचय र प्रकारहरु बताउन । • माइक्रोसफ्ट वर्ड को सामान्य परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न् । • माइक्रोसफ्ट एक्सल को सामान्य परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न ।	२५	• सामाजिक सञ्जालको **महत्त्व** र उचित प्रयोग • असल नागरी कमा हुनुपर्ने सिप/गुण पहिचान गरी प्रयोग • सामान्य विवाद र झगडामा मध्यस्थता गर्ने सिपको विकास • असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका तय -परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान गरी सोको अभ्यास र प्रदर्शन	२५	• सामाजिक सञ्जालको दुरुपयोग, यसका असर र बच्ने उपायको खोजी • हाम्रो समुदाय र गाउँपालिकाप्रति आफ्नो कर्तव्य र जवाफदेहीताको बोध • जीवनमा असल र सफल बन्ने उपायको खोजी • आत्मविश्वास र निर्णय लिनसक्ने क्षमताको विकास • असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान गर्न तथा खराव आचरणबाट हुने हानी नोक्सानी	२५

	• माइक्रोसफ्ट पावर प्वाइन्ट को परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न । • मल्टिमिडिया को परिचय दिदै यसको प्रयोगहुने क्षेत्रहरु वताउन । • कम्प्युटर नैतिकता बारे बताउन ।					
७.स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था	• गाउँपालिकाभित्रको पहिलो माध्यमिक तह सञ्चालन भएको विद्यालय र स्थापना गर्ने व्यक्तित्वहरूको चिनारी दिन । • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरूको विवरण तयार गर्न । • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र रहेको नमुना तथा प्राविधिक धार सञ्चालित विद्यालयको सामान्य परिचय दिन । • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्रका विद्यालयहरूमा सबैभन्दा बढी नगद तथा जिन्सी सहयोग गर्ने कुनै १ व्यक्तिको जीवनी बताउन ।	१०	• सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र रहेका विद्यालयहरूको सामान्य चिनारी • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्रका सहिदहरूको सामान्य परिचय र उनीहरूको योगदानबारे चर्चा • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र शैक्षक क्षेत्रमा उच्च योगदान दिने व्यक्तिको सामान्य जीवनी • गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरूको नाम र प्राप्त गर्न सकिने सेवाहरू • सरुमारानी गाउँपालिकाको प्रथम अध्यक्ष र उपाध्यक्षको सामान्य जीवनी	१०	• प्यूठान जिल्लामा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक शैक्षिक संस्थाहरूको सामान्य चिनारी • प्यूठान जिल्लाभित्रका सहिदहरूको सामान्य परिचय र उनीहरूको योगदानबारे चर्चा • प्यूठान जिल्लाभित्र रहेको नमुना तथा प्राविधिक धार सञ्चालित विद्यालयको सामान्य परिचय • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित मुख्य २ सहकारी संस्थाहरूको सामान्य परिचय • प्यूठान जिल्लामा सामाजिक तथा राजनैतिक क्षेत्रमा विशिष्ठ योगदान पुऱ्याउने कुनै १ व्यक्तिको सामान्य जीवनी	१०
जम्मा		**१२८**		**१२८**		**१२८**

४.१ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण, सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप र मूल्याङ्कन प्रक्रिया

कक्षा १

क्र.स.	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धी	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मुल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
१	हाम्रो सरुमारानी	• आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न । • आफ्नो गाउँटोलको नजिकको गाउँटोलको नाम भन्न । • आफ्ना गाउँ वरपर रहेका नदी, खोला र बाटाको नाम भन्न । • आफू पढ्ने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम भन्न । • आफ्नो गाँउटोलमा रहेका धार्मिक स्थलको नाम भन्न । • आफ्नो घर नजिकै रहेका बजार (किनमेल गर्ने ठाउँ) भन्न । • आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयं सेविकाको नाम भन्न र चिन्न ।	आफ्नो परिवार तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम .छिमेकी गाउँटोलको नाम .आफ्नो गाउँ वरपर रहेका नदी, खोला र बाटाको नाम .आफू पढने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम .आफ्नो गाउँटोलमा रहेका धार्मिक स्थलका नाम .आफ्नो घर नजिकै रहेका बजार (किनमेल गर्ने ठाउँ) .आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको नाम र चिनारी	• बालबालिकालाई आफू बसोबास गरेको गाउँ वा टोलको नाम भन्न लगाउने • विद्यार्थीहरूलाई आफू बसोबास गर्ने स्थान वरपरका गाउँटोल,नदीनाला, खोला, झरना, बाटाघाटा के के छन् ? भन्न लगाउने, छलफल गराउने र चित्र, चार्ट, नक्सा, श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी तिनको जानकारी गराउने • साथीको गाउँ चिन्ने खेल खेलाउने • नजिकको गाउँ वा टोलको अवलोकन गराउने • बालबालिकालाई आफ्नो टोल विकास समितिका प्रमुख नाम जान्ने परियोजना कार्य दिने • आफू पढ्ने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम भन्न लगाउने • आफ्नो गाउँटोलमा रहेका धार्मिक स्थलको भ्रमण गराई उक्त स्थलको परिचय गराउने • आफ्नो घर नजिकै रहेको बजार (किनमेल गर्ने ठाउँ, वरघर)को भ्रमण गराई त्यहाँ गरी ने क्रियाकलापको जानकारी गराउने • आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको चिनारी गराउनको लागि स्वास्थ्य स्वयंसेविकालाई आमन्त्रण गरी परिचय गराउने र उनले गर्ने कार्यको जानकारी गराउन लगाउने	• आफू बसोबास गरेको गाउँटोलको नाम भन्न लगाएर • आफ्नो बसोबास वरपर भएका नदीनाला, खोलाहरू, बाटाघाटाको नाम सोधेर • आफूले पढ्ने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम सोधेर • आफ्नो गाउँटोलमा रहेको धार्मिक स्थलको नाम भन्न लगाएर • आफ्नो घर नजिकैको किनमेल गर्ने ठाउँ अर्थात् बजारको नाम सोधेर • आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको नाम सोधेर	३०

२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• आफ्नो गाउँटोलमा बसोबास गर्ने जातजातिको नाम भन्न । • गाउँटोलका जातजाति बिचको सांस्कृतिक भिन्नता बारे सामान्य जानकारी दिन । • गाँउटोलमा बोलिने मुख्य भाषाहरू पहिचान गर्न । • स्थानीय जातजातिका पोसाकहरूको नाम भन्न । • स्थानीय जातजातिले लगाउने गहनाको नाम भन्न । • घरमा बनाइने खानाका परिकारहरूको नाम भन्न । • स्थानीय लोक बाजाहरूकोनाम भन्न । • स्थानीय लोकगीतहरू सामान्य गाउने अभ्यास गर्न ।	.आफ्नो गाउँ टोलमा बसोबास गर्ने जातजातिको नाम .गाउँ टोलका जाति बीचको सांस्कृतिक भिन्नताबारे सामान्य जानकारी .गाउँ टोलमा बोलिने मुख्य भाषा .स्थानीय जातजातिहरूको पोसाकको नाम .स्थानीय जातजातिका गहनाको नाम .घरमा बनाईने खानाका परिकार .स्थानीय लोक बाजा .स्थानीय लोकगीत	• आफ्नो गाउँटोलमा बस्ने जातजातिको नाम पहिचान गर्न लगाउने र यसको लागि गाउँटोलमा बस्ने जातजातिको चित्र, पोष्टरको माध्यमको साथै श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी जातजातिको पहिचान गर्न लगाउने । • विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको आ-आफ्नो जातजातिमा कुन कुन संस्कृतिमा के के गरी न्छ सोध्ने र छलफल गराउने । • गाउँटोलमा रहेका जातजातिले गर्ने सांस्कृतिक क्रियाकलाप झल्कने चित्र, श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट जानकारी दिने । • प्रत्येक बालबालिकालाई आफ्नो मातृभाषा बोल्न लगाउने र बोलेको भाषामा फरक छुट्याउने र तुलना गर्न लगाउने • भाषा फरक भएका बालबालिकाको समूह बनाउने र एक अर्काको भाषाको अनुकरण गर्न लगाउने । • स्थानीय स्तरमा लगाउने पोसाक, गहना प्रदर्शन गरी जानकारी गराउने । • घरमा बनाईने गरेका खानाका परिकारहरू भन्न लगाउने र चित्र वा श्रव्यदृश्य वा परिकार नै ल्याएर प्रदर्शन गर्ने र ती परिकारहरूको नाम भन्न लगाउने । • चित्र वा वास्तविक स्थानीय लोकबाजा ल्याई ती बाजाको पहिचान गराउने । • स्थानीय स्तरमा गाइने लोकगीत पहिचान गर्न लगाउने र मुख्य लोक गीत गाउने सामान्य अभ्यास गराउने ।	• आफ्नो गाउँटोलमा बस्ने जातजातिको नाम भन्न लगाएर • गाउँटोलमा रहेका जात-जातिले गर्ने सांस्कृतिक क्रियाकलाप सोधेर • मातृभाषामा बोलेको अवलोकन गरेर • स्थानीय स्तरमा लगाउने पोसाक, गहनाका नाम भन्न लगाएर • घरमा बनेका खानाका परिकार भन्न लगाएर • स्थानीय लोकबाजा ल्याई ती बाजाको पहिचान गर्न लगाएर • स्थानीयस्तरमा गाइने लोकगीत पहिचान गर्न लगाएर .स्थानीय लोकगित गाएको अवलोकलन गरेर	३०

३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• आफ्ना अभिभावकले गर्ने मुख्य कामको नाम भन्न । • आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन हुने बालीको नाम भन्न । • गाउँटोलमा घुम्न लायक स्थानको नाम भन्न । • घरमा उत्पादन भएका वस्तुहरू बिक्री गर्ने स्थानको नाम भन्न । • दैनिक किनमेल गर्ने स्थानको नाम र किनमेल गर्ने सामानको नाम भन्न ।	.आफ्नो अभिभावकले गर्ने मुख्य कामहरूको नाम .आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन हुने बालीको नाम .गाउँटोलमा घुम्न लायक स्थानहरूको नाम .घरमा उत्पादन भएका वस्तु बिक्री गर्ने स्थान -दैनिक किनमेल गर्ने स्थानको नाम र सामानको नाम	• विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो आफ्ना अभिभावकले गर्ने पेसा र व्यवसाय भन्न लगाउने । • घरमा वर्षभरि उत्पादन गरी ने अन्नबाली, तरकारी, फलफूल वा अन्य कुन कुन उत्पादन हुने गरी न्छ ? छलफल गराउने र उक्त गाउँ टोलमा उत्पादन गरी ने बालीहरू लगायतका अन्य वस्तुको उत्पादनको बारेमा जानकारी दिने । • टोल समुदायमा रहेको घुम्न लायक ठाउँको नाम भन्न लगाई टिपोट गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई गाउँटोलमा भएका विभिन्न स्थानमध्ये कुनै एक स्थलको भ्रमण गराई उक्त स्थलमा के-के अवलोकन गरी यो प्रतिविम्बन गर्न लगाउने । • खेतबारीमा उत्पादन भएका वस्तु कहाँ लगेर बेच्नुहुन्छ भनी सामूहिक प्रश्न सोध्ने र व्यक्तिगतरूपमा उत्तर दिन लगाउने । • घर तथा गाउँटोलमा उत्पादन गरी एका वस्तुको बिक्री गरी ने स्थानको जानकारी दिने र सम्भव भए भ्रमण गराई उक्त स्थानको बारेमा जानकारी दिने ।	• अभिभावकले गर्ने पेसा र व्यवसाय भन्न लगाएर • घरमा वर्षभरि उत्पादन गरी ने अन्नबाली, तरकारी, फलफूलको नाम भन्न लगाएर • टोल समुदायमा रहेको घुम्न लायक ठाउँको नाम भन्न लगाएर • खेतबारीमा उत्पादन गरी एका वस्तुहरूको बिक्री गर्ने स्थान भन्न लगाएर	३०
४	स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ	• शरीरका अङ्गको सरसफाइ गर्न । • व्यक्तिगत सरसफाइको लागि आवश्यक सामग्रीको नाम भन्न । • सरसफाइ गर्नुपर्ने स्थानको सूची बनाउन । • आफ्नो र घरको सरसफाइ गर्नुपर्ने कारण भन्न र सरसफाइमा सहभागी हुन । • स्थानीय खेलहरू नाम भन्न	.शरीरका अङ्गको सरसफाइ .व्यक्तिगत सरसफाइको लागि आवश्यक पर्ने सामग्रीको नाम .सरसफाइ गर्नुपर्ने स्थान .आफ्नो र घरको सरसफाइ गर्नुपर्ने कारण र सरसफाइमा सहभागी .स्थानीय खेल	- सफा र फोहोरी बालकको फोटो देखाई दाँज्न लगाउने र किन सरसफाइ गर्नुपर्छ ? छलफल गराउने । - शरीरका अङ्गको सरसफाइ गर्ने तरिका भन्ने र ती अङ्गमध्ये विद्यालयमा सरसफाइ गर्न सकिने अङ्गको सरसफाइ गर्ने अभ्यास गराउने । - बालबालिका सफा भए नभएको हेरी सफा गर्नका लागि सहजीकरण गर्ने । - सरसफाइ गर्दा चाहिने सामग्री पहिचान गर्न लगाउने र सामग्रीको प्रदर्शन गरी प्रयोग गर्ने तरिका सिकाउने । - सरसफाइ गर्नुपर्ने स्थान पहिचान गर्न लगाउने । - घरवरपर, बाटोघाटो, कुवा, धारा, कक्षाकोठा, खेलकुद मैदान, शौचालय आदिको सरसफाइ गर्ने तरिकामा छलफल गराउने र सरसफाइ कार्यमा सहभागी गराउने । - कक्षाकोठा तथा विद्यालयको सरसफाइ गर्नुपर्ने कारणका बारेमा छलफल गर्ने र स्वस्थ रहन, स्वस्थ वातावरण बनाउन र रोग लाग्नबाट बच्न सरसफाइ गर्नुपर्ने कुराको जानकारी गराउने ।	- शरीरको सरसफाइको अवलोकन गरेर । - शरीरका अङ्गहरूको सरसफाइ गर्ने तरिका भन्न लगाएर । - सरसफाइ गर्दा चाहिने सामग्री भन्न लगाइ ती सामग्रीको प्रयोगको अवलोकन गरेर - सरसफाइ गर्नुपर्ने स्थानहरू पहिचान गर्न लगाएर । - घरवरपर, बाटोघाटो, कुवा, धारा, कक्षाकोठा, खेलकुद मैदान, शौचालय आदिको सरसफाइमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर । -कक्षाकोठा तथा विद्यालयको	१०

				- नियमितरूपमा घर, कक्षाकोठा र विद्यालय सरसफाइ गर्नुपर्ने कुरा भन्न र सरसफाइमा सहभागी गराउने । - विद्यार्थीहरूले खेल्ने स्थानीय खेलहरू भन्न लगाउने, खेल खेल्न लगाउने । - स्थानीयस्तरमा खेल्ने अन्य खेलको बारेमा जानकारी गराई मुख्य मुख्य खेल खेल्ने अभ्यास गराउने ।	सरसफाइ गर्नुपर्ने कारण भन्न लगाएर । - स्थानीयस्तरमा,खेलिने खेलको नाम भन्कलगाएर तथा खेलेको अवलोकन गरेर ।	
५	प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण	● स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने विपद्को सूचि बनाउन । ● घर तथा स्थानीयस्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरहरूको नाम भन्न । ● घर तथा विद्यालयको बगैंचामा भएका बिरुवाहरूको नाम भन्न । ● स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवाको नाम भन्न । ● घर तथा विद्यालयमा गरी ने वृक्षरोपणमा सहभागी हुन । ● घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न । ● फूलबारी तथा बोटबिरुवाको हेरचाह गर्न । ● गाउँटोलमा भएका पानीका स्रोतको नाम भन्न । ● व्यक्तिगत, घर,	.स्थानीयस्तरमा हुन सक्ने विपद् पहिचान (बाढी, आगलागी) .घर तथा स्थानीयस्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरको नाम .घर तथा विद्यालयको बाल बगैंचामा भएका बिरुवाको पहिचान .स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवाको नाम .घर तथा विद्यालयमा गरी ने वृक्षारोपणमा सहयोग .घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग .फूलबारी तथा बोटबिरुवाको हेरचाह .स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोत .व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय,	- स्थानीयस्तरमा हुने विपद्को बारेमा छलफल गराउने र विशेषत: बाढी र आगलागी जस्ता विपद्को जानकारी दिने । - यस्ता विपद्को जानकारी दिँदा चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गर्ने र यस्ता विपद्बाट बच्न गर्नुपर्ने सावधानीको बारेमा सामान्य जानकारी गराउने । - विद्यार्थीलाई घरमा पालिएका जनावरहरूको नाम भन्न लगाउने । - घरमा पालिएका बाहेक स्थानीयस्तरमा पालिएका अन्य जनावरको नाम भन्न लगाउने । • स्थानीयस्तरमा (विभिन्न प्रयोजनले पालन गरी एका) जनावरको अवलोकन गराउने । • चित्रको माध्यमबाट स्थानीयस्तरमा पालन गरी एका जनावरको परिचय गराउने । • घर वरपर भएका, घरको बगैंचामा भएका बिरुवाको नाम भन्न लगाउने । • विद्यालयको बगैंचा तथा विद्यालय वरपर भएका बिरुवाको अवलोकन गराई तिनीहरूको नाम पहिचान गर्न लगाउने । • घर वरपर समुदायस्तरमा भएका बिरुवाको अवलोकन गरी तिनीहरूको नाम पहिचान गर्न लगाउने । • शिक्षकले आफ्नो घर वरपर, विद्यालय वरपर भएका बिरुवाको चित्र देखाई तिनीहरूको पहिचान गर्न लगाउने । • घरको बगैंचा वा खेतबारीको छेउछाउमा वृक्षारोपण गर्ने सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूलाई सोध्ने र खाली ठाउँमा वृक्षारोपण गर्नुपर्ने कुरा भन्ने । • वृक्षारोपण गर्ने कार्यमा सहयोग गर्ने कुरा भन्ने र अनुभव सुनाउन लगाउन । • विद्यालयको खाली ठाउँमा वृक्षारोपण कार्यमा सहभागी गराउने (वृक्षारोपण गर्ने ठाउँसम्म बेर्ना पुऱ्याउने, सिँचाइ गर्ने आदि) • बोटबिरुवाको संरक्षण गर्नुपर्ने कुरा भन्ने र संरक्षण तथा	• स्थानीयस्तरमा हुने विपद् भन्न लगाएर । • घरमा पालन गरेका जनावरको नाम सोधेर • स्थानीयस्तरमा पालन गरी एका जनावरको नाम भन्न लगाएर • घरमा भएका बिरुवाको नाम भन्न लगाएर • विद्यालयको बगैंचा तथा विद्यालय वरपर भएका बिरुवाको नाम पहिचान गर्न लगाएर । • आफ्नो घर वरपर भएका बिरुवाको नाम भन्न लगाएर • वृक्षारोपण सम्बन्धी अनुभव भन्न लगाएर । • वृक्षारोपणमा सहयोग गरेको अवलोकन गरेर । • विद्यालयमा बिरुवाको संरक्षण तथा हेरचाहमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर । • स्थानीय क्षेत्रमा भएका जल स्रोतको नाम भन्न लगाएर । • व्यक्तिगत सरसफाइ गरे नगरेको अवलोकन गरेर । • घर तथा विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्ने कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर । • घर, विद्यालय वरपरि हुने	४०

		आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन ।		हेरचाह गर्ने कार्यमा सहभागी गराउने । • आफ्नो घर वरपर भएका जल स्रोत पहिचान गर्न लगाउने । • चित्रको माध्यमबाट आफ्नो वरपर भएका जल स्रोतको जानकारी दिने । • समुदायस्तरमा भएका पानीका स्रोतको अवलोकन गराई पहिचान गर्न लगाउने । • प्राकृतिक जल स्रोतको जानकारी गराउने (कुवाको पानी, मूलको पानी, वर्षाको पानी आदि) • कक्षाकोठामा विद्यार्थीहरूलाई उभिन लगाउने र व्यक्तिगत सरसफाइ गरे नगरेको अवलोकन गर्ने । • विद्यार्थीहरू मध्ये व्यक्तिगत सरसफाइ राम्रो गरेका विद्यार्थीलाई कक्षाकोठाको अगाडि बोलाई उनले व्यक्तिगत सरसफाइ गर्दा अवलम्बन गरेका तरिका सुनाउन लगाउने। • व्यक्तिगत सरसफाइ अन्तर्गत गरी ने कार्यको जानकारी गराउने । जस्तै : नुहाउने, कपाल कोर्ने, कपडा सफा गर्ने, हात धुने, नङ काट्ने, जुत्ता सफा गर्ने आदि । • व्यक्तीगत सरसफाई अन्तर्गत गर्न सकिने केही कार्यको प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीलाई ती कार्यमा सरिक बनाउने । जस्तै : साबुन पानीले हात खुट्टा धुने, नङ् काट्ने आदि । • स्वस्थताको लागि घर आँगन, विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्नुपर्ने कारण भन्ने र छलफल गर्ने । • घर आँगन तथा वरिपरिको वातावरण सफा गर्ने कुरा भन्ने र उक्त सरसफाइ कार्यमा सहभागी भए नभएको कुरा अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिने । • विद्यालयको कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर, खेलमैदान, शौचालय, धारा वरपरको सरसफाइमा सहभागी गराउने र सरसफाइ पश्चात् साबुन पानीले हात धुने कार्य गर्ने गराउने । • घर, कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर हुने फोहोरमैलाको चित्रद्वारा पहिचान गराउने । • कक्षाकोठाभित्र तथा कक्षाकोठा बाहिरका फोहोरमैलाको अवलोकन गराई फोहोरमैलाको पहिचान गर्न लगाउने ।	फोहोरमैलाको पहिचान गर्न सके नसकेको अवलोकन तथा प्रश्नोत्तर गरेर ।	
६	जीवन उपयोगी	• समूहमा मिलेर बस्न । • साथी र घर	·समूहमा मिलेर बस्ने अभ्यास ·साथी र घर परिवारका सदस्यलाई सामान्य सहयोग	·समूहमा मिलेर गर्ने खालका कार्य दिने र यसरी समूहमा मिलेर कार्य गर्दा के के फाइदा हुन्छ भन्नेबारेमा छलफल गराउने ।	·समूहमा मिलेर काम गरेको अवलोकन गरेर । ·विद्यार्थीले साथीलाई घर	१०

	सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	परिवारका सदस्यलाई सामान्य सहयोग गर्न • स्वव्यवस्थापन सिपको विकास गर्न ।	·स्व व्यवस्थापन सिपको विकास	·समूहमा मिलेर खेल्ने र पढ्ने तथा आफूले जानेका कुराहरू एकले अर्कालाई सिकाउनुपर्ने कुराको जानकारी गराउने र यस कार्यमा उत्प्रेरित गर्ने । ·उनीहरूले दैनिकरूपमा गर्ने काम उठेर पालैपालो भन्न लगाउने । ·उनीहरूलाई साथी र घरका ठूलाबडालाई गर्ने सहयोगका बारेमा पालैपालो भन्न लगाउने । ·साथी तथा घरपरिवारका सदस्यलाई सहयोग गर्ने सम्बन्धी छोटा कथाहरू सुनाउने । ·कक्षाकोठामा उनीहरूको सामान मिलाएर राख्न लगाउने । ·सामानको महत्त्व र हिफाजतको नियमका बारेमा छलफल गराउने । ·शरीरको सफाइ गर्ने, घर आँगन सफा गर्ने, कक्षाकोठा सफा गर्ने, कापी कलम, झोलाको हिफाजत गर्ने जस्ता स्वव्यवस्थापन गर्ने कार्यको जानकारी गराई अभ्यास गर्न लगाउने ।	परिवारका सदस्यलाई सकेको कार्यमा मदत गरेको, सहयोग गरेको अवलोकन गरेर । ·दैनिक रूपमा गर्ने कार्यहरू गरे नगरेको अवलोकन तथा अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर । ·शरीरको सफाइ गर्ने, घर आँगन सफा गर्ने, कक्षाकोठा सफा गर्ने, कापी कलम, झोलाको हिफाजत गर्ने जस्ता स्वव्यवस्थापन गर्ने कार्यहरूको गरे नगरेको अवलोकन तथा अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर ।	
७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरू	• आफ्नो घर र छिमेकको घरमुलीको नाम भन्न । • आफूलोई पढाउने शिक्षकहरूको नाम भन्न । • आफ्नो विद्यालयको नाम भन्न ।	·आफ्नो घर र छिमेकीको घरमुलीको नाम ·आफूलोई पढाउने शिक्षकको नाम ·आफ्नो विद्यालयको नाम	·आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने घर तथा व्यक्तिको फोटो प्रर्दशन गरी बालबालिकालाई उनीहरूको बारेमा जानेको कुरा भन्न लगाउने । ·विद्यार्थीलाई घरको भूमिका अभिनय गर्न लगाउने । ·टोल तथा समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी परिचय गराउने । ·चित्र वा सामाजिक संस्थामा कार्य गर्ने व्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी वा सामाजिक संस्थाको भ्रमण गराएर स्थानीय सामाजिक संस्थाहरूको परिचय गराउने । ·आफ्नो विद्यालयको नाम, ठेगाना, पढाइ हुने कक्षा र विषय, शिक्षकहरूको नाम भन्न लगाउने ।	·आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने घर तथा व्यक्तिको परिचय दिन लगाएर । ·टोल विकास समिति प्रमुखको भूमिका अभिनय गरेको अवलोकन गरेर । ·स्थानिय सामाजिक संस्थाको नाम भन्न लगाएर । ·आफ्नो विद्यालयको परिचय दिन लगाएर ।	१०

कक्षा २

१	हाम्रो सरुमारानी	•आफू बस्ने वडा नम्बर र वडा कार्यालयको ठेगाना भन्न । •आफ्नो गाउँपालिकाको नाम, गाउँ कार्यपालिका रहेको ठेगाना भन्न । •सरुमारानी गाउँपालिकाको नक्सामा आफ्नो वडा छुट्याउन । •आफू बस्ने वडाभित्रका गाउँटोलको नाम भन्न । •आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, खोला झरना, ताल र बाटाको नाम भन्न । •आफ्नो गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न ।	·आफू बस्ने वडा नम्बर र वडा कार्यालयको ठेगाना ·सरुमारानी गाउँपालिकाको नाम, गाउँपालिका रहेको ठेगाना र स्थापना भएको साल ·सरुमारानी गाउँपालिकाको नक्सामा आफ्नो वडा ·आफू बस्ने वडाभित्रका गाउँटोलको नाम ·आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, खोला, झरना, ताल र बाटा ·गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना	• विद्यार्थीलाई आफू बस्ने गाँउ टोलको नाम भन्न लगाउने । • नजानेमा समूह बनाई छलफल गर्न लगाउने र भन्न तथा लेख्न लगाउने । • विद्यार्थीहरूलाई उनीहरू बस्ने वडा नम्बर सोध्ने र गाउँपालिकाको नक्सा देखाउँदै आफ्नो गाउँ भएको वडा चिन्न लगाउने । • सरुमारानीको नक्सा देखाउँदै गाउँपालिकाको नाम, वडाहरू,गाउँपालिकाको ठेगाना र स्थापना भएको साल भन्ने । • पालिकाहरू झल्कने जिल्लाको नक्सा देखाउँदै सरुमारानी गाउँपालिका पहिचान गर्न लगाउने । • आफू बस्ने वडाभित्रका गाउँ टोलको अवस्थिति पहिचान गर्न लगाउने । • वडामा रहेको स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाको कहाँ कहाँ छन् परियोजना कार्य दिने । • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र पर्ने गाउँघर नाम पत्ता लगाउने परियोजना कार्य दिने वा सामूहिक कार्य गर्न लगाउने । • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, खोला झरन, ताल र बाटाको अवस्थिति भन्न लगाउने । • आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, खोला झरन, ताल र बाटाको भ्रमण गराई ती सम्पदाहरूको जानकारी गराउने • गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न लगाउने • नजिकमा रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको भ्रमण गराई तिनको जानकारी गराउने र उक्त संस्थाबाट प्राप्त गर्न सकिने सेवाको जानकारी गराउने ।	• आफू बस्ने गाँउ टोलको नाम भन्न लगाएर • आफू बस्ने वडा नम्बर भन्न लगाउने र गाउँपालिकाको नक्सामा आफ्नो गाउँ भएको वडा चिन्न सके नसकेको अवलोकन गरेर • गाउँपालिकाको नाम, वडाहरू, ठेगाना र स्थापना भएको साल भन्न लगाउने • जिल्लाको नक्सामा सरुमारानी गाउँपालिका पहिचान गर्न सके नसकेको अवलोकन गरेर • आफू बस्ने वडाभित्रका गाउँ टोलको अवस्थिति पहिचान गरे नगरेको अवलोकन गरेर • आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, खोला झरना, ताल र बाटाको अवस्थिति भन्न लगाएर • गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न लगाएर • उक्त स्वास्थ्य संस्थाबाट प्राप्त हुने सेवा भन्न लगाएर	३०
२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति	•वडा भित्रका जातजातिको थर भन्न । •आफू र आफ्नो साथीले बोल्ने भाषामा परिचित हुन् ।	वडाभित्रका जातजातिका थर • आफू र आफ्नो साथीले बोल्ने भाषाको जानकारी	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो जातजाति र थर पहिचान गर्न लगाउने तथा यसको आधारमा वडाभित्रका जातजातिको थर भन्न लगाउने • कक्षामा भएका सबै विद्यार्थीलाई आफूले घरमा बोल्ने	• वडाभित्रका जातजातिको थर भन्न लगाएर • आफू र आफ्नो साथीले बोल्ने भाषा भन्न लगाएर बोल्ने अभ्यास	३०

		•वडाभित्र बोलिने भाषाहरूको नाम भन्न । •वडाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाकको नाम भन्न । •स्थानीय भेषभूषाको परिचय दिन । •स्थानीय चाडपर्वको नाम भन्न । •स्थानीय लोकगीत गाउने अभ्यास गर्न । •स्थानीय लोकबाजाहरू बजाइने अवसर वा पर्व भन्न ।	• वडाभित्र बोलिने भाषा • वडाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक • स्थानीय भेषभूषाको परिचय • स्थानीय चाडपर्वको • स्थानीय लोकगीत र उनीहरूले गाउने मुख्य लोकगीत गाउने अभ्यास • स्थानीय लोकबाजाहरू मध्ये कुनै मुख्य एक बाजा बजाउने अभ्यास	मातृभाषा बोल्न लगाउने र एकले अर्काको भाषाको अनुकरण गर्ने र अर्थ बुझ्न सहयोग गर्ने । • वडाभित्र बोलिने भाषाको जानकारी गराउने र नमुनाको रूपमा ती भाषा बोल्ने अभ्यास गराउने । • विद्यार्थीलाई उनीहरूले लगाउने पोसाक भन्न लगाउने र वडाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक प्रदर्शन गरी ती पोसाकको चिनाउने । • आफ्नो गाउँटोल तथा स्थानीयस्तरमा भएका भेषभूषाको परिचय जानकारी दिने । • विद्यार्थीलाई उनीहरूले मनाउने चाडपर्व भन्न लगाउने र ती चाडपर्वमा गरी ने क्रियाकलाप, लगाइने पोसाक, खाइने परिकार तथा भेषभूषाको बारेमा छलफल गराउने • स्थानीय चाडपर्वको बारेमा थप जानकारीका लागि चित्र वा पोस्टर वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट सरुमारानी गाउँपालिकामा मनाइने चाडपर्व र ती चाडपर्वमा गरी ने क्रियाकलापको जानकारी गराउने • कुन कुन जातिले कुन कुन चाडपर्व मनाउने गर्दछन् सोको जानकारी गराउने • विद्यार्थीलाई उनीहरूले जानेका स्थानीय लोकगीत गाउन लगाउने • स्थानीय लोकगीत गाउने जातजातिको पहिचान गर्न र ती जातजातिले गाउने मुख्य लोकगीत गाउने अभ्यास गराउने • विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर, गाउँटोलमा बजाइने स्थानीय लोकबाजा कुन कुन छन् ? भन्न लगाउने • ती लोकबाजामध्ये उपलब्ध हुने लोकबाजा बजाउने अभ्यास गराउने ।	गरेको अवलोकन गरेर • वडाभित्र बोलिने भाषाहरू भन्न लगाएर • वडाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक चिन्न लगाएर • स्थानीय भेषभूषाको परिचय दिन लगाएर • स्थानीय चाडपर्वको नाम र मनाउने जाति र नाम भन्न लगाएर • स्थानीय लोकगीत गाएको अवलोकन गरेर • स्थानीय लोकबाजाको नाम भन्न लगाएर • स्थानीय लोकबाजा बजाएको अवलोकन गरेर	
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	•गाउँटोलका व्यक्तिहरूले गर्ने मुख्य पेसा तथा व्यवसायको नाम भन्न । •आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन गर्न सकिने तरकारी तथा फलफूलको नाम भन्न । •वडामा घुम्न लायक स्थानहरूको नाम भन्न । •घरमा उत्पादन भएका वस्तुहरू बिक्री गर्ने स्थानको नाम भन्न ।	• गाँउटोलका व्यक्तिहरूले गर्ने मुख्य पेसा तथा व्यवसायको नाम • आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलको नाम • वडामा घुम्न लायक स्थानको नाम • दैनिक किनमेल गर्ने स्थानको नाम र किनिने सामानको विवरण	• घरमा अभिभावकले गर्ने कार्य (पेसा तथा व्यवसायहरू) भन्न लगाउने • गाउँटोलका बासिन्दाले अपनाएका पेसा तथा व्यवसायको पहिचान गराउने • आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन गर्न सकिने तरकारी तथा फलफूलको नाम भन्न लगाउने र सामान्य रेखाङ्कन गर्ने अभ्यास गराउने • वडामा घुम्न लायक स्थानहरू पहिचान गर्न लगाउने • वडामा घुम्न लायक स्थानमध्ये कुनै स्थानको भ्रमण गराउने र भ्रमण गरी एको स्थलको बारेमा प्रस्तुत गर्न लगाउने • दैनिक किनमेल गर्ने स्थानको नाम भन्न र तिनीहरूको	• घरमा अभिभावकले गर्ने पेसा तथा व्यवसाय भन्न लगाएर • गाउँटोलका बासिन्दाले अपनाएका पेसा तथा व्यवसाय भन्न लगाएर • आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन गर्न सकिने तरकारी तथा फलफूलको नाम भन्न लगाएर र ती वस्तुको सामान्य रेखाङ्कन गरेको अवलोकन गरेर • वडामा घुम्न लायक स्थानहरू भन्न लगाएर	३०

				सामान्य विवरण भन्न लगाउने • दैनिक किनमेल गर्ने स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त स्थानमा किनमेल गरी एका वस्तुहरूको विवरण टिपोट गर्न लगाई कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने	• दैनिक किनमेल गर्ने स्थानको नाम र तिनीहरूको सामान्य विवरण भन्न लगाएर	
४	स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई	आफ्नो शरीरको सरसफाइ गर्न । व्यक्तिगत सरसफाइको महत्त्व भन्न । पटक पटक सरसफाइ गरी ने शरिरका अङ्गहरूको सूची बनाउन । घर तथा विद्यालयको सरसफाइमा सहभागी हुन । स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास गर्न ।	• आफ्नो शरीरको सरसफाइ • व्यक्तिगत सरसफाइको महत्त्व • पटक पटक सरसफाइ गरी ने शरिरका अङ्गहरू • घर तथा विद्यालयको सरसफाइमा सहभागी • स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास	• व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सामग्रीको प्रयोगबारेमा भन्न लगाउने • शरीर सरसफाइ गरेको चित्र देखाउँदै छलफल गराउने • शरीरका अङ्गहरूको सरसफाइ गर्ने विधि र सरसफाइको महत्त्व दर्साउने भिडियो कक्षाकोठामा प्रदर्शन गरी छलफल गराउने • हातमुख धुने, नुहाउने, बुरुस गर्ने, कपडा धुने, नङ काट्ने, कपाल कोर्ने अभ्यास गराउने • स्थानीय खेल जस्तैः लुकामारी, रुमाल लुकाइ, चुङ्गी, गट्टा खेल्न शिक्षकले विद्यार्थीलाई अभ्यास गराउने र समूहगत रूपमा खेल खेल्न लगाउने	• शरीरका अङ्ग जस्तैः हात, खुट्टा, दाँत सरसफाइ गर्ने तरिका भन्न लगाएर • शरीरका अङ्ग सफाइ गरेको अवलोकन गरेर • लुकामारी, रुमाल लुकाइ, चुङ्गी, गट्टा खेलेको अवलोकन गरेर ।	१०
५	प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण	स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने विपद्को कारण बताउन । वडाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराका नाम भन्न । वडाभित्र पाइने बोटबिरुवाको नाम भन्न । घर र विद्यालयमा वृक्षरोपणमा सहभागी हुन । बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न । वडामा भएका जलस्रोतहरूको नाम भन्न । व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन । वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारण भन्न । फोहोर मैलालाई कुहिने र	• स्थानीयस्तरमा हुन सक्ने विपद् कारण (बाढी, आगलागी) • वडाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराको नाम • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटबिरुवाको वर्गीकरण • बगैँचाको परिचय • घर र विद्यालयमा वृक्षारोपणमा सहभागी • बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग • वडामा भएका पानीका स्रोतको परिचय • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी • वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारणहरू पहिचान • फोहोरमैलाको परिचय र प्रकार (कुहिने र नकुहिने)	• चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी बाढी र आगलागीको परिचय दिने • आफ्नो गाउँ टोलमा बाढी जान सक्ने सम्भाव्य स्थानको नाम उल्लेख गर्न लगाइ बोर्डमा टिपोट गरी छलफल गर्न लगाउने • विद्यार्थीहरूलाई आफूले थाहा पाएका वन्यजन्तु तथा चराको नाम भन्न लगाउने • वडाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु तथा चराको चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीबाट पहिचान गर्न लगाउने • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय नजिकैको वनमा लगेर चरा तथा वन्यजन्तुको पहिचान गर्न लगाउने • विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर तथा विद्यालय वरपर रहेका बोटबिरुवाको नाम भन्न लगाउने • विद्यालय वरपर भएका बोटबिरुवाको अवलोकन गराउने र तिनीहरूको सूची तयार गर्न लगाउने • बोट बिरुवालाई झार, बुट्यान र रुखमा वर्गीकरण गर्न लगाउने तथा सहजीकरण गर्ने • घर वरपर भएका बोटबिरुवाको अवलोकन गरी ती बोटबिरुवालाई वर्गीकरण गरेर ल्याउने परियोजना कार्य दिने • बगैँचाको चित्र तथा भिडियो प्रदर्शन गर्ने र बगैँचाको परिचय दिने	• बाढी र आगलागीको परिचय दिन लगाएर • विद्यार्थीहरूलाई वन्यजन्तु तथा चराको नाम सोधेर • स्थानीय वनमा अवलोकन गरेका चरा तथा वन्यजन्तुको नाम भन्न लगाएर • घर तथा विद्यालय वरपर भएका बोटबिरुवाको नाम सोधेर • अवलोकन गरेका बोटबिरुवाको नाम भन्न लगाएर • अवलोकन गरेका बिरुवालाई झार, बुट्यान, रुखमा वर्गीकरण गर्न सके नसकेको सोधेर • बगैँचाको परिचय दिन लगाएर • वृक्षारोपणसम्बन्धी अनुभव भन्न लगाएर • वृक्षारोपणमा सहयोग गरेको अवलोकन गरेर • विद्यालयमा बिरुवाहरूको संरक्षण तथा हेरचाहमा सहभागी भए	४०

		नकुहिनेमा वर्गिकरण गर्न ।		• विद्यालयमा बगैँचा भए त्यसको अवलोकन गराउने • घर तथा विद्यालयमा बगैँचा निर्माण गर्नुपर्ने र यसको महत्त्व भन्ने • घरको बगैँचा वा खेतबारीको छेउछाउमा वृक्षारोपण गर्ने सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूलाई सोध्ने र खाली ठाउँमा वृक्षारोपण गर्नुपर्ने कुरा भन्ने • वृक्षारोपण गर्ने कार्यमा सहयोग गर्ने कुरा भन्ने र अनुभव सुनाउन लगाउने • विद्यालयको खाली ठाउँमा वृक्षरोपण कार्यमा सहभागी गराउने (बेर्नाहरू वृक्षारोपण गर्ने ठाउँमा पुऱ्याउने, सिँचाइ गर्ने आदि) • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको संरक्षण गर्नुपर्ने कुरा भन्ने र संरक्षण तथा हेरचाह गर्ने कार्यमा सहभागी गराउने • आफू बस्ने वडाभित्रका पानीका स्रोत पहिचान गर्न लगाउने • भिडियो वा चित्रको माध्यमबाट वडामा भएका पानीका स्रोतको जानकारी दिने • वडामा भएका पानीका स्रोतको अवलोकन गराई पहिचान गर्न लगाउने • वडामा भएका जलस्रोतको प्रकार भन्न लगाउने र उपयोग के केमा गर्न सकिन्छ भन्ने बारेमा छलफल गराउने • जलस्रोतलाई पिउन, खाना बनाउन, सफा गर्न, सिँचाइ गर्न प्रयोग गर्न सकिने कुरा भन्ने • व्यक्तिगत सरसफाइ गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराको पुनरावलोकन गराउने र व्यक्तिगत सरसफाइ गरे नगरेको अवलोकन गर्ने र आवश्यक पृष्ठपोषण दिने • स्वस्थताको लागि घर आँगन, विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्नुपर्ने कारण भन्ने र छलफल गर्ने • घर आँगन तथा वरिपरिको वातावरण सफा गर्ने कुरा भन्ने र उक्त सरसफाइ कार्यमा सहभागी भए नभएको कुरा अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिने • विद्यालय तथा घर वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारणहरूलाई चित्र, भिडियो, अवलोकनबाट प्रस्ट पार्ने • जथाभावी फोहोर फाल्नु, फोहोरको व्यवस्थापन नगर्नु लगायत कारणले वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारण भन्ने र फोहोर गर्न नहुने कुराको जानकारी गराउने • घर, कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर हुने फोहोरमैलाको	नभएको अवलोकन गरेर • वडामा भएका जलस्रोतको नाम भन्न लगाएर • वडामा भएका जलस्रोतको प्रकार र उपयोगिता भन्न लगाएर • व्यक्तिगत सरसफाइ गरे नगरेको अवलोकन गरेर • घर तथा विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्ने कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • घर, विद्यालय वरपरि हुने फोहोरमैलालाई कुहिने र नकुहिने गरी दुई छुट्टाछुट्टै स्थानमा राखे नराखेको अवलोकन गरेर	

				चित्रद्वारा पहिचान गराउने • घर तथा विद्यालयमा विभिन्न कार्यको लागि वस्तु प्रयोग गर्दा निस्केका नचाहिने वस्तुलाई फोहोरमैलाको रूपमा परिचय गराउने • घर तथा विद्यालयबाट निस्कने यस्ता फोहोरलाई कुहिने र नकुहिने वस्तुमा वर्गीकरण गर्न सकिने कुराको जानकारी दिने • विद्यालयको कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर, खेलमैदान, शौचालय, धारा वरपरको सरसफाइमा सहभागी गराउने • यसरी सरसफाइ गर्दा निस्केका वस्तुलाई कुहिने र नकुहिने गरी दुई भागमा वर्गीकरण गर्न लगाउने तथा छुट्टाछुट्टै भाँडोमा (डस्टबिन)मा राख्ने, राख्न लगाउने र सफाइ पश्चात साबुन पानीले हात धुने कार्य गर्ने गराउने		
६	जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	अभिभावक, शिक्षक र मान्यजनप्रति नम्र व्यवहार र सम्मान व्यक्त गर्न । अनुशासन र आचरणको पालना गर्न । आफूले जानेका कुराको सञ्चार गर्न ।	• अभिभावक, शिक्षक र मान्यजनप्रति नम्र व्यवहार र सम्मान व्यक्त • अनुशासन र आचरणको पालना • आफूले जानेका कुराहरूको सञ्चार	• शिष्ट र मर्यादित बोलीसँग सम्बन्धित कार्टुन, भिडियो, एनिमेसन देखाउने • राम्रो बोली, खराब बोलीबिचको फरक बारे छलफल गराउने • विद्यार्थीहरूलाई सम्बोधन गर्दा आदरार्थी शब्दहरूको प्रयोग गरी उनीहरूलाई पनि प्रयोग गर्न उत्प्रेरित गर्ने • अनुशासन एवम् आचरणसँग सम्बन्धित कथा वाचन गर्ने र गराउने • घर र विद्यालयमा पालना गर्नुपर्ने आचरणबारे छलफल गराउने विद्यार्थीहरूलाई आफूले जानेका, थाहा पाएका अनुभवको एक आपसमा आदान प्रदान गर्न लगाउने • विद्यार्थीहरूलाई आफूले जानेको कुरा साथीलाई सिकाउन लगाउने अभ्यास गराउने	• शिष्ट र मर्यादित बोलेको अवलोकन गरेर • घर र विद्यालयमा पालना गर्नुपर्ने आचरणको अवलोकन तथा अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर • विद्यार्थीहरूलाई आफूले जानेका, थाहा पाएका अनुभवको एक आपसमा आदान प्रदान गरेको अवलोकन गरेर • विद्यार्थीहरूलाई आफूले जानेको कुरा साथीलाई सिकाएको अवलोकन गरेर	१०
७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरू	आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको नाम भन्न । आफ्नो विद्यालयको प्रधानाध्यापकको नाम भन्न । आफ्नो गाउँटोलमा रहेको सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको नाम भन्न	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको परिचय • आफ्नो विद्यालयको प्रधानाध्यापको नाम वि.व्य.स. अध्यक्षको नाम • आफ्नो गाउँटोलमा रहेको सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको नाम	• विद्यार्थीलाई आफ्नो गाउँटोल तथा समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको परिचय दिन लगाउने र यसको लागि नेतृत्व गर्ने व्यक्तिलाई कक्षामा आमन्त्रण गरी परिचय दिन लगाउने • गाउँको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको फोटो प्रर्दशन गरी बालबालिकालाई उहाँको बारेमा जानेको कुरा भन्न लगाउने • विद्यार्थीलाई नेतृत्वकर्ताको भूमिका अभिनय गर्न लगाउने • विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षलाई आमन्त्रण गरी उहाँको बारेमा परिचय दिने • आफ्नो गाउँटोलमा रहेको सामुदायिक वनको नाम र ठेगाना	• आफ्नो गाउँटोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको परिचय दिन लगाएर • घरमुलीको परिचय दिन लगाएर • विद्यालय व्यवस्थापन समितिको परिचय दिन लगाएर • आफ्नो गाउँटोलमा रहेका सामुदायिक वनका नाम र ठेगाना भन्न लगाएर	१०

				भन्न लगाउने • उक्त वनको व्यवस्थापनको लागि गठन भएको सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको परिचय गराउने र यसको लागि उपभोक्ता समूहको पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी उक्त संस्थाले गरेका कार्यको बारेमा जानकारी दिन लगाउने	• सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको परिचय दिन लगाएर	

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण
कक्षा ३

१	हाम्रो सरुमारानी	• सरुमारानी गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थाको सामान्य जानकारी दिन । • प्यूठान जिल्लाको नक्सामा सरुमारानी गाउँपालिका छुट्याउन । • वडाभित्रका मुख्य मुख्य सडकहरूको नाम भन्न । • आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनहरूको नाम भन्न । • गाउँपालिकाभित्र रहेको मुख्य ताल र तिनीहरूको अवस्थिति भन्न । • आफू बसोबास गर्ने वडाका वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न । • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न	.सरुमारानी गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थाको सामान्य जानकारी .प्यूठान जिल्लाको नक्सामा सरुमारानी गाउँपालिका .वडाभित्रका मुख्य मुख्य सडकको नाम र अवस्थिति .आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनको नाम .गाउँपालिकाभित्र रहेका मुख्य ताल र तिनको अवस्थिति .आफू बसोबास गर्ने वडाका वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम .आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना	.सरुमारानी गाउँपालिकाको नक्सा देखाई भौगोलिक अवस्था पहिचान गर्न लगाउने .प्यूठान जिल्लाको नक्सा प्रदर्शन गरी सरुमारानी गाउँपालिका पहिचान गर्न लगाउने .नक्सामा पालिकाभित्रका मुख्य मुख्य सडकको नाम र अवस्थितिबारे छलफल गराउने .चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनको परिचय गराउने वा नजिकको वनको भ्रमण गराई उक्त वनमा भएका वस्तुहरूको विवरण सङ्कलन गर्न लगाउने र सहयोग गर्ने .प्राप्त विवरणको आधारमा उक्त वनको महत्त्व सम्बन्धमा छलफल गराउने र महत्त्व प्रस्ट पार्ने .गाउँपालिकाभित्र रहेको मुख्य तालहरूको नाम र रहेको स्थान भन्न लगाउने .गाउँपालिकाभित्र रहेका मुख्य तालमध्ये कुनै एक तालको भ्रमण गराउने र उक्त तालको अवलोकन गराई मुख्य	.सरुमारानी गाउँपालिकाको नक्सामा भौगोलिक अवस्था पहिचान गरे नगरेको अवलोकन गरेर .प्यूठान जिल्लाको नक्सामा सरुमारानी गाउँपालिका पहिचान गरे नगरेको अवलोकन गरेर .नक्सामा पालिकाभित्रका मुख्य मुख्य सडकहरूको नाम र अवस्थिति देखाउन लगाएर .आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनको परिचय र महत्त्व भन्न लगाएर .गाउँपालिकाभित्र रहेको मुख्य ताल नाम र रहेको स्थान भन्न लगाएर .आफू बसोबास गर्ने वडाका वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न लगाएर .आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना	३०

				मुख्य कुराहरूको टिपोट गराउने (जैविक र अजैविक तत्त्व , अन्तरसम्बन्ध, तालको महत्त्व आदि) •आफू बसोबास गर्ने वडाका वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न लगाउने र सम्बन्धित वडाका पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी परिचय दिन लगाउने •आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्ने •वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थामा भ्रमण गराउने र उक्त संस्थाबाट प्राप्त हुने सेवाको विवरणको जानकारी गराउन लगाउने।	भन्न लगाएर	

२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• गाउँपालिकाभित्रका जातजातिको नाम भन्न । • गाउँपालिकाभित्र बोलिने भाषाहरूको नाम भन्न । • गाउँपालिकाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाकको नाम भन्न । • स्थानीय जातिले गर्ने पूजा (कुलपूजा) हरूको परिचय दिन । • स्थानीय लोकगीत गाउने अभ्यास गर्न । • स्थानीय लोकबाजा (मादल, बासुरी, खैंजडी) बजाउने अभ्यास गर्न । • स्थानीय लोक नृत्यको पहिचान गर्न । • कुनै एक स्थानीय लोकगीतमा	• पालिकाभित्रका जातजाति • बोलिने भाषा • पालिकाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक • स्थानीय जातिले गर्ने पूजा (कुलपुजा) को परिचय • स्थानीय लोकगीत गाउने अभ्यास • स्थानीय लोकबाजा (मादल, खैंजडी) बजाउने अभ्यास • स्थानीय लोक नृत्यहरूको पहिचान • कुनै एक स्थानीय लोकगीतमा नृत्य अभ्यास	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो जातको पहिचान गर्न लगाउने • शिक्षकले पालिकाभित्रका जातजातिको चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट जानकारी गराउने • विद्यार्थीलाई उनीहरूले घरमा बोल्ने मातृभाषा बोल्न लगाउने • एक आपसमा एकले अर्को भाषाको अनुकरण गर्न लगाउने र शिक्षकले सहजीकरण गर्ने • विद्यार्थीलाई उनीहरूको अभिभावकले लगाउने पोसाकका बारेमा भन्न लगाउने • चित्र वा पोष्टरको माध्यमबाट पालिकाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाकको जानकारी गराउने • विद्यार्थीलाई उनीहरूको अभिभावकले गर्ने पूजा (कुल पूजा लगायत)को बारेमा भन्न लगाउने र ती पूजामा गरी ने क्रियाकलाप भन्न लगाउने	• विद्यार्थीलाई आआफ्नो जात भन्न लगाएर • पालिकाभित्रका जातजाति पहिचान गर्न लगाएर • घरमा बोल्ने मातृभाषा बोल्न लगाएर • अभिभावकले लगाउने पोसाक भन्न लगाएर • पालिकाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक भन्न लगाएर • स्थानीय जातिले गर्ने पूजा (कुल पूजा लगायत)को परिचय तथा महत्त्व भन्न लगाएर • गीत गाएको अवलोकन गरेर • स्थानीय लोकबाजा (मादल, खैंजडी) बजाएको अवलोकन	३०

		नृत्य अभ्यास गर्न ।		• श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट स्थानीय जातिले गर्ने पूजा (कुल पूजा लगायत)को परिचय तथा **महत्त्व** भन्ने • विद्यार्थीमध्ये जसलाई गीत गाउन आउँछ तिनीहरूलाई गाउन लगाउने • स्थानीयस्तरमा गाइने मुख्य मुख्य लोकगीत गाउने अभ्यास गराउने • स्थानीय लोकबाजा (मादल, खैँजडी लगायत अन्य मुख्य लोकबाजा) बजाउने अभ्यास गराउने • नाच्न आउने विद्यार्थीहरूलाई नृत्य गर्न लगाउने र यसको लागि आवश्यक सङ्गीतको लागि मोबाइल फोनको प्रयोग गर्ने • स्थानीय लोक नृत्यको जानकारी गराउने र कुनै एक मुख्य लोकनृत्यको अभ्यास गराउने ।	गरेर • स्थानीय लोकगीतमा नाचेको अवलोकन गरेर	
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• गाँउटोलमा प्रचलित हस्तकलाका सामग्रीहरूको नाम भन्न । • स्थानीयस्तरमा उत्पादन हुने मौसमअनुसारको तरकारी र फलफूलको नाम भन्न । • गाउँपालिकाभित्र घुम्न लायक स्थानहरूको नाम भन्न । • गाउँघरमा उत्पादित वस्तुहरू र बिक्री गर्नेस्थानको परिचय दिन	• गाउँटोलमा प्रचलित हस्तकलाका सामग्री नाम • स्थानीयस्तरमा उत्पादन हुने मौसमअनुसारको तरकारी र फलफूलको नाम • पालिकाभित्र घुम्न लायक स्थानको नाम र तिनको सामान्य विवरण • गाउँघरमा उत्पादित वस्तुहरू बिक्री गर्ने स्थानको परिचय	• विद्यार्थीलाई घरमा प्रयोग भएका सामग्री भन्न लगाउने र शिक्षकले शैक्षणिक पाटीमा लेख्ने • सबै विद्यार्थीहरूले प्रस्तुत गरेका सामग्रीमध्ये हस्तकलाका माध्यमबाट बनेका स्थानीय सामग्रीको वर्गीकरण गराउने • गाउँटोलमा प्रचलित हस्तकलाका सामग्री वा तिनको चित्रको माध्यमबाट ती सामग्रीको जानकारी गराउने र प्रयोग भन्ने • विद्यार्थीलाई घरमा उत्पादन गरी ने तरकारी तथा फलफूल भन्न लगाउने र तिनको प्रयोग भन्न लगाउने • चित्रको माध्यमबाट स्थानीयस्तरमा उत्पादन हुने सिजन अनुसारको तरकारी र फलफूल पहिचान गराउने र तिनको **महत्त्व** भन्ने • स्थानीयस्तरमा कुनै एक तरकारी तथा फलफूल खेती गरी एको स्थानको भ्रमण गराउने र उत्पादन गरी एका तरकारी तथा फलफूलको बारेमा सम्बन्धित व्यक्तिलाई जानकारी दिन लगाउने • पालिकाभित्र घुम्न लायक स्थानहरू पहिचान गराउने कुनै एक स्थानको भ्रमण गराई तिनको सामान्य विवरण तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • गाउँघरमा उत्पादित वस्तुहरू बिक्री गर्ने स्थानको	• घरमा प्रयोग भएका सामग्री भन्न लगाएर • हस्तकलाको माध्यमबाट बनेका स्थानीय सामग्री भन्न लगाएर • घरमा उत्पादन गरी ने तरकारी तथा फलफूल र तिनको प्रयोग सोधेर • पालिकाभित्र घुम्न लायक स्थानहरू भन्न लगाएर ।	३०

				पहिचान गर्न लगाउने र कुनै एक स्थानको भ्रमण गराई उक्त स्थानमा बिक्री गर्न लाएका सामग्रीको विवरण तयार गर्न लगाई कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने		
४	स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ	• स्वस्थ शरीरको लागि आवश्यक पर्ने खानाहरूको नाम भन्न । • सरसफाइ गर्दा हुने फाइदा र नगर्दा हुने बेफाइदाहरू भन्न । • आफ्नो वरपरको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन । • स्थानीय खेलहरू खेल्ने अभ्यास गर्न र खेल खेल्दा हुने फाइदा भन्न ।	• स्वस्थ शरीरको लागि आवश्यक पर्ने तत्त्वहरू • सरसफाइ गर्दा हुने फाइदा र नगर्दा हुने असर पहिचान • आफ्नो वरपरको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी • भोजनको परिचय • स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास र खेल खेल्दा हुने फाइदा पहिचान	• भोजनको अर्थ लेखिएको चार्ट र भोजन तालिका देखाउँदै छलफल गर्ने • विद्यालयमा स्थानीयरूपमा पाइने अन्न, तरकारी, फलफूलबाट बन्ने भोजनको प्रकारको तालिका बनाउने र भोजन तालिकाअनुसार घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गर्दा पुग्ने फाइदाका बारेमा भन्ने • भोजनको आवश्यकता एवम् महत्त्वका बारेमा गीत बनाएर गाउने र गाउन लगाउने • सरसफाइको अर्थ र परिचय बताई आवश्यकताका बारेमा छलफल गराउने • डन्डीबियो बाघचाल, कबड्डी खेलको अभ्यास गराउने • खेलको **महत्त्व** छलफल गराउने • विद्यालय रहेको समुदायमा उपलब्ध हुने खेलाडी तथा प्रशिक्षकसँग विद्यार्थीको अन्तरक्रिया गराउने ।	• भोजनको अर्थ भन्न र लेख्न लगाएर • भोजनको आवश्यकता भन्न लगाएर • दैनिकरूपमा घरमा प्रयोग गरी ने भोजन तालिका बनाउन लगाएर • सरसफाइको परिचय दिन लगाएर • खेलको महत्त्व भन्न लगाएर • विद्यार्थीले डन्डीबियो बाघचाल, कपर्दी खेल खेलेको अवलोकन गरेर	१०
५	प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण	• स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने विपद्‌बाट बच्ने उपाय बताउन । • गाउँपालिकाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको नाम भन्न । • गाउँपालिकाभित्र पाइने बोटबिरुवाको नाम भन्न । • स्थानीय बोटविरुवाको महत्त्व बताउन । • बोटविरुवाको आवश्यकता र महत्त्व भन्न । • घर र विद्यालयमा वृक्षारोपणमा सहयोग र हेरचाह गर्न । • घर र विद्यालयमा पानीको उपयोग गर्ने तरिका भन्न र सदुपयोग गर्न । • फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय	• स्थानीयस्तरमा हुन सक्ने विपद्‌बाट बच्ने उपाय (बाढी, आगलागी) • गाउँपालिकाका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चरा पहिचान • स्थानीय बोटबिरुवाको परिचय र महत्त्व • घर र विद्यालयमा बाल बगैँचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह • घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतको उपयोग गर्ने तरिका भन्न र सदुपयोग • फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय • विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन (कुहिने,	• बाढी र आगलागीको सम्बन्धमा विद्यार्थीलाई उनीहरूले जानेको अनुभव भन्न लगाउने • चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट बाढी आउने र आगलागी हुने कारण भन्ने • आफ्नो वडा तथा गाउँपालिकाभित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराको नाम भन्न लगाउने • उक्त क्षेत्रमा हुने वन्यजन्तु तथा चराको बारेमा अवलोकन/चित्र/भिडियो सामग्रीको माध्यमबाट पहिचान पहिचान गर्न लगाउने • उक्त क्षेत्रमा पाइने अन्य वन्यजन्तु तथा चराको बारेमा सोधखोज गरी प्रस्तुत गर्न लगाउने • विद्यार्थीलाई आफ्नो घर तथा विद्यालय वरपर रहेका बोटबिरुवाको परिचय दिन लगाउने (नाम, पाइने स्थान, महत्त्व, उपयोग, वर्गीकरण) • विद्यालय वरपर भएका बोटबिरुवाको अवलोकन गराउने र तिनीहरूको सूची तयार गरी परिचय दिने/दिन लगाउने • विद्यालयमा बाल बगैँचा निर्माणको **महत्त्व** र	• बाढी आउने र आगलागी हुने कारण भन्न लगाएर • स्थानीयस्तरमा भएका वन्यजन्तु तथा चराको नाम भन्न लगाएर • घर तथा विद्यालय वरपर भएका बोटबिरुवाको नाम सोधेर • अवलोकन गरेका बोटबिरुवाको नाम भन्न लगाएर • विद्यालयको बगैँचा निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • घरमा बगैँचा निर्माण गरे नगरेको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर • स्थानीय क्षेत्रमा भएका	४०

		दिन • विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन गर्न । • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागी हुन । • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू भन्न र सरसफाइ कार्यमा सहभागी हुन ।	नकुहिने र तरल) मा सहयोग • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागी • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू पहिचान र सरसफाइ कार्यमा सहभागी	आवश्यकतामा छलफल गराउने (वातावरण स्वस्थ राख्न, सौन्दर्य, अध्ययन, जडीबुटी आदि) • विद्यालयमा बाल बगैँचा निर्माण गर्ने तरिकाको जानकारी दिई बगैँचा निर्माणमा सहभागी गराउने • सम्भव भएसम्म घरमा बगैँचा निर्माण गर्ने परियोजना कार्य दिने र अभिभावकलाई समेत यसको जानकारी दिई सहयोग गर्न लगाउने • आफ्नो घर वरपर भएका जलस्रोत पहिचान गर्न लगाउने • चित्रको माध्यमबाट आफ्नो वरपर भएका जलस्रोतको जानकारी दिने • घर तथा विद्यालय वरपर भएका जलस्रोतको अवलोकन गराई तिनीहरूको परिचय (प्राकृतिक, कृत्रिम, वर्षा, कुवा, नदी) • घर तथा विद्यालय वरपर भएका जलस्रोतको उपयोग के केमा गर्न सकिन्छ भन्ने बारेमा छलफल गराउने • जलस्रोतलाई पिउन, खाना बनाउन, सफा गर्न, सिँचाइ गर्न प्रयोग गर्न सकिने कुरा भन्ने • घर तथा विद्यालयमा पानीको मितव्ययी तरिकाले सदुपयोग गर्नुपर्ने कुराको जानकारी दिने • व्यक्ति, घर परिवार, विद्यालय तथा वातावरण स्वस्थ राख्नको लागि गरी ने कार्यहरूको रूपमा सरसफाइलाई परिचित गराउने • सरसफाइ गर्दा प्रयोग गरी ने व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत गर्ने कुराको बारेमा छलफल गर्ने र नमुना अभ्यास गराउने • घर, विद्यालयबाट निस्कने फोहोरलाई सही तरिकाले विसर्जन र व्यवस्थापन गर्न गर्ने कार्यहरू नै फोहोरमैलाको व्यवस्थापनमा पर्ने कुरा भन्ने • घर परिवार, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना आदिबाट निस्कने ठोस फोहोर (कुहिने र नकुहिने) तथा तरल फोहोरलाई व्यवस्थापन गर्नको लागि सही ठाउँमा विसर्जन गर्ने, मल बनाउने, प्रशोधन गर्ने आदि जस्ता उपाय अपनाउनुपर्ने कुरामा छलफल गराउने • घर, कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर हुने फोहोरमैलाको चित्रद्वारा पहिचान गराउने	जलस्रोतको उपयोगका बारेमा भन्न लगाएर • घर तथा विद्यालयमा पानीको मितव्ययी तरिकाले प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर • पानीलाई आवश्यकताअनुसार घर तथा विद्यालयका विभिन्न कार्यमा प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर • सरसफाइको परिचय दिन लगाएर • व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत गर्ने तरिका सोधेर • फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्दा गर्नुपर्ने कुराहरू भन्न लगाएर • घर तथा विद्यालय वरपर भएका फोहोरलाई ठोस (कुहिने र नकुहिने) र तरलमा वर्गीकरण गर्न लगाएर • फोहोरमैलको व्यवस्थापनमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • घर वरपरको वातावरण सफा गरे नगरेको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर • विद्यालयको वातावरण सफा राख्ने कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर	

				• घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायस्तरमा सरसफाइ गर्दा नै वातावरण स्वस्थ हुने एवम् यस कार्यले गर्दा रोगहरू नलाग्ने जस्ता फाइदा हुने कुरा भन्ने र छलफल गराउने • घर वरपर, विद्यालय, छरछिमेक, समुदायको वातावरण सफा राख्ने उपायमा छलफल गराउने तथा सरसफाइमा सहभागी गराउने र आफू पनि सरसफाइमा सहभागी हुने • घर वरपर, समुदाय तथा विद्यालयमा सरसफाइ गरेको असल अभ्यासलाई श्रव्यदृश्य तथा चित्रको माध्यमबाट प्रस्ट पार्ने		
६	जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• अरूप्रति दया, माया, करुणाको भाव प्रकट गर्न । • आत्मनिर्भर हुने बानीको विकास गर्न । • सहयोगात्मक तथा सहकार्यात्मक सिपको प्रयोग गर्न ।	• अरूप्रति दया, माया, करुणाको भाव प्रकट गर्ने सिपको विकास • आत्मनिर्भर हुने बानीको विकास • सहयोगात्मक तथा सहकार्यात्मक सिपको प्रयोग	• कथाको माध्यमबाट दया, माया, करुणाको भावना जगाउने • विद्यार्थीलाई उनीहरूले घरमा आफैंले गरेका कार्यहरू भन्न लगाउने • शरीरको सफाइ (दाँत माझ्ने, कपाल कोर्ने, कपडा सफा लगाउने, कापीकलम, झोलाको हिफाजत गर्ने), फूल तथा तरकारी रोप्ने र मल राख्ने एवम् सिँचाइ गर्ने जस्ता आफैंले गर्नसक्ने कार्यको जानकारी दिने र सकेसम्म कार्य आफैले गर्नुपर्ने जानकारी गराउने • आफूले गर्नसक्ने कार्य आफैले गरेको श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई आत्मनिर्भर बन्न उत्प्रेरित गर्ने • सफल जीवन व्यतीत गरेका व्यक्तिहरूको जीवनी अध्ययन तथा भिडियो प्रदर्शन गर्ने • घर तथा विद्यालय, कक्षाकोठामा आफूले सकेको कार्यमा सहयोग गर्ने र जानेका कुरा अर्कोलाई सिकाउने कुराको जानकारी गराउन • कक्षामा कुनै विषयवस्तुसँग सम्बन्धित सिकाइ कार्यको लागि सहयोगात्मक र सहकार्यात्मक सिपको अभ्यास गराउने	• दया, माया, करुणाको भावनाको अवलोकन गरेर • घरमा आफैले गरेका कार्य भन्न लगाएर • शरीरको सफाइ (दाँत माझ्ने, कपाल कोर्ने, कपडा सफा लगाउने, कापीकलम, झोलाको हिफाजत गर्ने), फूल तथा तरकारी रोप्ने र मल राख्ने र सिँचाइ गर्ने जस्ता कार्यको अवलोकन तथा अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर • विद्यालय, कक्षाकोठामा आफूले सकेका कार्यमा सहयोग र जानेका कुरा अर्कालाई सिकाउने गरे नगरेको अवलोकन गरेर	१०
७	स्थानीय व्यक्तित्त्व र सामाजिक संस्था	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको नाम र योगदान भन्न । • आफ्नो वडाका वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न ।	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको योगदान • आफ्नो वडाको वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम • आफ्नो वडाभित्र सञ्चालित	• समुदायको नेतृत्व गरेको कुनै व्यक्तिको जीवनी भन्न लगाउने • चार्टको माध्यमबाट वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको जानकारी गराउने • सम्भव भए वडा समितिका पदाधिकारीहरूलाई आमन्त्रण	• नेतृत्वको परिचय दिन लगाएर • वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न लगाएर • वडाभित्र सञ्चालित	१०

			स्वास्थ्य संस्थाका सेवाको जानकारी • गाउँभित्र रहेका आमा समूह र बालक्लबको नाम	गरी परिचय गराउने र उनीहरूले गर्ने कार्यहरू भन्न लगाउने • वडाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाको भ्रमण गराई उक्त संस्थाहरूबाट प्रदान हुने सेवाहरूको जानकारी गराउने • गाउँभित्र रहेका आमा समूहको जानकारी गराउने र आमा समूहको पदाधिकारी बोलाइ उक्त समूहको जानकारी दिन लगाउने • बाल क्लबको जानकारी गराउने र विद्यालयमा भएको बाल क्लब समितिका पदाधिकारीलाई कक्षामा उपस्थित गराई परिचय गराउने र उक्त क्लबले गर्ने कार्यहरू भन्न लगाउने ।	स्वास्थ्य संस्थाको नाम र उक्त संस्थाबाट प्रदान हुने सेवाहरू भन्न लगाएर • गाउँभित्र रहेका आमा समूहको परिचय दिन लगाएर • बाल क्लबको परिचय दिन लगाएर	

कक्षा ४

१	हाम्रो सरुमारानी	• सरुमारानी गाउँपालिकाको भौगालिक अवस्था (सिमाना, क्षेत्रफल) भन्न । • गाउँपालिकाभित्रका वडाहरूको सङ्ख्या, वडा कार्यालयहरूको ठेगाना भन्न । • गाउँपालिकाभित्रको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुषको तथ्याङ्क भन्न । • गाउँपालिकाभित्रका मुख्य बाटाघाटाको नाम भन्न । गाउँपालिकाभित्र हुने आर्थिक क्रियाकलापको सूची तयार गर्न ।	• सरुमारानी गाउँपालिकाको भौगालिक अवस्था (सिमाना, क्षेत्रफल) • गाउँपालिकाभित्रका वडा सङ्ख्या, वडा कार्यालयको ठेगाना • गाउँपालिकाभित्रको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुषको) तथ्याङ्क • गाउँपालिकाभित्रका मुख्य बाटाघाटाको पहिचान • गाउँपालिकाभित्र हुने आर्थिक क्रियाकलाप	• नेपाल र प्यूठान जिल्लाको नक्सामा सरुमारानी गाउँपालिका पत्ता लगाउन लगाउने • गाउँपालिकाको नक्सामा विभिन्न तथ्य खोजी गर्न लगाउने । विभिन्न वडाहरू नक्सामा प्रर्दशन गर्ने • सरुमारानी गाउँपालिकाको क्षेत्रफल तथा सिमाना भन्ने • गाउँपालिकाभित्रको जनसङ्ख्याको तथ्याङ्क प्रस्तुत गर्दै कक्षामा छलफल गर्ने • सरुमारानी गाउँपालिकाको नक्सा प्रदर्शन गरी वडाहरूको अवस्थिति, वडाको सङ्ख्या र वडा कार्यालयको ठेगाना भन्ने • गाउँपालिकाभित्रको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुष)को तथ्याङ्क भन्ने • गाउँपालिकाभित्रका मुख्य बाटाघाटा पहिचान गराउने • विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको घरमा कुन कुन सामग्रीको उत्पादनबाट के के आम्दानी हुन्छ भन्नेबारेमा भन्न लगाउने • गाउँपालिकाभित्र कुन कुन कार्य गर्दा आर्थिक पक्षमा टेवा	• नेपाल र प्यूठान जिल्लाको नक्सामा सरुमारानी गाउँपालिका पहिचान गर्न लगाएर • गाउँपालिकाको नक्सामा वडाहरू पहिचान गर्न लगाएर • सरमारानी गाउँपालिकाको क्षेत्रफल तथा सिमाना भन्न लगाएर • वडाहरूको अवस्थिति, वडाको सङ्ख्या र वडा कार्यालयको ठेगाना भन्न लगाएर • गाउँपालिकाभित्रको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुष)को भन्न लगाएर • गाउँपालिकाभित्रका मुख्य	१५

				पुगेको छ भन्ने बारेमा छलफल गराउने । जस्तैः अन्नबाली उत्पादन, तरकारी खेती, फलफूल खेती, वनपैदावार, पर्यटकीय स्थल आदि ।	बाटाघाटा भन्न लगाएर • गाउँपालिकाभित्र आम्दानी हुने स्रोत भन्न लगाएर	
२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• आफ्नो नाम, ठेगाना र आफूले मनाउने मुख्य चाडपर्वहरू भन्न । सामाजिक शिष्टाचार तथा नियमहरूको पालना गर्न । • आफूले मनाउने मुख्य चाडपर्वहरूको परिचय र महत्त्व भन्न दिन । • माघी मेलाको परिचय दिन । समुदायमा प्रचलित लोकगीत गाउने अभ्यास गर्न । • स्थानीयस्तरमा प्रचलित कुनै एक लोकबाजा तालमा बजाउने अभ्यास गर्न। • समुदायमा प्रचलित गीतमा हाउभाउसहित लोक नृत्यको अभ्यास गर्न । • गाउँपालिकाभित्रको जातिगत अवस्थाको परिचय दिन ।	• आफ्नो नाम, ठेगाना र मनाउने मुख्य चाडपर्वहरू • सामाजिक शिष्टाचार तथा नियमहरू • आफूले मनाउने चाडपर्व (दसैं तिहार) महत्त्व • माघी मेलाको परिचय • समुदायमा प्रचलित लोकगीत गाउने अभ्यास • स्थानीयस्तरमा प्रचलित कुनै एक लोकबाजा तालमा • समुदायमा प्रचलित गीतमा हाउभाउसहित लोकनृत्य • गाउँपालिकाभित्रको जातिगत अवस्थाको परिचय	• विद्यार्थीलाई आआफ्नो नातेदार को को हुनुहुन्छ भन्ने भन्न लगाउने • आफ्ना नातेदारहरूको नाम, ठेगाना र रीतिरिवाज भन्न लगाउने • सामाजिक शिष्टाचार तथा नियमको जानकारी गराउने र पालना गर्न लगाउने • आफूले मनाउने चाडपर्व (दसैं, माघी, तिहार)मा गरी ने क्रियाकलाप भन्न लगाउने (खाने परिकार, लगाउने पोसाक, गरी ने क्रियाकलाप आदि) • चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी उल्लेखित चाडपर्वको जानकारी दिने र तिनको महत्त्व प्रस्ट पार्ने • आफूले मनाउने चाडपर्वको महत्त्वको भन्न • माघी मेलामा गरी ने क्रियाकलाप छलफल गराउने • समुदायमा प्रचलित लोकगीत पहिचान गराउने र मुख्य मुख्य लोकगीत गाउने अभ्यास गराउने • स्थानीयस्तरमा प्रचलित लोकबाजा पहिचान गराउने र ती बाजामध्ये बढी प्रचलित लोकबाजा तालमा बजाउने अभ्यास गराउने • समुदायमा प्रचलित गीतमा हाउभाउसहित लोकनृत्य गर्ने अभ्यास गराउने • गाउँपालिकाभित्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा जातिगत अवस्थाको बारेमा चित्र, श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट जानकारी गराउने ।	• आफ्ना नातेदारका नाम, ठेगाना र रीतिरिवाज भन्न लगाएर • सामाजिक शिष्टाचार तथा नियमको पालना गरे नगरेको अवलोकन गरेर • आफूले मनाउने चाडपर्व (दसैं, माघी, तिहार)मा गरी ने क्रियाकलाप भन्न लगाएर • चाडपर्वको महत्त्वको भन्न लगाएर • माघी मेलामा गरी ने क्रियाकलाप भन्न लगाएर • प्रचलित लोकगीत गाएको अवलोकन गरेर • बढी प्रचलित लोकबाजा बजाएको अवलोकन गरेर • हाउभाउसहित लोक नृत्य गरेको अवलोकन गरेर • गाउँपालिकाभित्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा जातिगत अवस्था बारे भन्न लगाएर	२५
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• स्थानीयस्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीका नाम भन्न । (डोको, नाम्लो, डालो ....) • परम्परागत प्रविधिको परिचय दिन (मदानी,ठेकी ढिकी, जाँतो, कोल.....) • घर तथा स्थानीय समुदायमा उत्पादन हुने कृषिजन्य उत्पादनको नाम भन्न ।	• स्थानीयस्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीका नाम र निर्माणका लागि आवश्यक सामग्री (डोको, नाम्लो, डालो, जाल) • स्थानीय परम्परागत प्रविधिको परिचय (ढिकी, जाँतो, कोल) • घर तथा स्थानीय समुदायमा उत्पादन हुने कृषिजन्य उत्पादनको पहिचान र	• विद्यार्थीलाई आआफ्नो घरमा हस्तकलाको माध्यमबाट बनेका सामग्री भन्न लगाउने • चित्रद्वारा स्थानीयस्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीका नाम र निर्माणका लागि आवश्यक सामग्री र प्रयोजन भन्ने (डोको, नाम्लो, डालो ....) • हस्तकलाबाट स्थानीयस्तरमा निर्माण गर्न सकिने उल्लिखित सामग्री निर्माण गर्न स्थानीय स्रोतव्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी उक्त सामग्री निर्माण गर्न लगाउने र विद्यार्थीलाई अवलोकन गर्न लगाउने । • कुन सामग्री कसरी निर्माण गरी दो रहेछ ? विवरण तयार	• स्थानीय हस्तकलाका सामग्रीको सूची निर्माण गर्न लगाएर • आफ्नो घरमा भएका हस्तकलाका सामग्रीको सूची बनाउन लगाएर • समान्य हस्तकलाको सिप प्रर्दशन गरेको अवलोकन गरेर • स्थानीय धार्मिक स्थलको नाम र अवस्थिति झल्किने तालिका निर्माण गर्न लगाएर • आफ्नो घर नजिकै रहेको	२५

		• घर तथा समुदायमा उत्पादन भएका वस्तुको बजारीकरण गर्ने स्थानहरूको नाम भन्न । • वडाभित्रका धार्मिक स्थलहरूको सामान्य परिचय दिन ।	बजारीकरण गर्ने स्थानको पहिचान • वडाभित्रका धार्मिक स्थलहरूको परिचय	गर्न रेखाङ्कन गर्न र प्रस्तुत गर्न लगाउने • स्थानीय परम्परागत प्रविधिको परिचय दिने (ढिकी, जाँतो, कोल) • विद्यार्थीलाई परम्परागत प्रविधि भएको स्थानमा भ्रमण गराई तिनीहरूको बारेमा जानकारी गराउने • घर तथा स्थानीय समुदायमा उत्पादन हुने कृषिजन्य उत्पादनको पहिचान गराउने • घर तथा समुदायमा उत्पादन भएका वस्तुको बजारीकरण गर्ने तरिकामा छलफल गराउने र बिक्री वितरण गर्ने स्थानको जानकारी गराउने • वडाभित्रका धार्मिक स्थलको सामान्य जानकारी गराउने र कुनै एक धार्मिक स्थलको भ्रमण गराई उक्त धार्मिक स्थलको अवलोकन पश्चात सिकेका कुरालाई कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने ।	धार्मिक स्थलको बारेमा लेखेको लेख परीक्षण गरेर • कुनै नजिकको धार्मिक स्थलको बारेमा सिकेका कुराहरू प्रतिविम्बन गर्न लगाएर ।	
४	स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ	• स्वस्थकर खाना प्रयोग गर्ने तरिका भन्न । • सहीसमयमा उठ्ने, सुत्ने र गरी ने क्रियाकलापहरू भन्न र गर्न । • स्थानीय खेलहरू खेल्न । योगको महत्त्व भन्न ।	• स्वस्थ र अस्वस्थ भोजन पहिचान गर्न र भिन्नता • स्वस्थकर खाना प्रयोग गर्ने तरिका भन्न र प्रयोग • सही समयमा उठ्ने, सुत्ने तरिका र अभ्यास -स्थानीय खेलको अभ्यास • योगको महत्त्व	• स्वस्थ भोजनका फाइदा र अस्वस्थकर भोजनले पुऱ्याउने नोक्सानी बारे छलफल गराउने • हामीले खाने कुन कुन खानामा भिटामिन, प्रोटिन, कार्बोहाइड्रेट पाइन्छ भनी छलफल गराउने • स्वस्थकर खानाका फाइदा र अस्वस्थकर खानाका बेफाइदाको सूची बनाई छलफल गराउने । • कस्ता कस्ता खानेकुराले शारीरिक, मानसिक वृद्धि गराउँछ भनी छलफल गराई बुँदा टिपोट गर्न लगाउने • ताजा खाने कुराले पुऱ्याउने फाइदा र बासी खानेकुराले पुऱ्याउने बेफाइदाका बारेमा छलफल गराउने • खानालाई कसरी सुरक्षित राख्ने भन्ने • उठ्ने, बस्ने र सुत्ने तरिका, जस्तैः उत्तानो, देब्रे, दाहिने, घोप्टो आसनका चित्रहरू देखाई अभ्यास गराउने • कक्षाकोठाको सफाइ गर्न लगाउने • योगको महत्त्वको बारेमा समूहमा छलफल र अभ्यास गर्न लगाउने ।	• स्वस्थ र अस्वस्थ भोजनका फाइदा बेफाइदा भन्न लगाएर • स्वस्थ र अस्वस्थ भोजनको सूची बनाउन लगाएर • खानालाई सुरक्षित राख्ने तरिका भन्न लगाएर • कार्बोहाइड्रेट, भिटामिन, प्रोटिन पाइने खानेकुरा भन्न लगाएर • सुत्ने आसनको अभ्यासको अवलोकन गरेर • कक्षा कोठा सरसफाइमा सहभागी भएको अवलोकन गरेर ।	१०
५	प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र वातावरण	• स्थानीयस्तरमा हुन सक्ने विपद्को असर बताउन । • गाउँपालिकाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र	• स्थानीय स्तरमा हुनसक्ने विपदको असर • गाउँपालिकाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराको परिचय	• नक्सा प्रयोग गरी प्रकोप जोखिमका स्थानीय क्षेत्रहरू पहिचान गर्न लगाउने र बाढी तथा आगलागीबाट हुने असरहरूको बारेमा चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट जानकारी दिने • विद्यार्थीहरूलाई स्थानीयस्तरमा देखेका वन्यजन्तु तथा	• बाढी तथा आगलागीबाट हुने असर भन्न लगाएर • गाउँपालिकाभित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराको नाम भन्न लगाएर	१०

	संरक्षण	चराचुरुङ्गीको परिचय दिन । • आफ्नो वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिको नाम भन्न । • विद्यालयमा गरी ने वृक्षारोपणमा सहभागी हुन । • वातावरणको परिचय दिन । • गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका जलस्रोतको परिचय दिन, उपयोगको तरिका भन्न । • फोहोरमैलाले स्थानीयस्तरमा पार्ने असर बताउन । • स्थानीयस्तरमा वातावरण प्रदूषणको अवस्था बताउन । • फोहोरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल र ग्याँस) गर्न ।	• वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पति • विद्यालयमा गरी ने वृक्षारोपणमा सहभागी • वातावरणको परिचय • गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतको परिचय, उपयोग • फोहोरमैलाले स्थानीयस्तरमा पार्ने असर पहिचान • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान • फोहोरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल र ग्याँस) र व्यवस्थापनमा सहयोग	चराहरूको नाम भन्न लगाउने • गाउँपालिकाभित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराका बारेमा अवलोकन, चित्र, भिडियो प्रदर्शन आदिको माध्यमबाट परिचय दिने • गाउँपालिकाभित्रका वनमा रहेका वन्यजन्तु तथा चराको महत्त्व सम्बन्धमा छलफल गराउने र आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने • आफू बस्ने वडाका वनको पहिचान गराउने • उक्त वडामा भएका वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिको बारेमा चित्र, भिडियो, अवलोकनद्वारा पहिचान गराउने र तिनीहरूको उपयोगमा छलफल गराउने • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयमा बाल बगैँचा निर्माणमा सहभागी गराउने • विद्यालयभित्र तथा विद्यालय वरपर वृक्षारोपणमा विद्यार्थीलाई सहभागी गराउने र वृक्षारोपण गर्दा हुने फाइदाको बारेमा जानकारी दिने • घर तथा विद्यालय वरपर भएका वस्तुको पहिचान गर्न लगाउने • वरपर भएका सजीव र निर्जीव वस्तुको समग्रतालाई वातावरणको रूपमा परिचय गराउने • पर्यावरण सन्तुलनमा नखल्बल्याई उपलब्ध वस्तुको सही सदुपयोग, वृक्षारोपण, उपयोग, सामाजिक आर्थिक, सांस्कृतिक, भौतिक, प्राविधिक विकास गर्नुपर्ने पक्षमा छलफल गराउने र वातावरण तथा विकासबिच अन्योन्याश्रित सम्बन्ध रहेको जानकारी दिने • गाउँपालिकाभित्र भएका जलस्रोत पहिचान गर्न लगाउने • भिडियोद्वारा जलस्रोतको जानकारी दिने • गाउँपालिकाभित्र भएका जलस्रोतको अवलोकन गराई तिनीहरूको परिचय (प्राकृतिक, कृत्रिम, वर्षा, कुवा, नदी) • गाउँपालिकाभित्र भएका जलस्रोतको उपयोग कहाँ र कसरी गर्न सकिन्छ भन्नेमा छलफल गराउने • जलस्रोतलाई पिउन, खाना बनाउन, सफा गर्न, सिँचाइ गर्न, प्रयोग गर्न सकिने कुरा भन्ने । • उपलब्ध पानीको मितव्ययी तरिकाले सदुपयोग गर्नुपर्ने कुराको जानकारी दिने • घर, विद्यालय, अस्पताल, कारखानाबाट निस्कने फोहोरले स्थानीय स्तरमा पारेको असर (स्वास्थ्य, वातावरण, कृषि	• गाउँपालिकाभित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराको महत्त्व भन्न लगाएर • वडाका वनमा भएका औषधिजन्य वनस्पतिको नाम सोधेर • विद्यालयको बालबगैँचा निर्माणमा सहयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर • विद्यालयको वृक्षारोपण कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • वातावरण र विकासको परिचय दिन लगाएर • गाउँपालिकाभित्र भएका जल स्रोत र उपयोग भन्न लगाएर • पानीको मितव्ययी तरिकाले प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर • पानीलाई आवश्यकताअनुसार घर तथा विद्यालयका विभिन्न कार्यमा प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर • फोहोरमैलाले स्थानीयस्तरमा पारेको असर भन्न लगाएर • स्थानीयस्तरमा वातावरण प्रदूषणको अवस्था भन्न लगाएर • फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न सके नसकेको भन्न लगाएर • फाहोरमैलाको उचित तरिकाले विसर्जन, व्यवस्थापन गरे नगरे को अवलोकन गरेर ।	

६				आदि) सम्बन्धमा श्रव्यदृश्य सामग्री, अवलोकन, चित्र आदिको माध्यमबाट छलफल गराउने • घर, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना, विकास निर्माण आदिको कारणले स्थानीयस्तरमा देखापरेका प्रदूषण (जल, जमिन, ध्वनि, हावा)को अवस्थामा छलफल गराउने • घर परिवार, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना, विकास निर्माण, प्रकोप आदिबाट हुने/निस्कने फोहोरलाई वर्गीकरण गर्न लगाउने र ती फोहोरलाई सामान्यतया ठोस (कुहिने र नकुहिने), तरल र ग्याँस (हावा) गरी तीन समूहमा वर्गीकरण गर्न सकिने कुरा भन्ने • यी विभिन्न माध्यमबाट उत्पन्न हुने फोहोरहरूलाई उचित तरिकाले विसर्जन गर्ने, मल बनाउने, प्रशोधन गर्ने कार्य गर्नुपर्ने कुरा भन्ने र व्यवस्थापनमा सहभागी गराउने ।		
६	जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• समाजका असल मानिसहरूले गरेका कार्यहरू बताउन । • असल नागरी क हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिपहरू बताउन र सिप विकासको अभ्यास गर्न । • जीवनको लक्ष्य किटान गरी अघि बढ्ने सिप र बानीको अभ्यास गर्न ।	• समाजका असल मानिसले गरेका कार्यहरू पहिचान • समाजको असल नागरी क हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप पहिचान र सिप विकासको अभ्यास • जीवनमा लक्ष्य किटान गरी अघि बढ्ने सिप र बानीको अभ्यास	• समाजका असल मानिसहरूले गरेका कार्यहरू श्रव्यदृश्य सामग्री वा अन्य माध्यमबाट सुनाउने • ती कार्यको अनुकरण गर्ने अभ्यास गराउने • कथा, भिडियो एनिमेसनको माध्यमबाट सहयोग र स्वयंसेवाको भावना जगाउने • विपद्मा परेका र बिरामीलाई सेवा गर्न उत्प्रेरित गर्ने • सफल र विश्व प्रसिद्ध स्वयंसेवा गर्ने व्यक्तित्वको आत्मवृत्तान्तका केही अंश सुनाउने • समाजको असल नागरी क हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिपको उदाहरणसहित प्रस्ट पार्ने • जीवनमा आफूले लिएको लक्ष्य भन्न र विद्यार्थीहरूलाई कुन कार्य गरेमा कुन क्षेत्रको दक्ष र असल नागरी क बन्न सकिन्छ भन्ने, विद्यार्थीलाई पनि आआफ्नो लक्ष्य किटान गर्न सहयोग गर्ने र सोही लक्ष्य पूरा गर्न अघि बढ्न उत्प्रेरित गर्ने	• समाजका असल मानिसले गरेका कार्यहरू भन्न लगाएर • सहयोग गरेको अवलोकन गरेर • समाजको असल नागरी क हुनका लागि आवश्यक पर्ने भन्न लगाएर • जीवनमा आफूले लिने लक्ष्य भन्न लगाएर	१५
७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था	• आफ्नो विद्यालयको स्थापना गर्ने व्यक्तित्वहरू (संस्थापक अध्यक्ष, प्र.अ.र अन्य)को सामान्य परिचय दिन । • वडाभित्र सञ्चालित शैक्षिक संस्था र सामाजिक संस्थाहरूको नाम बताउन। • गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरूको सामान्य परिचय दिन र ती संस्थाहरूबाट	• आफ्नो विद्यालयको स्थापना गर्ने व्यक्तित्वको परिचय (संस्थापक अध्यक्ष र प्र.अ.) • वडाभित्र सञ्चालित शैक्षिक संस्थाको परिचय • पालिकाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाको सामान्य परिचय र ती संस्थाबाट प्राप्त हुने सेवा	• विद्यालयका संस्थापक अध्यक्ष र प्रधानाध्यापकको सम्भव भएमा फोटो सहितको संक्षिप्त जीवनीको चार्ट प्रर्दशन गर्दै उनीहरूले पुऱ्याएको योगदान भन्ने • विद्यालयको संस्थापकहरूलाई बोलाई गरेका कार्यहरूको जानकारी दिन लगाउने • वडाभित्र सञ्चालनमा रहेका शैक्षिक संस्थाको जानकारी गराउने साथै ती संस्थाबाट प्रदान गरी ने सेवाको बारेमा सम्बन्धित संस्थाको भ्रमण गरी वा संस्थाका व्यक्तिलाई विद्यालयमा आमन्त्रण गरी जानकारी गराउन लगाउने	• विद्यालयका संस्थापक अध्यक्ष र प्रधानाध्यापकले पुऱ्याएका योगदान भन्न लगाएर • वडाभित्र सञ्चालनमा रहेको शैक्षिक संस्थाको परिचय र प्रदान गर्ने सेवा भन्न लगाएर • पालिकाभित्रका स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्दै आएका सेवाहरूको जानकारी गराउने	१०

		प्राप्त हुने सेवाहरू भन्न तथा सेवा लिन । • वडाभित्रका शिक्षाप्रेमी व्यक्तित्वहरूको नाम र पुऱ्याएको योगदान बताउन र त्यसबाट शिक्षा ग्रहण गर्न ।	• वडाभित्रका शैक्षिक व्यक्तित्वको नाम र पुऱ्याएको योगदान	• पालिकाभित्रका स्वास्थ्य संस्थाको भ्रमण गरी वा संस्थाका पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी उक्त संस्थाले प्रदान गर्दै आएका सेवाको जानकारी गराउने • उक्त संस्थाबाट आवश्यकताअनुसार सेवा लिन सकिने कुराको जानकारी गराउने • शैक्षिक व्यक्तित्त्वहरूको जीवनी भन्ने र उहाँहरूले गर्नुभएका असल अभ्यासको अनुकरण गर्नुपर्ने कुराको जानकारी गराउने ।	• शैक्षिक व्यक्तित्त्वहरूले गर्नु भए असल कार्यहरू बताउन लगाएर ।	

कक्षा ५

१	हाम्रो सरुमारानी	• गाउँपालिकाको नामकरणको जानकारी दिन । आफू बस्ने वडाको नक्सा कोर्न । • गाउँपालिकाभित्र वडाअनुसारको घरधुरी सङ्ख्या र पेसागत विवरण भन्न । • गाउँपालिकाभित्रका वडाअनुसारको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुष) भन्न । • गाउँपालिकाको आयस्रोत पहिचान गर्न ।	• गाउँपालिकाको नामाकरणको जानकारी • आफू बस्ने वडाको नक्सा कोर्न र नक्सामा मुख्य मुख्य स्थानहरू • गाउँपालिकाभित्र वडा अनुसारको घरधुरी संख्या र पेसागत विवरण • गाउँपालिका भित्रका वडाअनुसारको जनसंख्या (महिला र पुरुष) • गाउँपालिकाको आयस्रोतहरू	• गाउँपालिकाको सरुमारानी नामकरण रहनुको कारण भन्ने • पुराना पुर्खा, विद्वान तथा जानकारलाई स्रोतव्यक्तिको रूपमा आमन्त्रण गरी गाउँपालिकाको नामाकरणसम्बन्धी छलफल गराउने • नक्सा, Google Earth को प्रयोग गरी क्षेत्रफल गाउँपालिकाको उचाइ र सिमाना बारेमा छलफल गराउने • उपलब्ध सन्दर्भ सामग्री, विभिन्न पत्रपत्रिका, स्मारिका र अन्य श्रव्यदृश्य सामग्रीको उपयोग गरी चित्रात्मक विधिबाट गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने जातिको जनसङ्ख्या प्रस्तुत गरी छलफल गराउने • नक्सा निर्माण गर्ने सरल विधि: कार्बन पेपर, ट्रेसिङ, वर्ग, ग्राफ वा अन्य विधिबाट वडाको नक्सा उतार गर्ने अभ्यास गराउने • घरमा आम्दानीका स्रोत पहिचान गर्न लगाउने • वडा तथा गाउँपालिकाका पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी आम्दानीका स्रोत भन्न लगाउने र आम्दानीको खर्च हुने क्षेत्रसमेत भन्न लगाउने	• गाउँपालिकाको नामकरण सरुमारानी रहनुको कारण सोधेर • गाउँपालिकाको क्षेत्रफल, उचाइ र सिमाना भन्न लगाएर • नक्सा कोरेको अवलोकन गरेर • कोरिएको नक्सामा गाउँपालिकाको बस्ती वा सहर, उचाइ, वनजङ्गल सहीढङ्गले राखे नराखेको अवलोकन गरेर • गाउँपालिका वडाअनुसारको महिला र पुरुषको जनसङ्ख्या भन्न लगाएर • वडा तथा गाउँपालिकाको मुख्य आयस्रोत भन्न लगाएर	१५

२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• गाउँपालिकाभित्रका समुदायमा प्रचलित रीतिरिवाज र परम्परा भन्न । • आफ्नो समुदायको जन्म तथा मृत्यु संस्कारको परिचय दिन । • छैटी, न्वारन, पास्नी, छेवार,व्रतबन्ध र विवाह गर्ने तरिका भन्न । • ऐरावती मेलाको ऐतिहासिक **महत्त्व**को छोटो परिचय दिन । • तीज, दसै, तिहार, ल्होसार, क्रिसमस र इद पर्वको परिचय दिन । • स्थानीयस्तरमा प्रचलित मुख्य लोकगीतमा हाउभाउसहित गाउन र नृत्य गर्न । • स्थानीय स्तरमा प्रचलित लोकबाजा बजाउने अभ्यास गर्न । • गाउँपालिकाभित्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, आर्थिक तथा जातिगत अवस्थाका बताउन ।	• गाउँपालिकाभित्रका समुदायमा प्रचलित रीतिरिवाज र परम्परा • आफ्नो समुदायको जन्म तथा मृत्यु संस्कारको परिचय • छैटी, न्वारन, पास्नी, छेवार व्रतबन्ध र विवाह गर्ने तरिका • ऐरावती मेलाको ऐतिहासिक **महत्त्व** • तीज, दशै, तिहार, ल्होसार, क्रिसमस र इद पर्वको परिचय • स्थानीयस्तरमा प्रचलित मुख्य लोकगीतमा हाउभाउसहित गाउन र नृत्य • स्थानीय प्रचलित लोकबाजा बजाउने अभ्यास • गाउँपालिकाभित्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा जातिगत अवस्था	• हाम्रो समुदायमा रहेको रीतिरिवाज, संस्कारको बारेमा समूह बनाई छलफल गर्न लगाउने • हाम्रा संस्कारहरू छैटी, न्वारन, पास्नी, छेवर, व्रतबन्ध, विवाह, मृत्यु संस्कारका बारेमा आफ्ना अभिभावकसँग सोधखोज गर्ने परियोजना कार्य दिने तथा कक्षामा मौखिक प्रस्तुत गर्न लगाउने • उल्लिखित पक्षहरूको बारेमा शिक्षकले थप पृष्ठपोषण दिने • ऐरावती मेलाको परिचय, महत्त्व, लाग्ने स्थान र गरी ने क्रियाकलापका बारेमा छलफल गराउने • ऐरावती मेलाबारे स्थानीय अभिभावक तथा स्थानीय स्रोतव्यक्तिसँग अन्तरक्रिया गराउने उक्त मेलामा हुने गरेका क्रियाकलापबारे कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • ऐरावती मेलाको महत्त्व र सम्बन्धका बारेमा भन्न लगाउने • तीज, दसैं, तिहार, ल्होसार, क्रिसमस र इद पर्वसँग सम्वन्धित चित्र र पूजा सामग्री देखाई पूजा गर्ने विधि भन्ने • तीज, दसैं, तिहार, ल्होसार, क्रिसमस र इद पर्वका बारेमा स्थानीय अभिभावक तथा विज्ञहरूसँग अन्तरक्रिया गराउने • स्थानीयस्तरमा प्रचलित मुख्य लोकगीत पहिचान गर्न लगाउने र पहिचान गराउने • स्थानीय स्रोतव्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी स्थानीय स्तरका प्रचलित मुख्य लोकगीत हाउभाउसहित गाउने अभ्यास गराउने • स्थानीय स्तरमा प्रचलित लोकबाजा बजाउने अभ्यास गराउने • लोकगीत र लोकबाजाको तालमा हाउभाउसहित नृत्य अभ्यास गराउने • गाउँपालिकाभित्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा जातिगत अवस्थाको बारेमा भन्ने • चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट पालिकाभित्रका धार्मिक स्थलहरूको परिचय दिने • कुनै एक धार्मिक स्थलको भ्रमण गराई उक्त धार्मिक स्थलको बारेमा अवलोकन गरेको आधारमा प्रस्तुत गर्न लगाउने ।	• समुदायमा रहेका रीतिरिवाज, संस्कार (छैटी, न्वारन, पास्नी, छेवार, व्रतबन्ध, विवाह, मृत्यु) को परिचय दिन लगाएर • ऐरावती मेलाको परिचय, महत्त्व, लाग्ने स्थान र गरी ने क्रियाकलाप प्रस्तुत गर्न लगाएर • ऐरावती मेलाको महत्त्व सम्बन्ध भन्न लगाएर • छैटी, न्वारन, पास्नी, छेवार, व्रतबन्ध, विवाह, मृत्यु संस्कारको परिचय र महत्त्व भन्न लगाएर • स्थानीयस्तरका प्रचलित मुख्य लोकगीत हाउभाउसहित गाएको अवलोकन गरेर • स्थानीय प्रचलित लोकबाजा बजाएको अवलोकन गरेर • लोकगीत र लोकबाजाको तालमा हाउभाउसहित नृत्य अभ्यासको अवलोकन गरेर • गाउँपालिकाभित्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा जातिगत अवस्थाको महत्त्व भन्न लगाएर • धार्मिक स्थलको परिचय दिन लगाएर	२५
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय पर्यटन र आर्थिक	• स्थानीयस्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीका नाम र निर्माणका लागि आवश्यक सामग्री तथा प्रयोजन भन्न । (डोको, नाम्लो, डालो ....) • गाउँपालिकाभित्रका पर्यटकीय	• स्थानीयस्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीका नाम र निर्माणका लागि आवश्यक सामग्री र प्रयोग (डोको, नाम्लो, डालो, जाल)	• रानीकुवा, ऐरावती, पुठादरबार, सरुमारानी लेक, किमीचौर दह, क्षेत्रका बारेमा स्थानीय जानकार व्यक्तिसँग छलफल र अन्तरक्रिया गर्न लगाउने • सरुमारानीको पर्यटकीय क्षेत्रहरूको अवलोकन भ्रमण गराई सोको महत्त्व र सम्भावनाका बारेमा छलफल र प्रश्नोत्तर गर्ने गराउने	• सरुमारानीमा रहेका मुख्य पर्यटकीय गन्तव्यस्थलको सूची बनाउन लगाएर • सरुमारनीमा रहेका मुख्य पर्यटकीय गन्तव्यस्थलको परिचय दिन लगाएर	२५

	क्रियाकलाप	स्थलहरूको परिचय दिन (रानीकुवा, ऐरावती, पुठादरबार, सरुमारानी लेक, किमीचौर दह,) • गाउँपालिकाभित्रका कृषि पकेट क्षेत्रहरूको परिचय दिन । गाउँपालिकाभित्रका व्यापारिक केन्द्रहरू र विभिन्न सामग्री खरिद बिक्री गर्ने स्थलहरूको परिचय दिन । • मौसमी र बेमौसमी तरकारी खेतीको परिचय दिन । • गाउँपालिकाभित्र उत्पादन हुने नगदे बालीको परिचय दिन र प्रयोग भन्न ।	-गाउँपालिकाभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको परिचय • गाउँपालिकाभित्रका कृषि पकेट क्षेत्रहरूको परिचय • गाउँपालिकाभित्रका व्यापारिक केन्द्रहरू र विभिन्न सामग्री खरिद गर्ने स्थलको परिचय • मौसमी र बेमौसमी तरकारी खेतीको परिचय • गाउँपालिकाभित्र उत्पादन हुने नगदे बालीको परिचय दिन र प्रयोग	• सरुमारानी क्षेत्रभित्रका कृषि पकेट क्षेत्रको बारेमा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रदर्शन गरी जानकारी गराउने । • सरुमारानीको नक्सामा कृषि पकेट क्षेत्र देखाउन लगाउने साथै उक्त क्षेत्रको भ्रमण गराई अवलोकन गर्न लगाउने र मुख्य मुख्य टिपोट प्रस्तुत गर्न लगाउने तथा शिक्षकले आवश्यक पृष्ठपोषण दिने • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट मौसमी र बेमौसमी तरकारी खेतीको छोटो परिचय दिने • मौसमी र बेमौसमी तरकारी खेतीका फाइदा र बेफाइदाका बारेमा छलफल गर्ने तथा यी तरकारी खेती गर्ने तरिकासम्बन्धी तयार गरी एको श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने • उक्त तरकारी खेती गर्न घरमा अभिभावकलाई सहयोग गर्न अभिप्रेरित गर्ने • मौसमी र बेमौसमी तरकारी खेती गरी एको स्थानमा भ्रमण गराउने तथा खेती गर्ने व्यक्तिसँग अन्तरक्रिया र छलफल गराउने • चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट नगदे बालीको परिचय र यसको **महत्त्व**को बारेमा व्याख्या गरीदिने • परम्परागत हस्तकला बनाउने सीप (डोको, नाम्लो, डालो, जाल, कोल, ढिकी, जाँतो आदि) बनाउने अभ्यास गर्नको लागि आवश्यक सामग्रीसहित स्थानीय स्रोतव्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्ने वा शिक्षक आफैँले सहयोग गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई निर्माणमा सहयोग गर्ने • बालबालिकालाई हस्तकलाका सामग्री निर्माणका लागि परियोजना कार्य दिने र उनीहरूले निर्माण गरेका हस्तकला सामग्री कक्षामा प्रर्दशन गर्ने	• कृषि पकेट क्षेत्रलाई सरुमरानीको नक्सामा देखाउन लगाएर • मौसमी र बेमौसमी तरकारीको सूची तयार गर्न लगाएर र तिनको महत्त्व भन्न लगाएर • नगदे बालीको महत्त्व भन्न लगाएर • हस्तकलाका सामग्री निर्माण गरेको अवलोकन गरेर	
४	स्वास्थ्य र पोषण	• शरीरका लागि लाभदायक र हानीकारक भोजन पहिचान गर्न र फाइदा बेफाइदा बताउन । • विद्यालयमा ल्याइने/खाइने स्वस्थकर खाजा पहिचान गर्न र खान । • योगको महत्त्व भन्न र योगाभ्यास-कपालभाति, अनुलोम विलोम) गर्न ।	• शरिरका लागि लाभलायक र हानीकारक भोजनको पहिचान, फाइदा र बेफाइदा • विद्यालयमा ल्याइने/खाइने स्वस्थकर खाजा पहिचान • योगको महत्त्व भन्न र योगाभ्यास (कलापभाति, अनुलोम विलोम) •स्थानीय खेलको अभ्यास	• चित्र र भिडियोद्वारा प्राकृतिक तथा जङ्कफुडको जानकारी गराउने तथा तिनका महत्त्व र असर बताउने • विद्यालयमा विद्यार्थीहरूले ल्याएका खाजा स्वस्थकर भए नभएको अवलोकन गर्ने र स्वस्थकर खाजा बनाउने तथा खाने तरिका भन्ने • स्थानीय स्तरमा प्रयोगमा ल्याइने जडीबुटीको नाम र तिनको प्रयोगको बारेमा कक्षामा छलफल गर्ने • कपालभाती, अनुलोम विलोमको चित्र वा पोस्टर, भिडियो कक्षामा प्रर्दशन गर्ने • शिक्षकले कपालभाति, अनुलोम विलोमको अभ्यास नमुनाका रूपमा प्रर्दशन गर्दै विद्यार्थीलाई अभ्यास गर्न लगाउने	• प्राकृतिक खाना र जङ्कफुडको परिचय र तिनको महत्त्व भन्न लगाएर • विद्यालयमा विद्यार्थीले ल्याएका खाजा स्वस्थकर भए नभएको अवलोकन गरेर • स्वस्थकर खाजा बनाउने र खाने तरिका भन्न लगाएर • स्थानीय जडीबुटीका नाम भन्न लगाएर • कपालभाति, अनुलोम विलोमको	१०

				• योगले हाम्रो स्वास्थ्यमा पुर्‍याउने फाइदाका बारेमा विद्यार्थीलाई जानकारी दिने	अभ्यास गरेको अवलोकन गरेर • योगको फाइदा भन्न लगाएर	
५	प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण	• स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने विपद् व्यवस्थापनका उपाय/तरिका बताउन । • गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने औषधिजन्य वनस्पति/जडीबुटीहरूको उपयोग र महत्त्व भन्न । • औषधिजन्य वनस्पति/जडीबुटी र फलफूल बगैँचाको संरक्षणमा सहभागी हुन । • गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका बताउन । • गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका जलस्रोत प्रदूषणका कारण र असरहरू बताउन । • उर्जाको परिचय दिन । • वातावरण संरक्षणको परिचय दिन । • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपाय बताउन ।	• स्थानीय स्तरमा हुनसक्ने विपद् व्यवस्थानको उपाय/तरिका • गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग र महत्त्व • औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बोट विरुवाको संरक्षण -गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने बनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका • गाउँपालिका क्षेत्रमा जलस्रोत प्रदूषणका कारण र असरहरू पहिचान • उर्जाको परिचय • वातावरण संरक्षणको परिचय • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरूको खोजी गरी अवलम्बन	• बाढी र आगलागीबाट बच्नको लागि अवलम्बन गर्न सकिने उपायका बारेमा चित्र, श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी भन्ने • गाउँपालिकाभित्रका वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको अवलोकन गराएर वा चित्र वा भिडियो अवलोकन गराएर परिचय गराउने • औषधिजन्य वनस्पतिको महत्त्व तथा उपयोगका बारेमा छलफल गराउने • ती वनस्पतिको प्रयोग सम्बन्धमा चित्रसहित प्रस्तुति गर्ने • घर तथा विद्यालयमा औषधिजन्य वनस्पति तथा फलफूलको उत्पादन गर्नको लागि बगैँचा बनाउन सकिने कुरा भन्ने • विद्यालयको बगैँचामा औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल रोपण गर्न विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • अभिभावकको सहयोगमा घरमा सम्भव भएसम्म औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बगैँचा तयार गर्न लगाउने • गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका वनमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षण गर्नुको महत्त्व सम्बन्धमा छलफल गराउने • उक्त क्षेत्रभित्रका वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणको लागि विद्यार्थी, समुदाय, विद्यालयको भूमिका सम्बन्धमा छलफल गराउने • वातावरण (सजीव र निर्जीव वस्तु)को संरक्षणका बारेमा मस्तिष्क मन्थन गराउने र वातावरण संरक्षणको उदाहरणसहित प्रस्ट पार्ने (जीवजन्तुको संरक्षण, वनस्पतिको संरक्षण, वनसम्पदा, जलसम्पदाको संरक्षण) • जलप्रदूषणका बारेमा मस्तिष्क मन्थन गराउने । • घर, विद्यालय, गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका विभिन्न स्रोत तथा स्थानमा भएको पानी र त्यसमा देखिएको प्रदूषणको बारेमा अवलोकन, चित्र तथा भिडियोको माध्यमबाट प्रस्ट पार्ने • उक्त क्षेत्र तथा विभिन्न स्थानमा जलप्रदूषण हुनुका कारणबारे छलफल गराउने • गाउँपालिका क्षेत्रभित्र देखिएको जलप्रदूषणबाट देखिएको असर (बोटबिरुवा, मानिस तथा अन्य जनावर, वातावरण आदि)का बारे छलफल गराउने • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा भएको फोहोरमैला	• बाढी र आगलागीबाट बच्ने उपाय भन्न लगाएर • औषधिजन्य वनस्पतिको परिचय दिन लगाएर • औषधिजन्य वनस्पतिको उपयोग भन्न लगाएर • घरमा औषधिजन्य वनस्पति तथा फलफूल रोपण गरे नगरेको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर विद्यालयमा औषधिजन्य वनस्पति तथा फलफूल रोपणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका वनस्पति तथा जीवजन्तुको संरक्षणको महत्त्व भन्न लगाएर • उक्त कार्यको लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका व्यक्त गर्न लगाएर • वातावरण संरक्षणको परिचय भन्न लगाएर • जलप्रदूषणको परिचय सोधेर • जलप्रदूषण हुने कारणहरू भन्न लगाएर • जलप्रदूषणबाट देखिएका असरहरू भन्न लगाएर • घर तथा विद्यालयबाट निस्केका फोहोरमैला व्यवस्थापन गरे नगरेको अवलोकन गरेर • ऊर्जाको परिचय दिन लगाएर • घर तथा विद्यालयमा भएका ऊर्जाका स्रोतहरू भन्न लगाएर	३३

				व्यवस्थापन विधि (कम प्रयोग गर्ने, पुनः उपयोग गर्ने र पुनः चक्रण गर्ने)मा उदाहरणसहित छलफल गराउने • घरपरिवार, विद्यालय तथा समुदायस्तरबाट फोहोरमैला व्यवस्थापनमा उपाय अवलम्बन गर्न लगाउने • ऊर्जा वा शक्तिका बारेमा छलफल गराउने • घर तथा विद्यालयमा प्रयोग भइरहेका ऊर्जा (विद्युत, सौर्य, दाउरा, जैविक इन्धन, जीवावशेष इन्धन आदि) पहिचान गर्न लगाउने • उल्लिखित ऊर्जाको आधारमा ती ऊर्जाको परिचय दिने • ऊर्जाको प्रयोग मितव्ययी तवरले गर्नुपर्ने कुरा भन्ने ।		
६	जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• गाउँपालिकाभित्रका असल मानिसहरूले गरेका कार्यहरू पहिचान गर्न र उक्त कार्यको अनुशरण गर्ने सिप र आचरणको विकास गर्न । • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वभाव र आचरणको बताउन र अभ्यास गर्न । • आफूसँग भएका सम्भावनाहरूको सूचि बनाउन र सोही अनुसारको अभ्यास गर्न ।	• गाउँपालिकाभित्रका असल मानिसहरूले गरेका कार्य पहिचान र ती कार्यको अनुकरण • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वभाव र आचरणको पहिचान तथा अभ्यास • आफूसँग भएका सम्भावनाको स्वमूल्याङ्कन गरी सोही अनुसारको अभ्यास	• पालिका तथा जिल्लाभित्रका असल व्यक्तिको पहिचान गराउने • उनीहरूले गरेका कार्यको जानकारी गराउने र ती कार्यको अनुकरण गर्ने सिप र आचरणको विकास गर्ने अभ्यास गराउने • जिल्लाभित्रका असल व्यक्तिले गरेका कार्यलाई उनीहरूले गरेका कार्यसम्बन्धी समेटेर तयार गरी एको श्रव्यदृश्य सामग्री प्रयोग गरी प्रदर्शन गर्ने र अवलोकनका आधारमा विद्यार्थीले सिकेका कुरा प्रस्तुत गर्न लगाउने • चित्र, श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वभाव र आचरणको पहिचान गराउने र अभ्यास गराउने • शिक्षकले आफूमा भएको असल आचरण तथा आफूले लिएको लक्ष्य भन्ने • प्रत्येक विद्यार्थीलाई उनीहरूसँग भएको असल आचरण, तथा आफूसँग भएका सम्भावनाको स्वमूल्याङ्कन गर्न लगाउने र सही लक्ष्यका साथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गराउने	• असल मानिसले गरेका कार्यहरू भन्न लगाएर • असल मानिसले गरेका कार्यको अनुकरण गरेको अवलोकन गरेर • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वभाव र आचरण भन्न लगाएर • उक्त स्वभाव र आचरणको अवलोकन गरेर	१५
७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था	• गाउँपालिकाभित्र सञ्चालन भएको पहिलो शैक्षिक संस्था, स्थापना गर्ने व्यक्तित्वको सामान्य परिचय दिन । • गाउँपालिकाभित्रका सामाजिक संस्थाहरूको नाम बताउन । • गाउँपालिकाभित्रका वित्तीय संस्थाहरूको सूचि बनाउन । • गाउँपालिकाभित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट प्रदान गरी ने स्वास्थ्य सेवाका प्रकारहरू	• पालिकाभित्र सञ्चालन भएको पहिलो शैक्षिक संस्था र स्थापना गर्ने व्यक्तित्वको परिचय • पालिकाभित्रका मुख्य सामाजिक संस्थाहरू • पालिकाभित्रका वित्तीय संस्थाहरूको परिचय • पालिकाभित्रका स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरी ने स्वास्थ्य सेवाहरूका प्रकार	• सरुमारानीको पहिलो विद्यालय (ने.रा.आ.वि.हंसपुर) को फोटो प्रदर्शन गर्दै विद्यालय स्थापनाको कथा प्रस्तुत गर्ने • शैक्षिक व्यक्तिको जीवनीको बारेमा तयार गरी एका भिडियो डकुमेन्ट्री वा पावरप्वाइन्ट प्रस्तुत गर्दै उहाँहरूको योगदानको चर्चा गर्ने • पालिकाभित्रका मुख्य वित्तीय संस्थाहरूको जानकारीमूलक हातेपुस्तिका (ब्रोसर) अध्ययन गर्न लगाउने • वित्तिय संस्थाहरूले सामाजिक तथा आर्थिक पक्षमा पुऱ्याएको योगदान बारेमा समूहगत छलफल गराई कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • सम्बन्धित संस्थाको अध्ययन भ्रमण गराउने र उक्त संस्थाले	• सरुमारानीको पहिलो विद्यालय (ने.रा.आ.वि. हंसपुर) को परिचय दिन लगाएर • पालिकाभित्रका मुख्य वित्तीय संस्थाहरूको परिचय तथा ती संस्थाले सामाजिक तथा आर्थिक पक्षमा पुऱ्याएको योगदान भन्न लगाएर • गाउँपालिकाभित्रका मुख्य वित्तीय संस्था तथा सहकारी संस्थाहरूको परिचय र संस्थाले	१०

		उल्लेख गर्न । • गाउँपालिका भित्रका शिक्षाप्रेमी व्यक्तित्वहरूकोनाम र पुऱ्याएको योगदान बताउन र त्यसबाट शिक्षा ग्रहण गर्न ।	• गाउँपालिकाभित्रका शैक्षिक व्यक्तित्वको नाम र पुऱ्याएका योगदान	गर्दै आएका कार्यहरू र पुऱ्याएका सेवाको जानकारी दिन लगाउने तथा विद्यार्थीहरूलाई मुख्य मुख्य विवरणहरूको टिपोट गर्न लगाई कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • गाउँपालिकाभित्रका वित्तीय संस्था तथा सहकारी संस्थाहरूका व्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी वा उक्त संस्थामा भ्रमण गराई ती संस्थाहरूको परिचय र संस्थाले गरेका कार्यहरूको बारेमा जानकारी दिन लगाउने • पालिकाभित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरूको भ्रमण गराई वा स्वास्थ्य संस्थाका व्यक्तिलाई विद्यालयमा आमन्त्रण गरी ती संस्थाबाट प्रदान गरी ने स्वास्थ्य सेवाका प्रकार र सेवाको जानकारी दिन लगाउने • पालिकाभित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट आवश्यकताअनुसार सेवा लिने कुराको जानकारी गराउने ।	गरेका कार्यहरू भन्न लगाएर • पालिकाभित्रका स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरी ने स्वास्थ्य सेवाका प्रकार र सेवाको जानकारी दिन लगाएर ।	

कक्षा ६

१	हाम्रो सरुमारानी	• • गाउँपालिकाको नक्सा कोरी वडाहरु छुट्याउन । • वडा कार्यालयवाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरूको जानकारी लिन । • वडा कार्यालयवाट वालवालिकालाई प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरूको जानकारी लिन । • गाउँपालिकाभित्र रहेका सुरक्षा निकाय र ती निकाय रहेको स्थान बताउन । • सुरक्षा निकायले प्रदान गर्ने सेवा र सेवालिने तरिका वताउन	• गाउँपालिकाको नक्सा र वडाहरू • वडा कार्यालयबाट प्रदान गरी ने सेवा सुविधाको जानकारी • वडा कार्यालयबाट बालबालिकालाई प्रदान गर्ने सेवा सुविधाको जानकारी • पालिकाभित्र रहेका सुरक्षा निकाय र अवस्थिति साथै तिनले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिका • वडाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे	• नक्सा कोर्ने सरल विधि (वर्ग, ग्राफ, ट्रेसिङ, टेम्प्लेट आदि)को प्रयोग गरी गाउँपालिकाको नक्सा कोर्ने अभ्यास गराउने • नक्सामा गाउँपालिकाका मुख्य मुख्य स्थान देखाउने र संकेत गर्ने तरिका सिकाउने तथा अभ्यास गर्न लगाउने • वडा कार्यालयबाट जनप्रतिनिधि वा कर्मचारीलाई बोलाई वडा कार्यालयले प्रदान गर्ने सेवाको बारेमा स्रोत कक्षा लिन लगाउने • उल्लिखित जानकारीको आधारमा वडा कार्यालयबाट प्रदान गर्ने सेवा प्रवाहको सूची निर्माण गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने तथा आवश्यक पृष्ठपोषण दिने • पालिकाभित्र रहेका सुरक्षा निकायको जानकारी गराउने र अवस्थिति भन्ने	• गाउँपालिकको नक्सा कोरेको अवलोकन गरेर • नक्सामा गाउँपालिकाका मुख्य मुख्य स्थान देखाएको र सङ्केत गरेको अवलोकन गरेर • वडा कार्यालयले प्रदान गर्ने सेवाको भन्न लगाएर • वडाभित्रका सुरक्षा निकायले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिका भन्न लगाएर • वडाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमको जानकारी दिन लगाएर • गाउँपालिकाको जनप्रतिनिधिको नाम र पद भन्न लगाएर ।	२०

		• वडाले शिक्षा,युवा तथा बालबालिकाहरुका लागि तय गर्ने गरेका कार्यक्रमबारे जानबारी हासिल गर्न । • गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधिहरूको नाम र पद भन्न । • वडा शिक्षा समिति गठन प्रक्रिया बारे भन्न ।	जानकारी • गाउँपालिकाको जनप्रतिनिधि नाम र पद वडा शिक्षा समितिको गठन प्रक्रिया	• सुरक्षा निकायले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिका भन्ने • सुरक्षा निकायको प्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी उक्त निकायले प्रदान गर्ने सेवाको जानकारी गराउन लगाउने • वडाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे वडाका पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी जानकारी गराउन लगाउने वा विद्यार्थीलाई वडा कार्यालयमा भ्रमण गराई उक्त वडाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमको जानकारीको विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • चार्टको माध्यमबाट गाउँपालिकाको जनप्रतिनिधिको नाम र पद भन्ने ।		
२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• स्थानिय जातजातिहरूको वेषभुषा र चाडपर्वको परिचय दिन । • स्थानीय जातजातिहरूको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको परिचय दिन । • सामाजिक कुसंस्कार पहिचान गरी त्यस्ता कुसंस्कारहरू हटाउने उपाए बताउन । • स्थानीय रुपमा प्रचलित लोकगीतहरू गाउन । • स्थानीय रुपमा प्रचलित बाजाहरूको सूची बनाई बजाउने अभ्यास गर्न । • स्थानीय जातजातिहरूको लोकनृत्यको नमुना प्रस्तुत गर्न ।	-स्थानीय जातजातिको भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय -स्थानीय जातजातिको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको परिचय -स्थानीय जातजातिको जन्म, विवाह र मृत्यु लगायत अन्य सस्कारहरू -स्थानीय रुपमा प्रचलित लोकगीतहरूको अभ्यास -स्थानीय रूपमा प्रचलित बाजाहरूको सूचि तथा बजाउने अभ्यास -स्थानीय जातजातिका लोक नृत्यको नमुना	• स्थानीय जातजातिको भेषभूषा र संस्कृति समेटिएको वृत्तचित्र देखाउने • स्थानीय जातजातिका प्रमुख चाडपर्वको बारेमा छलफल गराउने • स्थानीय जातजातिमा जन्मदेखि मृत्युसम्म गरी ने विविध संस्कारका बारेमा छलफल र जानकारी गराउने • स्थानीय क्षेत्रमा बजाइने विविध बाजाको चित्र प्रदर्शनी गरी तिनको नाम भन्न लगाउने तथा बजाउन प्रेरित गर्ने • स्थानीय क्षेत्रमा बजाउने लोकबाजा बजाउने अभ्यास गराउने । यसको लागि बजाउन जान्ने समुदायका व्यक्तिलाई बाजासहित ल्याएर बजाउन सिकाउने • स्थानीय लोक गीतमा नाच्न जान्ने विद्यार्थीलाई गीत र तालमा नृत्य गर्न लगाउने वा मोबाइल फोनबाट गीत बजाएर नृत्य अभ्यास गर्न लगाउने • चित्र, पोस्टरको प्रयोगबाट सरुमारानी गाउपालिकाभित्र रहेका मुख्य धार्मिकस्थलको परिचय दिने	• स्थानीय जातजातिले लगाउने परम्परागत गहनाको नाम भन्न लगाएर • स्थानीय जातजातिका प्रमुख चाडपर्वमध्ये कुनै एकको मनाउने तरिका भन्न लगाएर • स्थानीय क्षेत्रमा बजाउने लोकबाजा बजाएको अवलोकन गरेर • स्थानीय क्षेत्रमा प्रचलित गीगमा गरी ने नृत्यको अवलोकन गरेर • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र रहेका मुख्य धार्मिक स्थलहरूको बारेमा सोधेर • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र रहेका मुख्य धार्मिक स्थलहरू मध्ये भ्रमण तथा अवलोकन गराएको धार्मिक स्थलको बारेमा सोधेर ।	३०

				• कुनै एक धार्मिक स्थलको भ्रमण गराउने र अवलोकन गरेका पक्षलाई समेटी उक्त धार्मिक स्थलको बारेमा प्रस्तुत गर्न लगाउने		
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	–पर्यटनको परिचय दिन र यसको महत्व भन्न । • गाउँपालिकाभित्रका प्रमुख धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलको परिचय दिन - टाकुराडाँडाको शिव मन्दिर, हंसपुरको खड्कमहाराजको मन्दिर, रानीपौवा र किमिचौर दह) • पर्यटन व्यवसायको परिचय, सरुमारानी गाउँपालिकामा पर्यटन व्यवसायको सम्भावना र प्रवर्द्धनका उपाय भन्न । • कृषि, पशुपालन र नगदेबालीको परिचय र महत्व • कृषिमा आधुनिकीकरणको परिचय र गाउँपालिकाको कृषि आधुनिकीकरण योजना • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माणको **महत्त्व** बताउन । (दाम्लो, नाम्लो, डोरी बाटने, हाते पङ्खा........) • पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धन, व्यवसाय विस्तार, कृषिको आधुनिकीकरणका लागि गाउँपालिकाको योजना बताउन । • हाम्रो गाउँपालिकाभित्रका धार्मिक स्थलहरूको संक्षिप्त परिचय दिन । पर्यटन व्यवसायको **महत्त्व** पहिचान गर्न ।	• पर्यटनको परिचय र यसको महत्त्व –गाउँपालिकाभित्रका प्रमुख धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलको परिचय दिन - टाकुराडाँडाको शिव मन्दिर, हंसपुरको खड्कमहाराजको मन्दिर, रानीपौवा र किमिचौर दह • गाउँपालिकामा पर्यटन व्यवसायको सम्भावना र प्रवर्द्धनका उपाय भन्न । • कृषि, पशुपालन र नगदेबालीको परिचय र महत्व • कृषिमा आधुनिकीकरणको परिचय र गाउँपालिकाको कृषि आधुनिकीकरण योजना • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माणको **महत्त्व** बताउन । (दाम्लो, नाम्लो, डोरी बाटने, हाते पङ्खा........) • पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धन, व्यवसाय विस्तार, कृषिको आधुनिकीकरणका लागि गाउँपालिकाको योजना बताउन । • हाम्रो गाउँपालिकाभित्रका धार्मिक स्थलहरूको संक्षिप्त परिचय दिन । पर्यटन व्यवसायको **महत्त्व** पहिचान गर्न ।	• शिव मन्दिर, खड्कमहाराज मन्दिर,, रानीकुवा, किमिचौर दह आदीको अवलोकन भ्रमण गराउने र प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने • उक्त पर्यटकीय क्षेत्रहरूको महत्त्व भन्न लगाउने • ती क्षेत्रहरूमा पर्यटन पर्वद्धनको सम्भावना र चुनौतिको बारेमा समूहगत छलफल गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने र आवश्यक पृष्ठपोषण दिने • चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट स्थानीय स्तर तथा कृषि औजार सामग्रीका मोडेल , चित्र , स्लाइड प्रदर्शन गर्ने व्याज तथा पशुपालन : उन्नत भैंसी, बाखा, कुखुरा पालनको परिचय दिने • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्रीहरू (दाम्लो, नाम्लो, डोरी बाटने, हाते पङ्खा........) निर्माणमा प्रेरित गर्दै अभ्यास गराउने । निर्माणको महत्त्व बताउने (दाम्लो, नाम्लो, डोरी बाटने, हाते पङ्खा........) • ती सामग्रीहरूमध्ये कुनै एक सामग्री निर्माण गर्न जानेको स्थानीय व्यक्तिलाई बोलाइ तयार गरेको सामग्री देखाउन लगाउने साथै आय आर्जनमा पुग्ने फाइदाका बारेमा अनुभव सुनाउन लगाउने । • पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धन, व्यवसाय विस्तार, कृषिको आधुनिकीकरणका लागि गाउँपालिकाको योजना सम्बन्धमा गाउँपालिकाले निर्माण गरेका वृत्तचित्र प्रस्तुत गर्ने, –पर्यटन व्यवसायको महत्व झल्कने चार्ट, स्लाइड प्रस्तुत गर्ने	• ऐरावती, रानीकुवा, किमिचौर दह आदिको परिचय र महत्व भन्न लगाएर • पर्यटन व्यवसायका महत्व र संभावना र प्रवर्द्धन गर्ने उपाय भन्न लगाउने • आधुनिक कृषि औजार र परम्परागत कृषि औजारवीच भिन्नता छुट्याउन लगाउने । गरी एको कार्यको अवलोकन गरेर र खेती तथा पालन गर्ने तरिका, ध्यान दिनुपर्ने कुरा, हुने फाइदा भन्न लगाएर • सरुमारानी गाउँपालिकामा पर्यटन व्यवसायको सम्भावना र प्रवर्द्धनका उपाय भन्न लगाएर – गाउँपालिकाभित्रका धार्मिक स्थलहरूको बारेमा प्रश्नोत्तर गर्न लगाउने • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्रीः (दाम्लो, नाम्लो, डोरी बाटने, हाते पङ्खा........) आदि निर्माण गरेको अवलोकन गरेर	२०
४	स्वास्थ्य र पोषण	• कोरोना लगायत संक्रामक रोगबाट बच्ने उपाय बताउन । • सन्तुलित भोजनको परिचय र महत्त्व बताउन । • स्थानीय स्तरका मुख्य खेलहरूमा	• कोरोना लगायत संक्रामक रोगबाट बच्ने उपाय • सन्तुलित भोजनको परिचय र महत्त्व • स्थानीय लगायतका	• कोरोना लगागत संक्रामक रोगको परिचय र लक्षण र बच्ने उपायका बारेमा स्रोतव्यक्ति आमन्त्रण तथा मल्टिमिडियाको प्रयोग गर्दै स्पष्ट पार्ने । • परम्परागत उपचारसँग सम्बन्धित व्यक्ति तथा संस्थाको परिचय छलफल गर्दै जानकारी दिने • सन्तुलित भोजनको परिचय दिँदै यसको महत्त्व र	• कोरोना लगागत संक्रामक रोगका परिचय दिन लगाएर • परम्परागत उपचारसँग सम्बन्धित व्यक्ति तथा संस्थाको परिचय दिन लगाएर • सन्तुलित भोजनको परिचय,	५

		सहभागी हुन ।	मुख्य खेलहरूमा सहभागी	खानाका बारेमा जानकारी गराउने । • स्थानीय रूपमा खेलिने खेलको परिचय दिँदै ती खेलहरूले हाम्रो स्वास्थ्यमा पार्ने प्रभावको बारेमा विद्यार्थीसँग रहेको पूर्व ज्ञानको जानकारी लिदै प्रस्ट पार्ने ।	यसको महत्त्व र खानाका बारेमा सोधेर । • स्थानीय रूपमा खेलिने खेलको परिचय, ती खेलहरूले हाम्रो स्वास्थ्यमा पार्ने प्रभावका बारेमा सोधेर ।	
५	प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण	• विपद् जोखिम व्यवस्थापनको परिचय दिन । • विपद् पूर्व अपनाइने सजगताको जानकारी दिन । • गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाहरूको सूची बनाउन । • वडामा भएका वन र त्यहाँ पाइने वन पैदावरको पहिचान गर्न । • जडीबुटी खेती गर्न र यसको महत्त्व भन्न । • हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय, महत्त्व, तरिका भन्न । • हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणा बताउन । • विद्यालयमा करेसाबारीको निर्माणमा सहभागी हुन । • घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुनसक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपाय पहिचान र अवलम्बन गर्न । • दिगो विकासको परिचय दिन र यसका विशेषता बताउन ।	• विपद् जोखिम व्यवस्थापनको परिचय • विपद् पूर्व अपनाइने सजगताको जानकारी • गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाहरूको सूची • वडामा भएका वन र त्यहाँ पाइने वन पैदावरको पहिचान • जडीबुटी खेती गर्न र यसको महत्त्व • हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय, महत्त्व, तरिका • हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणा • विद्यालयमा करेसावारीको निर्माणमा सहभागी • घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुनसक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपाय पहिचान र अवलम्बन • गाउँपालिकास्तरबाट गरी एका दिगो विकासका लक्ष्य पहिचान • गाउँपालिका क्षेत्रमा दिगो	• विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्ने उपायलाई चित्र तथा वृत्तचित्रको माध्यमबाट जानकारी गराउने • विपद्पूर्व अपनाउनुपर्ने सजगतासम्बन्धी वृत्तचित्र वा पोस्टरको माध्यमबाट जानकारी गराउने • राप्ती तथा माडी नदी कटान नियन्त्रण गर्नको लागि गरी एका प्रयासहरूको जानकारी गराउने • वडामा भएका वनको पहिचान गराउने र अवलोकन गराउने • अवलोकन वा ती वनसम्बन्धी तयार गरेको भिडियो अवलोकन गराएर ती वनमा पाइने वस्तुहरू पहिचान गर्न लगाउने (जलस्रोत, खोला, वन्यजन्तु, वनस्पति, खनिज आदि) • घर तथा विद्यालयमा उत्पादन गर्न सकिने जडीबुटी पहिचान गर्न लगाउने, पहिचान गराउने र जडीबुटी खेती गर्ने तरिका भन्ने • जडीबुटी खेती गर्नको लागि आवश्यक नर्सरी निर्माण गर्न सकिने कुरा भन्ने र नर्सरी तयार गर्ने विधि भन्ने • विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्नको लागि नर्सरी निर्माण गर्न विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • विद्यालय नर्सरीमा भएका औषधिजन्य वनस्पतिको घर तथा विद्यालयमा रोपण गर्न लगाउने • विद्यालयमा गरी एको नर्सरीबाट उत्पादित बेर्नाहरू बिक्री वितरण गर्ने, गर्न लगाउने • वडा क्षेत्रमा वृक्षारोपण गर्न विद्यार्थीलाई लगाउने र सहयोग गर्ने • हरित घर, हरित विद्यालय भन्ने बारेमा विचार प्रस्तुत गर्न लगाउने • घर वरपरको खाली जग्गा, कौसी, वा अन्य ठाउँमा	• विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्ने उपाय भन्न लगाएर • विपद्पूर्व अपनाउनुपर्ने सावधानी भन्न लगाएर • राप्ती तथा माडी नदी कटान नियन्त्रणका प्रयास भन्न लगाएर • वडामा भएका वनहरूको नाम भन्न लगाएर • वडाका विभिन्न वनमा पाइने वस्तुहरूको पहिचान गर्न लगाएर • घर तथा विद्यालयमा उत्पादन गर्न सकिने जडीबुटी भन्न लगाएर • जडीबुटी खेतीको लागि विद्यालयमा नर्सरी निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • नर्सरीमा उत्पादित बेर्ना घर तथा विद्यालयमा रोपण गरे नगरेको अवलोकन गरेर • हरितघर तथा विद्यालयको परिचय दिन लगाएर • हरितघर तथा विद्यालयअन्तर्गत पर्ने पक्ष भन्न लगाएर • विद्यालय तथा घरमा करेसाबारी निर्माण गरे नगरेको, उक्त कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • करेसाबारीमा सागसब्जी तथा अन्य उपयोगी वनस्पति उत्पादन गरे नगरेको अवलोकन गरेर • हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय,	२८

			विकास र वातावरण संरक्षण गर्न गरी एका प्रयासहरू	आवश्यक बिरुवाहरू रोपेर स्वस्थ वातावरण सिर्जना गर्ने हरितगृहको परिचय दिने • ऊर्जाको बचत र सही सदुपयोग गर्ने, वातावरणमैत्री व्यवहार गर्ने, वातावरण संरक्षण गर्ने, सुदृढ सिकाइ वातावरण भएको विद्यालयलाई हरित विद्यालय भनिन्छ भनी हरित विद्यालयको परिचय दिने • करेसाबारी निर्माण गर्ने विधि, सामग्रीको जानकारी दिने र निर्माणमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • करेसाबारीमा स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जीको साथै दैनिक खानामा प्रयोग गर्न सकिने उपयोगी वनस्पतिको खेती गर्नमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • हरितघर तथा विद्यालयको अवधारणालाई जोडेर हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय दिने • हरियाली प्रवर्द्धन गर्दा हुने फाइदा, महत्त्व, हरियाली प्रवर्द्धन गर्ने तरिका भन्ने र विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • स्थानीय क्षेत्रमा हुने प्रदूषणका प्रकार पहिचान गर्न लगाउने (हावा, पानी, जमिन, ध्वनि आदि) • उक्त प्रदूषण हुने कारण र असरमा छलफल गराउने • जल, वायु, ध्वनि, जमिनको प्रदूषणलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायमा छलफल गराउने (फोहोरमैलाको उचित विसर्जन, व्यवस्थापन, कानुनी प्रावधान, सचेतना आदि) • गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका खानेपानीका स्रोतको पहिचान गर्न लगाउने • घर तथा विद्यालयमा आउने खानेपानीको वितरण प्रक्रिया तथा शुद्धीकरण विधिको बारेमा छलफल गराउने • घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गरी ने पिउने पानीको शुद्धीकरण	यसको महत्त्व र तरिका भन्न लगाएर • जल प्रदूषणको परिचय सोधेर • जल प्रदूषण हुने कारणहरू भन्न लगाएर • जल प्रदूषणबाट देखिएका • जलप्रदूषणको परिचय सोधेर • जलप्रदूषण हुने कारणहरू भन्न लगाएर • जलप्रदूषणबाट देखिएका असरहरू भन्न लगाएर • घर तथा विद्यालयबाट निस्केका फोहोरमैला व्यवस्थापन गरे नगरेको अवलोकन गरेर • घर तथा विद्यालयमा जलस्रोतको वितरण प्रक्रिया, शुद्धीकरण प्रक्रियाको जानकारी दिन लगाएर • दिगो विकासको परिचय दिन लगाएर • दिगो विकासका लक्ष्य सोधेर • नगरपालिकास्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासको लक्ष्यहरू भन्न लगाएर • वातावरण संरक्षण र दिगो विकासको अन्तरसम्बन्ध भन्न लगाएर	

				प्रक्रियामा छलफल गराउने । • यस्ता विधिअन्तर्गत विशेषतः छान्ने विधि, उमाल्ने विधि, सोडिस विधि आदि प्रयोग गर्न सकिने कुराको जानकारी दिने र प्रयोगात्मकरूपमा प्रदर्शन गर्ने • दिगो विकासका बारेमा विचार मन्थन गर्न लगाउने र विद्यार्थीहरूको अनुभवलाई समेटी दिगो विकासको अवधारणा प्रस्ट पार्ने • दिगो विकासका लक्ष्यहरूको जानकारी गराउने र गाउँपालिका स्तरबाट दिगो विकासको लक्ष्य पूरा गर्न सकिने लक्ष्यहरू पहिचान गराउने • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणबिचको अन्तरसम्बन्धमा छलफल गराउने • वातावरण संरक्षण गर्ने तरिकाहरू श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट प्रदर्शन गर्ने र वातावरण संरक्षणमा सहभागी गराउने ।		
६	जीवन उपयोगी सिप	• कम्प्युटरको सामान्य परिचय तथा यसले काम गर्ने सिद्धान्तको परिचय दिन । • कम्प्युटरका विशेषताहरु तथा यसको प्रयोगहुने क्षेत्रहरुको वारेमा बताउन । • कम्प्युटर हार्डवेयर तथा सफ्टवेयरको परिचय र प्रकारहरु बताउन । • माइक्रोसफ्ट वर्ड को सामान्य परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न् । • माइक्रोसफ्ट एक्सल को सामान्य परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न । • माइक्रोसफ्ट पावर प्वाइन्ट को परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न ।	• कम्प्युटरको परिचय, परिभाषा । • कम्प्युटरको कार्य सिद्धनन्त । • कम्प्युटरका विभिन्न युनिटहरु । • कम्प्युटरका विशेषताहरु । • कम्प्युटर प्रयोगहुने क्षेत्रहरु । • कम्प्युटर हार्डवेयर । • कम्प्युटर सफ्टवेयर । • हार्डवेयर तथा सफ्टवेयरका प्रकार • माइक्रोसफ्ट वर्ड को परिचय • विभिन्न डकुमेन्टहरु तयार गर्ने तरिका	• कम्प्युटरको सामान्य परिचय दिदै यसको महत्वको विषयमा छलफल गर्ने, यसले काम गर्ने सिद्धान्तको परिचय दिने । • कम्प्युटरका विशेषताहरु उदाहरण सहित छलफल गर्ने तथा यसको प्रयोगहुने क्षेत्रहरुको वारेमा बताउने । • कम्प्युटर हार्डवेयर तथा सफ्टवेयरको परिचय दिदै हार्डवेयर सामाग्री हरु अवलोकन गराउने • कम्प्युटरका प्रकारहरुको वारेमा छलफल गर्दै उपलब्ध विभिन्न विसिमका कम्प्युटरहरुको अवलोकान गराउने । • माइक्रोसफ्ट वर्ड को सामान्य परिचय दिने र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न कम्प्युटर ल्याबमा प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने । • माइक्रोसफ्ट एक्सल को सामान्य परिचय दिने र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न कम्प्युटर ल्याबमा प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने । • माइक्रोसफ्ट पावर प्वाइन्ट को परिचय दिने र	• कम्प्युटरको सामान्य परिचय दिन लगाउने तथा यसले काम गर्ने सिद्धान्तको वारेमा बताउन लगाउने । • कम्प्युटरका विशेषताहरु तथा उदाहरण भन्न लागाएर । • कम्प्युटर प्रयोगहुने क्षेत्रहरुको वारेमा बताउन लागाएर । • कम्प्युटर हार्डवेयर तथा सफ्टवेयरको परिचय र प्रकारहरु भन्न लागाएर । • माइक्रोसफ्ट वर्ड को सामान्य परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न लागाइ अवलोकन गरेर । • माइक्रोसफ्ट एक्सल को सामान्य परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार	२५

		• मल्टिमिडिया को परिचय दिदै यसको प्रयोगहुने क्षेत्रहरु बताउन । कम्प्युटर नैतिकता बारे बताउन ।	• माइक्रोसफ्ट एक्सेलको परिचय • विभिन्न डकुमेन्टहरु तयार गर्ने तरिका • माइक्रोसफ्ट पावरप्वाइन्ट को परिचय • विभिन्न डकुमेन्टहरु तयार गर्ने तरिका • मल्टिमिडियाको परिचय • मल्टिमिडियाको प्रकार • कम्प्युटर नैतिकता र यसमा भएका व्यवस्थाहरु साइबर कानुन को सामान्य परिचय	समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न कम्प्युटर ल्याबमा प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने । • मल्टिमिडिया को परिचय दिदै विद्यार्थीलाई विभिन्न मल्टिमिडिया डकुमेन्टहरु तयार गर्न लगाउने । कम्प्युटर नैतिकता र यसमा भएका व्यवस्थाहरु तथा साइवर कानुनको वारेमा विद्यार्थीहरुलाई जानकारी तथा सचेत बनाउने ।	गर्न लागाइ अवलोकन गरेर । • माइक्रोसफ्ट पावर प्वाइन्ट को परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गन लागाइ अवलोकन गरेर । • मल्टिमिडिया को परिचय दिदै यसको प्रयोगहुने क्षेत्रहरु वताउन लगाएर । कम्प्युटर नैतिकता र साइवर कानुन बारे बताउन लगाएर ।	
७	**मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा**	• समाजमा इमान्दारिता र कर्तव्य पालना गरी असल व्यक्तित्व विकास गर्न। • समाजका असल र खराब पात्रहरूको पहिचान गरी असल आचरण विकास गर्न। • औपचारिक कार्यक्रममा आइपर्ने भाषण कलाको विकास गर्न। • समाजमा हुने सामाजिक कामलाई सफल पार्ने सीप विकास गर्न।	**इमान्दारिता र कर्तव्य:** सत्य बोल्नु, विश्वास जित्नु, र दैनिक जीवनमा (घर, विद्यालय, समुदाय) जिम्मेवारी वहन गर्नु। समयमा काम गर्ने र अरूलाई आदर गर्ने जस्ता असल बानी विकास गर्नु। **असल आचरण:** सहयोग, दया, सम्मान र सार्वजनिक सम्पत्तिको हेरचाह जस्ता सकारात्मक व्यवहारका विशेषताहरू बुझ्नु। झगडा वा झूटो बोल्ने जस्ता खराब आचरणका परिणामबारे जान्नु, र कथा वा घटनाबाट असल/खराब व्यवहार	• - 'इमान्दारिताको महत्त्व' बारे **कथा सुनाउने** र त्यसपछि खुला छलफल गर्ने। - विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो **दैनिक कर्तव्यको सूची** बनाउन लगाएर त्यसको पालनाबारे कक्षामा छलफल गराउने। - **असल व्यक्तिको उदाहरण** (जस्तै: अग्रज, शिक्षक, समाजसेवी) को बारेमा चर्चा गर्ने। • - 'असल र खराब आचरण' शीर्षकमा **छोटा नाटकहरू** देखाउने वा विद्यार्थीलाई नै भूमिका निर्वाह गराउने। - असल र खराब व्यवहार झल्काउने **चित्रहरू** देखाएर त्यसमाथि छलफल	• - कथामा आधारित **प्रश्नहरूको जवाफ**। - कर्तव्य सूचीको **अवलोकन** र विद्यार्थीको प्रस्तुति। - कक्षाकोठामा **विद्यार्थीको समग्र व्यवहार** अवलोकन। • - नाटकमा **सक्रिय सहभागिता** र विषयवस्तुको बुझाइ। - चित्रमा आधारित	

			छुट्याउन सिक्नु। **भाषण कला:** भाषणको परिचय र यसका फाइदाहरू (आत्मविश्वास वृद्धि, विचार व्यक्त गर्ने क्षमता) बुझ्नु। नमस्कार गर्ने, छोटो परिचय दिने, र सरल वाक्यमा बोल्ने आधारभूत सीपहरू कक्षामा अभ्यास गर्नु। **सामाजिक काम र सहकार्य:** समाजका लागि गरिने निःस्वार्थ सहयोगको अर्थ र महत्त्व (समुदाय विकास, सरसफाइ, एकता) बुझ्नु। सामूहिक कार्यका फाइदाहरू, मिलेर काम गर्ने तरिका, र नेतृत्वको भूमिकाबारे सिक्नु। •	गराउने। - विद्यालय वा घरमा देखिएका **असल व्यवहारहरूलाई प्रशंसा** गर्ने र प्रोत्साहन दिने। • - 'मेरो विद्यालय' वा 'मेरो साथी' जस्ता विषयमा **१ मिनेटको छोटो भाषण** तयारी र कक्षामा प्रस्तुति। - साथीहरूको भाषणमा **ताली बजाएर प्रोत्साहन** गर्ने र सकारात्मक प्रतिक्रिया दिने। - **औपचारिक कार्यक्रमका भिडियोहरू** देखाएर भाषण गर्ने तरिका र हाउभाउबारे छलफल गर्ने। • - विद्यालयको आँगन वा कक्षाकोठा **सफा गर्ने अभियान** सञ्चालन गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई सक्रिय रूपमा सहभागी गराउने। - 'हामी सबै मिलेर के गर्न सक्छौं?' भन्ने विषयमा **चित्रकला प्रतियोगिता** वा पोस्टर बनाउने कार्य। - **गाउँ/शहरका सामाजिक कामहरू** (जस्तै: सरसफाइ, मेला व्यवस्थापन) बारे छलफल गर्ने र त्यसमा विद्यार्थीको भूमिकाबारे सोच्ने।	**मौखिक प्रतिक्रिया**। - **व्यवहारको अवलोकन** र सुधारका लागि व्यक्तिगत सुझावहरू। • - भाषणको **प्रस्तुति अवलोकन** (आत्मविश्वास, स्पष्टता, आवाजको नियन्त्रण)। - **मौखिक प्रतिक्रिया** र प्रोत्साहन। - भिडियोमा आधारित **प्रश्नोत्तर**।	
७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरू	• गाउँपालिकाभित्रको पहिलो माध्यमिक तह सञ्चालन भएको विद्यालय र स्थापना गर्ने व्यक्तित्वहरूको चिनारी	• गाउँपालिकाभित्रको पहिलो माध्यमिक तह सञ्चालन भएको विद्यालय र स्थापना गर्ने	• गाउँपालिकाभित्रको पहिलो माध्यमिक तह सञ्चालन भएको विद्यालय र स्थापना गर्ने व्यक्तित्वहरूको चिनारी दिन भिडियो डकुमेन्ट्री वा स्लाइड प्रस्तुत गर्ने	• विद्यालयको स्थापनामा योगदान गर्ने व्यक्तित्वहरूको योगदान भन्न लगाएर	१०

		दिन । • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरूको विवरण तयार ८गर्न । • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र रहेको नमुना तथा प्राविधिक धार सञ्चालित विद्यालयको सामान्य परिचय दिन । • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्रका विद्यालयहरूमा सबै भन्दा बढी नगद तथा जिन्सी सहयोग गर्ने कुनै १ व्यक्तिको जीवनी बताउन ।	व्यक्तित्वहरूको चिनारी • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरूको विवरण • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र रहेको नमुना तथा प्राविधिक धार सञ्चालित विद्यालयको सामान्य परिचय • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्रका विद्यालयहरूमा सबैभन्दा बढी नगद तथा जिन्सी सहयोग गर्ने कुनै एक व्यक्तिको विवरण ।	• सम्बन्धित विद्यालयको स्थापनामा योगदान गर्ने व्यक्तित्वहरूको सामान्य जीवनी र योगदानको चर्चा गर्ने । • उहाँहरूको जीवनीको बारेमा तयार पारेको वृत्तचित्र प्रस्तुत गर्ने • बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरूको फोटोसहितको नामावली र विवरण कक्षामा प्रर्दशन गर्ने • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र रहेको नमुना तथा प्राविधिक धार सञ्चालित विद्यालयको संक्षिप्त परिचय, यसले दिने सेवा र भविष्यको योजनाको बारेमा कक्षामा प्रस्तुतीकरण गर्ने • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्रका विद्यालयहरूमा सबैभन्दा बढी नगद तथा जिन्सी सहयोग गर्ने व्यक्तिको संक्षिप्त जीवनी र योगदानको बारेमा बताउने ।	• बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरूको विवरण भन्न लगाएर • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र रहेको नमुना तथा प्राविधिक धार सञ्चालित विद्यालयको संक्षिप्त परिचय, यसले दिने सेवाको संक्षिप्त परिचय र यसले दिने सेवा भन्न लगाएर • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्रका विद्यालयहरूमा सबैभन्दा बढी नगद तथा जिन्सी सहयोग गर्ने व्यक्तिको संक्षिप्त जीवनी र योगदानको बारेमा सोधेर ।	

कक्षा ७

१	हाम्रो सरुमारानी	• प्युठान जिल्लाको सामान्य परिचय दिई नक्सा कोरी स्थानिय तहहरू छुट्याउन । • सरुमारानी गाउँपालिकावाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरू बताउन । • गाउँपालिकाद्धारा सञ्चालित आयोजनाहरु बताउन । • सरुमारानी गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था बताउन । • सरुमारानी गाउँपालिकाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे जानकारी प्राप्त गर्न ।. • स्थानीय तहमा कार्यकारी अधिकारको प्रयोग बारे	• जिल्लाको नक्सा कोरी स्थानीय तहहरू •आफ्नो गाउँपालिकाबाट प्रदान गरी ने सेवा सुविधाहरू • पालिकाका गौरवका आयोजनाको परिचय र आफ्नो गाउँ टोलमा सञ्चालित आयोजनाहरू • सरुमारानी गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्था • गाउँपालिकाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे जानकारी • गाउँ कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको गठन प्रक्रिया •गाउँपालिका शिक्षा समितिको गठन प्रक्रिया	• नक्सा निर्माण गर्ने विभिन्न विधिको प्रयोग गरी प्यूठान जिल्लाको नक्सा कोर्ने अभ्यास गराउने • जिल्लाको नक्सामा आफ्नो गाउँपालिका तथा जिल्लाभित्रका अन्य पालिकामा पर्ने मुख्य मुख्य स्थान, नदी, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थललाई सङ्केतमा देखाउने अभ्यास गराउने • आफ्नो पालिका गौरवका आयोजनाका परिचय दिने • आयोजना सञ्चालनमा स्थानीय समुदायको भूमिकाको बारेमा छलफल गराउने • पालिकाका गौरवका आयोजनामध्ये आफ्नो गाउँटोलमा सञ्चालनमा आएका र नयाँ आयोजनाको बारेमा जानकारी गराउने • उक्त आयोजनाबाट हुने फाइदाको बारेमा जानकारी गराउने • गाउँपालिकाभित्रको शैक्षिक अवस्था (महिला र पुरुषको	• प्यूठान जिल्लाको नक्सा कोरेको अवलोकन गरेर • जिल्लाको नक्सामा मुख्य मुख्य स्थान, नदी, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थललाई सङ्केतमा देखाउन सके नसकेको अवलोकन गरेर • आफ्नो पालिका गौरवका आयोजनाहरूको परिचय दिन लगाएर • आयोजना सञ्चालनमा स्थानीय समुदायको भूमिका भन्न लगाएर • पालिकाद्धारा सञ्चालित आयोजना बाट हुने फाइदा भन्न लगाएर • गाउँपालिकाभित्रको शैक्षिक अवस्था वर्णन गर्न लगाएर • गाउँपालिकाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तयार गरेका कार्यक्रम भन्न	२०

		जानकारी लिई गाउँ कार्यपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडा अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार बताउन । • गाउँपालिका शिक्षा समितिको गठन प्रक्रिया र कार्य बताउन ।		साक्षरता दर), उपलब्धि, विद्यालय, अन्य शैक्षिक संस्था) आदिको सम्बन्धमा जानकारी गराउने • गाउँपालिकाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तयार गरेका कार्यक्रमको बारेमा सम्बन्धित गाउँपालिकाको शिक्षा हेर्ने प्रमुख व्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी जानकारी दिन लगाउने • गाउँपालिकाबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधाको बारेमा गाउँ पालिकाको प्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी जानकारी दिन लगाउने • स्थानीय तहमा कार्यकारी अधिकारको प्रयोग बारको जानकारी चार्ट वा स्लाइड प्रयोग गरेर स्पष्ट पार्ने, गाउँ कार्यपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडा अध्यक्षको अधिकार देखिने स्लाइड वा चार्ट प्रयोग गरेर देखाउने । • स्थानीय जनप्रतिनिधिसँग छलफल गराउने, प्रश्नोत्तर गर्न लगाउने ।	लगाएर • गाउँपालिकाबाट प्राप्त हुने सेवासुविधा भन्न लगाएर • • स्थानीय तहमा कार्यकारी अधिकारको प्रयोग र अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडा अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार प्रस्तुत गर्न लगाएर	
२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• • मातृभाषाको परिचय, महत्व र संरक्षण गर्ने उपाय बताउन . • लोपोन्मुख जाति कुसुण्डाको इतिहाँस, भेषभुषा, भाषा र चाडपर्वको परिचय दिन । • स्थानीय जातजातिको रीतिरिवाज र धर्म सस्कृतिको परिचय दिन । • स्थानीय रुपमा प्रचलित लोकगीतहरूको अभ्यास गर्न । • स्थानीय रुपमा प्रचलित	-स्थानीय मुख्य जातजातिको सामान्य इतिहास र चाडपर्वको परिचय -लोपोनमुख जाति कुसुण्डाको इतिहास, भेषभुषा, भाषा र चाडपर्वको परिचय -स्थानीय जातजातिको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको परिचय -स्थानीय रूपमा प्रचलित लोकगीतहरूको अभ्यास -स्थानीय रूपमा प्रचलित बाजाहरूको परिचय तथा बजाउने अभ्यास -स्थानीय जातजातिका लोक नृत्यको नमुना -स्थानीय लोपोन्मुख बाजाहरूको सूची र लोपोन्मुख	• चित्र, पोस्टर वा वृत्तचित्र वा अन्य श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी स्थानीय जातिको इतिहास, भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय दिने कुसुन्डा जातिको संक्षिप्त इतिहास, भेषभुषा, भाषा र चाडपर्वको बारेमा बुझाउन सो जातिसँग सम्बन्धित फोटो, पोष्टर, भिडियो क्लीप प्रस्तुत गर्ने । • स्थानीय जातिको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको लागि सम्बन्धित स्थानमा भ्रमण गराई आवश्यक जानकारी दिन लगाउने • सम्बन्धित स्थानीय जातिमध्ये कुनैलाई कक्षामा आमन्त्रण गरी वा सो सामुदायबाट अध्ययनरत विद्यार्थी भए उनीरुलाई नै स्रोतव्यक्तिको रूपमा प्रयोग गरी उनीहरूले	• स्थानीय मुख्य जातजातिको इतिहास, भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय दिन लगाएर • कुसुन्डा जातिको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृति भन्न लगाएर • स्थानीय जातजातिको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको परिचय सोधेर • स्थानीय जातिले गाउने गीत गाएको अवलोकन गरेर • स्थानीय जातिले बजाउने बाजाहरू बजाउन लगाएर • स्थानीय जातले गर्ने नृत्यको अभ्यास गरेको अवलोकन गरेर • स्थानीय लोपोन्मुख बाजाहरूको सूची र लोपोन्मुख हुनुको कारण सोधेर । मादललको उत्पत्ति, विभिन भाग र लोपहुने अवस्थामा पुग्नुको	३०

		लोकबाजाहरूको परिचय दिन र बजाउने अभ्यास गर्न । • स्थानीय जातजातिको लोकनृत्यको नमुना प्रस्तुत गर्न । • स्थानीय लोपोन्मुख लोकबाजा मादलको सामान्य परिचय दिई लोप हुने अवस्थामा पुग्नुका कारण पत्ता लगाउन ।	हुनुको कारण	गाउने गीतको अभ्यास गर्न लगाउने • सम्बन्धित कुनै जातिलाई उनीहरूले बजाउने बाजासहित विद्यालयमा आउन आमन्त्रण गरी ती बाजाको परिचय दिन र बजाउने अभ्यास गर्न लगाउने • सम्बन्धित जातिलाई आमन्त्रण गरी उनीहरूले गर्ने लोकनृत्यको अभ्यास गर्न लगाउने • स्थानीय लोकबाजा मादलको नमुना प्रस्तुत गर्ने, बजाइने अवसरको बारेमा जानकारी गराउदै हाल प्रचलनमा रहे नरहेको विद्यार्थीहरूसँग नै बुझी लोपोन्मुख हुनुका कारण बारेमा स्पस्ट पार्ने ।	कारण सोधेर	
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• पर्यटन ब्यवसायको परिचय दिँदै यसका **महत्त्व** र फाइदाहरू तथा सरुमारानी गाउँपालिकामा पर्यटन व्यवसाय विकासका अवसर र चुनौतीहरू • नगदेबालीको परिचय, महत्व र बाली लगाउँदा पुरा गर्नुपर्ने चरणहरू • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र गरिने मुख्य खाद्यान्हबालीको परिचय (मकै, धान, गहु, कोदो र फापर) र खाद्यान्हको महत्व • स्थानीय बिउ बिजनको परिचय, महत्व र संरक्षणका उपायहरू • स्थानीय पेशा आरन र टेलरिङ परिचय, कार्य प्रकिया र वयवसायिक बनाउने उपायहरू • हस्तकलाको परिचय, महत्व, बाँसको मुढाको परिचय र निर्माण गर्दा अपनाउनु पर्ने चरणहरू • परम्परागत पेशा तथा प्रविधिको परिचय, आधुनिक प्रविधिका प्रयोगका फाइदा र परम्परागत प्रविधिलाई आधुनिकीकरण गर्ने उयायहरू ।	• पर्यटन व्यवसायको परिचय, यसका महत्त्व र फाइदाहरू • सरुमारानी गाउँपालिकामा पर्यटन व्यवसायको अवसर र चुनौती • हलेदो खेती, तोरी लगायतका नगदे बालीको आर्थिक महत्त्व स्थानीय कृषि उत्पादन (मकै, धान, गहुँ, ...) खेती गर्ने तरिका बताउन र व्यवहारमा उतार्ने अभ्यास • स्थानीय बिउ बिजनको परिचय, महत्व र संरक्षणका उपायहरू • स्थानीय पेशा आरन र टेलरिङ परिचय, कार्य प्रकिया र वयवसायिक बनाउने उपायहरू • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्रीहरू निर्माण गर्ने अभ्यास (	• चित्र, पोस्टर वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट ऐरावती, रानीकुवा, किमिचौर दह आदिको परिचय र आर्थिक महत्त्वको बारेमा छलफल गराउने • उल्लिखित स्थानहरूमा सम्भव भएसम्म विद्यार्थीहरूलाई भ्रमण गराई तिनीहरूको परिचय र महत्त्व सम्बन्धमा विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • स्थानीय कृषि उत्पादन (अदुवाखेती, बेसार खेती, तोरी खेती, तथा कृषि प्रविधि) को जानकारी गराउने र सोही कार्यमा विद्यार्थीलाई सहभागी हुन प्रेरित गर्ने • स्थानीय बिउबिजन संरक्षण गर्ने तरिका भन्ने र घरमा हुने बिउबिजन संरक्षण गर्न सहभागी हुन प्रेरित गर्ने • स्थानीय बिउबिजन भण्डारणका परम्परागत शैलीको जानकारी गराउने • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्रीहरू : दाम्लो, नाम्लो, डोरी बाट्ने हातेपङ्खा, हलो, डोको स्वीटर बुनाइ जस्ता हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्नको लागि सम्बन्धित स्थानीय स्रोतव्यक्ति वा शिक्षक स्वयंले सहयोग गरी निर्माण गर्ने अभ्यास गराउने साथै आधुनिकीकरणका उपायहरू बताउने र सोहीअनुसार गर्न समेत प्रेरित गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई सोही हस्तकलाका सामग्री निर्माण	• ऐरावती, रानीकुवा, किमिचौर दह आदीको परिचय र आर्थिक महत्त्व भन्न लगाएर • स्थानीय कृषि उत्पादन अदुवाखेती, बेसार खेती, तोरी खेती, तथा कृषि प्रविधि भन्न लगाएर तथा सोही कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी भए नभएको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर • स्थानीय बिउबिजन संरक्षण गर्ने तरिका भन्न लगाएर • घरमा हुने बिउबिजन संरक्षण गर्न सहभागी भए नभएको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर • स्थानीय बिउबिजन भण्डारणका परम्परागत शैलीहरूको जानकारी गराउन लगाएर – हस्तकलाका सामग्री विशेष गरी बाँसको मुढा निर्माण गरेको अवलोकन गरेर	२०

			बाँसको मुढा र) परम्परागत पेशा तथा प्रविधिको परिचय, आधुनिक प्रविधिका प्रयोगका फाइदा र परम्परागत प्रविधिलाई आधुनिकीकरण गर्ने उपायह	गर्ने परियोजना कार्य दिने		
४	स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ	• कोरोना लगायत संक्रामक रोगहरूले पार्ने असर र बच्ने उपायहरू बताउन । • सन्तुलित भोजनको महत्त्व बुझि व्यवहारमा लागु गर्न । • स्थानीय लगायतका मुख्य खेलहरूमा सहभागी भई प्रतिभाको विकास गर्न ।	● कोरोना लगायत संक्रामक रोगहरूले पार्ने असर र बच्ने उपायहरू । ● सन्तुलित भोजनको महत्त्व बुझी व्यवहारमा लागु ● स्थानीय लगायतका मुख्य खेलहरूमा सहभागी भई प्रतिभाको विकास	• चित्र, पोष्टर वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी कोरोना रोगको वर्तमान अवस्था र कारण भन्ने • सो रोगको लक्षण र बच्ने उपायका बारेमा जानकारी गराउने साथै उदाहरणका लागि अन्य केही संक्रामक रोगहरूको बारेमा जानकारी गराउने । • विद्यालयमा सेनिटरी प्याड व्यवस्थापनको नीतिगत पक्षको जानकारी गराउने • विद्यालयमा सेनिटरी प्याड सम्बन्धी सेवा सुविधाको जानकारी गराउने • स्थानीय स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरूको दिने । यसको लागि सम्बन्धित स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थामा भ्रमण गराई वा उक्त संस्थाको प्रतिनिधिलाई विद्यालयमा बोलाई संस्थाको परिचय र प्रदान गर्ने सेवाको बारेमा जानकारी दिन लगाउने • उक्त संस्थाबाट आवश्यकताअनुसार सेवा लिन सकिने जानकारी गराउने ।	• कोरोना रोगको वर्तमान अवस्था र कारण, लक्षण तथा बच्ने उपाय भन्न लगाएर विद्यालयमा सेनिटरी प्याड व्यवस्थापनको नीतिगत पक्षको बारेमा सोधेर • विद्यालयमा सेनिटरी प्याड सम्बन्धी सेवा सुविधाको बारेमा सोधेर • स्थानीय स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरूक सोधेर • स्वास्थ्य संस्थाबाट आवश्यकता अनुसार लिन सकिने सेवाहरूको बारेमा सोधेर ।	५

५	प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण	• स्थानीय स्तरमा हुने विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपाय भन्न । • वडा स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरी एका प्रयास भन्न र सहभागी हुन । • गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनमा संलग्न	• स्थानीयस्तरमा हुने विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपाय • वडा स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरी एका प्रयास भन्न र सहभागी • गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाहरूले गरेका	• स्थानीय तहमा घट्न सक्ने सम्भाव्य विपद्का बारेमा विद्यार्थीलाई कक्षामा भन्न लगाउने र आवश्यक पृष्ठपोषण दिने • विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरूको सूची तयार गरी कक्षामा छलफल गर्ने • विपद् पूर्व तयारीको अभ्यास गराउने • वडास्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरी एका प्रयास भन्ने र विपद् व्यवस्थापनमा विद्यार्थीलाई सहभागी गराउने • पालिका स्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक	• स्थानीय तहमा घट्न सक्ने सम्भाव्य विपद्हरू भन्न लगाएर • विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू प्रस्तुत गर्न लगाएर • विपद् पूर्व तयारीको अभ्यासको अवलोकन गरेर • वडास्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरी एका प्रयास भन्न लगाएर	२८

		सामाजिक संस्थाहरूले गरेका कार्यहरू बताउन । • वडा भित्रका सामुदायिक वनको सामान्य परिचय, **महत्त्व**, फाइदा भन्न । • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था भन्न । • हरित घर तथा विद्यालय आवश्यकता तथा **महत्त्व** भन्न । • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण, उत्पादन, बजारीकरण गर्न घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापन गरी करेसाबारीमा उपयोग गर्न । • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत प्राङ्गारिक मल बनाउन र उपयोग गर्न । • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न ।	कार्यहरू •वडाभित्रका सामुदायिक वनको सामान्य परिचय, **महत्त्व**, फाइदा •वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था •हरित घर तथा विद्यालय आवश्यकता तथा **महत्त्व** • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण, उत्पादन, बजारीकरण • घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापन गरी करेसाबारीमा उपयोग गर्न । • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन अन्तर्गत प्राङ्गारिक मल बनाउन र उपयोग • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध वर्णन • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान र अवलम्बन	संस्थाले गरेका कार्यहरू भन्ने • वातावरण स्वच्छ राख्दा हुने फाइदाका बारेमा छलफल गर्ने • वडाभित्रका सामुदायिक वनको परिचय, **महत्त्व**, फाइदा भन्ने • वडाभित्रका सामुदायिक वनमध्ये कुनै एक वनको भ्रमण गराई उक्त वन सम्बन्धि विवरण तयार गरी कक्षमा प्रस्तुत गर्न लगाउने • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था भन्ने • हरितघर र विद्यालयको अर्थ भन्ने • विद्यालय हरियाली प्रवर्द्धन कार्यक्रमको योजना निर्माण गरी लागू गराउने (जन्म दिनको अवसरमा बालबालिकाले विद्यालयमा बिरुवा रोप्ने अभ्यास गराउन) • विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय स्तरमा रहेका नमूना हरित विद्यालयको अवलोकन भ्रमण गराउने • नमुना हरित विद्यालयका डकुमेन्ट्री प्रदर्शनी गर्ने • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण, उत्पादन, बजारीकरणको **महत्त्व** का बारेमा छलफल गराउँदै प्रस्ट पार्ने • घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापनअन्तर्गत सोकपिट निर्माण र करेसाबारीमा उपयोग गर्ने तरीकाको प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत गँड्यौले मल निर्माण र उपयोगको छलफल गर्ने • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध बारे छलफल गराउने • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान र सहभागिता विषय अन्तरक्रिया सञ्चालन गर्ने	• विपद् व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाहरूले गरेका कार्यहरू भन्न लगाएर • वातावरण स्वच्छ राख्दा हुने फाइदा भन्न लगाएर • वडाभित्रका सामुदायिक वनको परिचय, **महत्त्व**, फाइदा भन्न लगाएर • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था भन्न लगाएर • हरितघर र विद्यालयको अर्थ भन्न लगाएर • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण गरेको अवलोकन गरेर र अभिभावकको प्रतिक्रिया लिन लगाएर • घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापनअन्तर्गत सोकपिट निर्माण र करेसाबारीमा उपयोगको अवलोकन गरेर • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत गँड्यौले मल निर्माण र उपयोगको अवलोकन गरेर • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध भन्न लगाएर • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका भन्न लगाएर ।	

६	जीवन उपयोगी सिप	● • कम्प्युटरको परिभाषा तथा यसको संक्षिप्त इतिहाँस बताउन । ● कम्प्युटरका पुस्ताहरुको वारेमा बताउन । ● कम्प्युटरका प्रकारहरुको परिचय दिन । ● माइक्रोसफ्ट वर्ड को सामान्य परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न । ● माइक्रोसफ्ट एक्सल को सामान्य परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न । ● कम्प्युटर नेटवर्कको परिचय, यसका फाइदा र वेफाइदाहरु बताउन । ● कम्प्युटर भाइरस, यसका लक्षणहरु, यसवाट वच्ने उपायहरु बताउन । सामाजिक सञ्जालको परिचय दिन तथा यसका अवसर र चुनौतिहरु बताउन ।	● कम्प्युटरको परिभाषा तथा यसको इतिहाँसको परिचय । ● कम्प्युटरका पुस्ताको परिचय । ● कम्प्युटरको पुस्ताका प्रकारहरु, यसका विशेषताहरु। ● माइक्रोसफ्ट वर्ड को परिचय । ● विभिन्न डकुमेन्टहरु तयार गर्ने तरिका । ● माइक्रोसफ्ट एक्सेलको परिचय । ● विभिन्न डकुमेन्टहरु तयार गर्ने तरिका । ● माइक्रोसफ्ट पावरप्वाइन्ट को परिचय । ● विभिन्न डकुमेन्टहरु तयार गर्ने तरिका । ● कम्प्युटर नेटवर्कको परिचय । ● कम्प्युटर नेटवर्कको यसका फाइदा र वेफाइदाहरु । ● कम्प्युटर भाइरसको परिचय । ● कम्प्युटर भाइरसका लक्षणहरु र यसवाट वच्ने उपायहरु । ● सामाजिक सञ्जालको परिचय । ● सामाजिक सञ्जालको	● कम्प्युटरको परिचय, यसको महत्व साथै कम्प्युटरको संक्षिप्त इतिहाँसको विषयमा छलफल गर्ने । ● कम्प्युटरका पुस्ताहरुको परिचय दिने तथा यसका प्रकारहरु वारेमा बताउन चार्टहरु तयार गरि प्रदर्शन गर्ने । ● विभिन्न आधारमा कम्प्युटरका प्रकारहरुको परिचय दिने, यसलाई वर्गिकरण गरि प्रस्तुत गर्ने । ● माइक्रोसफ्ट वर्ड को सामान्य परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न कम्प्युटर ल्यावमा प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने । ● माइक्रोसफ्ट एक्सल को सामान्य परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न कम्प्युटर ल्यावमा प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने । ● कम्प्युटर नेटवर्कको परिचय दिने तथा यसका फाइदा र वेफाइदाहरु बताउने । ● कम्प्युटर भाइरसको परिचय दिन लगाउने यसका लक्षणहरु र यसवाट वच्ने उपायहरु बारे छलफल गर्ने । सामाजिक सञ्जालको परिचय दिने तथा यसका अवसर र चुनौतिहरु बारेमा छलफल गर्ने, प्रभावकारि सञ्चार माध्ययमको रुपमा सामाजिक सञ्जाललाइ कसरि प्रयोग गर्न सकिन्छ, भन्ने विषयमा छलफल गर्ने ।	● कम्प्युटरको परिचय, परिभाषा भन्न लगाएर । ● कम्प्युटरको संक्षिप्त इतिहाँस बताउन लगाएर । ● कम्प्युटरका पुस्ताहरुको वारेमा बताउन लगाएर । ● कम्प्युटरका प्रकारहरुको परिचय दिन लगाएर । ● माइक्रोसफ्ट वर्ड को सामान्य परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न लागाइ अवलोकन गरेर। ● माइक्रोसफ्ट एक्सल को सामान्य परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न लागाइ अवलोकन गरेर। ● कम्प्युटर नेटवर्कको परिचय दिदै यसका फाइदा र वेफाइदाहरु बताउन लगाएर । ● कम्प्युटर भाइरस, यसका लक्षणहरु र यसवाट वच्ने उपायहरु बताउन लगाएर । सामाजिक सञ्जालको परिचय दिन तथा यसका अवसर र चुनौतिहरु बताउन लगाएर ।	२५

			अवसर र चुनौतिहरु ।			

७	मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• विवादका कारण पहिचान गरी विवाद समाधान सीप विकास गर्नु। • असल सामाजिक व्यवहार प्रदर्शन गरी सुखी जीवनका आधारहरू तय गर्न। • जीवनमा आइपर्ने समस्या पहिचान गरी समाधान गर्ने उपाय खोजी गर्न। • असल आचरण पहिचान गरी अनुसरण गर्न। • सहकार्य र सहयोगी भावना विकास गरी असल मूल्य विकास गर्न।	• **विवाद समाधान:** विवादका कारण (गलत बुझाइ, स्वार्थ) र प्रकार (व्यक्तिगत, पारिवारिक) बुझ्ने। सुन्ने कला, वार्तालाप, मेलमिलाप र क्षमादान मार्फत समाधानका उपायहरू सिक्ने। • **सुखी जीवनका आधार:** आदर, सहयोग, सकारात्मक सोच, सन्तुष्टि र स्वस्थ सम्बन्ध जस्ता असल सामाजिक व्यवहार प्रदर्शन गर्नु। नकारात्मक व्यवहारले ल्याउने एक्लोपन र दुःख बुझ्ने। • **समस्या समाधान:** समस्या (व्यक्तिगत, शैक्षिक, सामाजिक) पहिचान गर्ने। समस्या बुझ्ने, विकल्प खोज्ने, उत्तम छान्ने र कार्यान्वयन गर्ने चरणहरू प्रयोग गरी समाधान गर्ने।	○ विद्यालय वा घरमा हुने सामान्य विवादका केस स्टडीहरू प्रस्तुत गरी समूहमा छलफल गराउने।७तिसदचश्र(भूमिका निर्वाह (रोल प्ले) मार्फत विवाद समाधानको व्यावहारिक अभ्यास गराउने।७तिसदचश्र(ुयदि म मध्यस्थकर्ता भएको भए शीर्षकमा छोटो निबन्ध लेख्न लगाउने। ○ ुसुखी जीवनका लागि आवश्यक गुणहरु शीर्षकमा दिवालय (द्यचबष्लकतयचकष्लन० गरी समूहमा सूचीकरण गर्ने।७तिसदचश्र(प्रेरणादायी भिडियोहरू ९जस्तैः दयालु व्यवहारको महत्त्व) देखाएर छलफल गराउने।७तिसदचश्र(असल व्यवहारको अभ्यास ९जस्तैः साथीलाई सहयोग गर्ने, धन्यवाद दिने, माफी माग्ने) कक्षामा गराउने। ○ वास्तविक जीवनका साना समस्याहरू ९जस्तैः गृहकार्यको समस्या, साथीसँगको	• (समूह छलफलमा सक्रिय सहभागिता र तार्किक विचारको विश्लेषण।७तिसदचश्र(भूमिका निर्वाहमा समाधानको दृष्टिकोण र मेलमिलापको प्रयास।७तिसदचश्र(निबन्धको विषयवस्तु र स्पष्टता। • (समूहमा विचार प्रस्तुति र छलफलमा तार्किक योगदान।७तिसदचश्र(भिडियोमा आधारित	२ २

			चुनौतीलाई अवसरका रूपमा हेर्ने। • **असल आचरण:** सत्यनिष्ठा, लगनशीलता, धैर्य, अनुशासन र इमान्दारिता जस्ता असल आचरणको परिभाषा र यसको महत्त्व बुझ्ने। असल व्यक्तिहरूको अनुसरण गरी राम्रा बानीहरू अपनाउने। • **सहकार्य र सहयोगी भावना:** सँगै काम गर्ने, सहयोग गर्ने, निस्वार्थ सेवा र परोपकारको महत्त्व बुझ्ने। सामाजिक सद्भाव, सामुदायिक भावना र एकता जस्ता असल मूल्यहरू विकास गर्ने।	मनमुटाव) माथि छलफल गराएर समाधान खोज्न लगाउने।ॅतिसदचश्र(केस स्टडी ९व्यक्तिगत वा सामाजिक समस्या) दिएर समूहमा समाधानका उपायहरू प्रस्तुत गराउने।ॅतिसदचश्र(ुमैले सामना गरेको एउटा समस्या र त्यसको समाधान् शीर्षकमा छोटो कथा लेख्न लगाउने। ○ विभिन्न पेशाका असल व्यक्तिहरूको उदाहरण ९जस्तै: शिक्षक, डाक्टर, किसान, स्थानीय अगुवा) बारे छलफल गर्ने।ॅतिसदचश्र(ुमेरो आदर्श व्यक्ति् शीर्षकमा प्रस्तुतीकरण गराउने र उनीहरूको असल आचरणबारे बताउने।ॅतिसदचश्र(कक्षाकोठामा स्व-अनुशासन र नियम पालना को अभ्यास गर्ने र त्यसको महत्वबारे छलफल गर्ने। • (सामूहिक परियोजना कार्य ९जस्तै: विद्यालयको बगैंचा सफा गर्ने, कक्षाकोठा सजाउने, विद्यालयमा नयाँ सूचना पाटी बनाउने)।ॅतिसदचश्र(सामूहिक खेलकुद ९टोली खेलहरू) मा भाग लिन लगाउने र टोली भावनाको महत्त्व बुझाउने।ॅतिसदचश्र(ुएकतामा बल् भन्ने विषयमा चित्रकला वा पोस्टर बनाउने र त्यसको सन्देश प्रस्तुत गर्ने।	प्रश्नहरूको जवाफ।ॅतिसदचश्र(कक्षाकोठामा व्यवहारको अवलोकन। • (छलफलमा सक्रिय सहभागिता र तार्किक विचार।ॅतिसदचश्र(केस स्टडीमा समस्या समाधानको दृष्टिकोण र रचनात्मकता।ॅतिसदचश्र(कथाको विषयवस्तु र मौलिकता। • (छलफलमा सक्रिय सहभागिता।ॅतिसदचश्र(प्रस्तुतीकरणमा तार्किक विचार र स्पष्टता।ॅतिसदचश्र(कक्षाकोठामा विद्यार्थीको आचरण अवलोकन र त्यसको मूल्याङ्कन। • (परियोजना कार्यमा सक्रिय सहभागिता र योगदानको अवलोकन।ॅतिसदचश्र(खेलकुदमा टोली भावना र सहयोग।ॅतिसदचश्र(चित्रकला/पोस्टरमा	२ २

					सन्देश र सृजनात्मकता।	
८	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था	• सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र रहेका विद्यालयहरूको सामान्य चिनारी दिन। • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्रका सहिदहरूको सामान्य परिचय र उनीहरूको योगदानबारे चर्चा गर्न। • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र शैक्षक क्षेत्रमा उच्च योगदान दिने व्यक्तिको सामान्य जीवनी बताउन। • गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरूको नाम र प्राप्त गर्न सकिने सेवाहरू बताउन। • सरुमारानी गाउँपालिकाको प्रथम अध्यक्ष र उपाध्यक्षको सामान्य जीवनी बताउन।	• सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र रहेका विद्यालयहरूको सामान्य चिनारी • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्रका सहिदहरूको सामान्य परिचय र उनीहरूको योगदानबारे चर्चा • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र शैक्षक क्षेत्रमा उच्च योगदान दिने व्यक्तिको सामान्य जीवनी • गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरूको नाम र प्राप्त गर्न सकिने सेवाहरू • सरुमारानी गाउँपालिकाको प्रथम अध्यक्ष र उपाध्यक्षको सामान्य जीवनी	• सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र रहेका विद्यालयहरूको नाम, ठेगाना, सञ्चालित कक्षा विद्यालयको किसिम र स्थापना भएको सालको बारेमा जानकारी दिने। सरुमारानी गाउँपालिकाभित्रका सहिदहरू तथा जनयुद्ध, जनआन्दोलनका घाइते र बेपत्ता परेका ब्यक्तिहरूको विवरण तथा चित्रसहित प्रस्तुत गर्ने • सहिद वा घाइते वा बेपत्ता परेका ब्यक्तिहरूका सपनालाई सूची तयार गरी कक्षाकोठामा प्रदर्शन गर्ने • सहिद वा घाइते र बेपत्ता परेका ब्यक्तिहरूका परिवारसँग भेटघाट गराई समूहगत रूपमा आफ्ना अनुभव कक्षामा व्यक्त गर्न लगाई छलफल गराउने • वृत्तचित्र वा चित्रको प्रयोग गर्दै गाउँपालिकाभित्र शैक्षक क्षेत्रमा उच्च योगदान दिने ब्यक्तिको सामान्य जीवनी र योगदान प्रस्तुत गर्ने • सरुमारानी गाउँपालिका भित्र रहेका स्वास्थ्य सस्थाहरूको नाम, ठेगाना, स्थापना भएको साल र प्राप्त गर्न सकिने सेवाहरूको बारेमा जानकारी दिने। • सरुमारानी गाउँपालिकाको प्रथम अध्यक्ष र उपाध्यक्षको सामान्य जीवनीको बारेमा बताउने।	• सरुमारानी गाउँपालिका भित्र रहेका विद्यालयहरूको नाम, ठेगाना, सञ्चालित कक्षा विद्यालयको किसिम र स्थापना सोधेर सरुमारानी गाउँपालिकाभित्रका सहिदहरू तथा जनयुद्ध, जनआन्दोलनका घाइते र बेपत्ता परेका व्यक्तिहरूको नाम सोधेर • गाउँपालिकाभित्र शैक्षक क्षेत्रमा उच्च योगदान दिने व्यक्तिको सामान्य जीवनी र योगदान प्रस्तुत गर्न लगाएर • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र रहेका स्वास्थ्य सस्थाहरूको नाम, ठेगाना, स्थापना भएको साल र प्राप्त गर्न सकिने सेवाहरूको बारेमा सोधेर • सरुमारानी गाउँपालिकाको प्रथम अध्यक्ष र उपाध्यक्षको सामान्य जीवनीको बारेमा सोधेर।	१०

कक्षा ८

१	हाम्रो सरुमारानी	• लुम्बिनी प्रदेशको सामान्य परिचय दिई जिल्लाहरू छुट्याउन । • लुम्बिनी प्रदेशवाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरू बताउन । • प्युठान जिल्लामा सञ्चालित विकास आयोजनाहरू बताउन । • स्थानीय व्यवस्थापिका(गाउँ सभा) को गठन तथा काम, कर्तव्य र अधिकार वताउन । • गाउँ कार्यपालिकाको गठन तथा काम, कर्तव्य र अधिकार वताउन । • स्थानीय न्यायिक समितिको गठन तथा काम कर्तव्य र अधिकार वताउन ।	• प्रदेशको नक्सा निर्माण र आफ्नो जिल्ला, गाउँपालिका -आफ्नो प्रदेशबाट प्रदान गरीने सेवा सुविधाहरू • जिल्लाभित्र रहेका गौरवका आयोजनाको परिचय र आफ्नो गाउँपालिकामा सञ्चालित आयोजनाहरू • गाउँकार्यपालिकाको बैठक बस्ने अभयास, काम, कर्तव्य र अधिकार • गाउँकार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी • गाउँपालिका शिक्षा समितिको गठन प्रक्रिया, काम, कर्तव्य र अधिकार	• नक्सा बनाउने विधिअनुसार प्रदेशको नक्सा कोर्ने अभ्यास गराउने • प्रदेश तथा आफ्नो जिल्ला र गाउँपालिकाका मुख्य मुख्य घटनालाई नक्सा तथा समय रेखामा देखाउने अभ्यास गराउने • चित्र तथा पोस्टर, पावरप्वाइन्टबाट सरुमारानीको विगत र वर्तमान अवस्थाको जानकारी गराउने • जिल्लाभित्र रहेका गौरवका आयोजनाको परिचय र आफ्नो गाउँपालिकामा सञ्चालित आयोजनाहरूको बारेमा जानकारी गराउने • गाउँसभाको जानकारी गराउने र बैठक बस्ने तरिकामा छलफल गराउने • गाउँसभाको बैठकको अभिनय गराउने • गाउँसभाले गर्ने काम, कर्तव्य र अधिकारको जानकारी गराउने • गाउँपालिकाको प्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी गाउँ कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी दिन लगाउने	• प्रदेशको नक्सा कोरेको अवलोकन गरेर • प्रदेश तथा आफ्नो जिल्ला र गाउँपालिकाका मुख्य मुख्य घटनालाई नक्सा तथा समय रेखामा देखाउन लगाई त्यसको अवलोकन गरेर • सरुमारानीको विगत र वर्तमान अवस्थाको परिचय दिन लगाएर • गाउँसभाको परिचय र बैठक बस्ने तरिकामा भन्न लगाएर • गाउँसभाको बैठकको अभिनय गरेको अवलोकन गरेर • गाउँसभाले गर्ने काम, कर्तव्य र अधिकार भन्न लगाएर • कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको काम कर्तव्य र अधिकार भन्न लगाएर	२०
२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• • स्थानीय जातजातिको वेषभुषा र चाडपर्व प्रवर्द्धन गर्ने उपाए बताउन । • लोपोन्मुख जाति कुसुण्डाको लोपोन्मुख हुनुको कारण र सम्बर्द्धन गर्ने उपाए बताउन । • स्थानिय	•स्थानीय जातजातिको सामान्य इतिहास र चाडपर्वको परिचय र प्रवर्द्धनका उपाय • लोपोन्मुख जाति कुसुण्डाको इतिहास, लोपोन्मुख हुनुका कारण र सम्वर्द्धनका उपायहरू •स्थानीय जातजातिको संस्कार, संस्कृतिको परिचय, **महत्त्व** र प्रवर्द्धका उपाय • हाम्रा सामाजिक समस्या र	• स्थानीय मुख्य जातजातिको जानकार व्यक्तिलाई बोलाई इतिहास र भेषभूषा र चाडपर्वका बारेमा स्रोत कक्षा सञ्चालन गर्ने • लोपोनमुख जाति कुसुण्डाको इतिहास, लोपोन्मुख हुनुका कारण र सम्वर्द्धनका उपायहरूको बारेमा छलफल तथा गरी प्रस्ट पार्ने । • स्थानीय जातजातिहरूको संस्कार, संस्कृतिको जानकारी दिन सम्बन्धित व्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी वा शिक्षकले नै चित्र वा वृत्तचित्रको माध्यमबाट ती समुदायको संस्कृति र संस्कारको परिचय, **महत्त्व** र प्रवर्द्धनका उपायमा छलफल गराउने • हाम्रा सामाजिक समस्या र समाधानका उपाय (बालविवाह,	• स्थानीय मुख्य जातजातिको इतिहास र भेषभूषा र चाडपर्वको बारेमा सोधेर • लोपोनमुख जाति कुसुण्डाको इतिहास, लोपोन्मुख हुनुका कारण र सम्वर्द्धनका उपायहरू सोधेर • स्थानीय जातजातिहरूको संस्कार, संस्कृतिको बारेमा सोधेर • हाम्रा सामाजिक समस्या र समाधानका उपाय (बालविवाह, बहुविबाह,बालीघरे प्रथा ......) आदीका बारेमा सोधेर	३०

		जातजातिको सस्कार, सस्कृतिको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धन गर्ने उपाएहरू बताउन । ● सामाजिक समस्याहरूको पहिचान गर्न र समस्या समाधान गर्ने उपाय बताउन । ● असल सस्कृतिको परिचय दिन र हस्तान्तरण गर्ने उपाएहरू खोजी गरी बताउन । ● स्थानीय रुपामा प्रचलित लोकबाजाहरूको संरक्षण गर्ने उपाए बताउन । ● स्थानिय रुपामा प्रचलित लोकगीत र लोकनृत्यहरूको संरक्षण गर्ने	समाधानका उपाय (बालविबाह,बहुविवाह,बालीघरे प्रथा ......) • असल संस्कृतिको परिचय र हस्तानतरणका उपाय • प्रचलित र स्थानीय लोपोन्मुख बाजाहरूको संरक्षण गर्ने उपाय •स्थानीय रुपमा प्रचलित लोकगीतहरूको अभ्यास र संरक्षण •स्थानीय रुपमा प्रचलित बाजाहरू बजाउने अभ्यास र संरक्षण	बहुविवाह,बालीघरे प्रथा ......) आदीका बारेमा कक्षामा छलफल गर्दै स्पष्ट पार्ने । • असल संस्कृतिको परिचय र हस्तानतरणका उपायहरूको बारेमा पोस्टर,चित्र, भिडियोको प्रयोग प्रदर्शन गरी स्पष्ट पार्ने । • प्रचलित र स्थानीय लोपोन्मुख बाजाहरू नै वा चित्र, पोष्टर प्रर्दशन गर्ने • प्रचलित र स्थानीय लोपोन्मुख बाजाहरू संरक्षण गर्ने उपायहरूको बारेमा विद्याथीहरूमा छलफल गराउने र स्पष्ट गराउन । •स्थानीय रुपमा प्रचलित लोकगीतहरूको अभ्यास गराउने र संरक्षण गर्ने उपायहरूको बारेमा विद्यार्थीहरूमा नै छलफल गराउदै स्पष्ट पार्ने । •स्थानीय रुपमा प्रचलित बाजाहरू बजाउने अभ्यास गराउने र संरक्षण गर्ने उपायहरूको बारेमा स्पष्ट पार्ने ।	• असल संस्कृतिको परिचय र हस्तान्तरणका उपायहरू सोधेर • प्रचलित र स्थानीय लोपोन्मुख बाजाहरू सूचि बनाउन लगाएर • प्रचलित र स्थानीय लोपोन्मुख बाजाहरूसंरक्षण गर्ने उपायहरू सोधेर •स्थानीय रुपमा प्रचलित लोकगीतहरूको गाएको अवलोकन गरेर तथा संरक्षण गर्ने उपायहरू सोधेर •स्थानीय रुपमा प्रचलित बाजाहरू बजाउने अभ्यास गरेको अवलोकन गरेर तथा संरक्षण गर्ने उपायहरू सोधेर ।	
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	● धार्मिक स्थलको परिचय र प्युठान जिल्लाका प्रमुख ३ धार्मिक स्थलको परिचय (स्वर्गद्वारी, गौमुखी र ऐरावती) र धार्मिक स्थलहरूको महत्व । ● स्थानीय परम्परागत हस्तकलाको परिचय, विशेषता, महत्व र आधुनिकीकरण गर्ने उपायहरू । ● पशुपंक्षी पालनको परिचय, सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र पालिने पशुपंक्षीको परिचय र	● • धार्मिक स्थलको परिचय र प्युठान जिल्लाका प्रमुख ३ धार्मिक स्थलको परिचय (स्वर्गद्वारी, गौमुखी र ऐरावती) र धार्मिक स्थलहरूको महत्व । ● स्थानीय परम्परागत हस्तकलाको परिचय, विशेषता, महत्व र आधुनिकीकरण गर्ने उपायहरू ।	● चित्र, पोस्टर वा श्रव्यदृश्य वा स्लाईड सामग्रीको प्रयोग गरी परम्परागत धार्मिक स्थलको परिचय (स्वर्गद्वारी, गौमुखी र ऐरावती) र धार्मिक स्थलहरूको महत्व । • विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय परम्परागत हस्तकलाको परिचय, विशेषता, महत्व र आधुनिकीकरण गर्ने उपायहरूका सम्बन्धमा जोडि तथा समुहगत छलफल गराउने, स्लाईड प्रदर्शन गर्ने • स्थानीय पशुपंक्षी पालनको परिचय, सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र पालिने पशुपंक्षीको परिचय र पालिने तरिका (बाखा, कुखुरा, माहुरी र माछा) बारेमा अग्रणीक कृषकबाट स्रोत कक्षा ुञ्चालन गर्ने , स्लाईड प्रदर्शन गर्ने, प्रश्नोत्तर गर्ने र निश्कर्ष निकाल्न लगाउने	• प्युठान जिल्लामा अवस्थित धार्मिक स्थलको नाम, परिचय र **महत्त्व** भन्न लगाएर • थानीय परम्परागत हस्तकलाको परिचय, विशेषता, महत्व र आधुनिकीकरण गर्ने उपायहरूका सम्बन्धमा भन्न लगाउने । –कुखुरा, बाखा, माहुरी र माछा पाल्ने तरिरका के हुन ? • रैथाने बाली उत्पादन हुने	२०

		पालिने तरिका (बाखा, कुखुरा, माहुरी र माछा) • रैथाने बालीको परिचय, महत्व, संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरू • नगदेबालीको परिचय, सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र लगाइने मुख्य नगदे बालीको परिचय, र बाली लगाउने तरिका । (तोरी र अदुवा) • बिउ बिजन भण्डारणको परिचय, महत्व, फाइदा र भण्डारणका उपायहरू ।	• पशुपंक्षी पालनको परिचय, सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र पालिने पशुपंक्षीको परिचय र पालिने तरिका (बाखा, कुखुरा, माहुरी र माछा) • रैथाने बालीको परिचय, महत्व, संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरू • नगदेबालीको परिचय, सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र लगाइने मुख्य नगदे बालीको परिचय, र बाली लगाउने तरिका । (तोरी र अदुवा) • बिउ बिजन भण्डारणको परिचय, महत्व, फाइदा र भण्डारणका उपायहरू ।	• •रैथाने बालीको परिचय, महत्व, संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने उपायहरू समेटियको चार्ट प्रदर्शन गर्ने, त्यस्ता बालीको नमुना प्रदर्शन गर्ने, त्यस्ता बाली उत्पादन हुने क्षेत्रको स्थथलगत भ्रमण गराउने • स्थानीय कृषक वा संभव भए बाली विज्ञलाई आमन्त्रण गरी नगदेबालीको परिचय, सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र लगाइने मुख्य नगदे बालीको परिचय, र बाली लगाउने तरिका । (तोरी र अदुवा) सम्बन्धमा स्रोत कक्षा सञ्भादन गर्ने • स्लाइड प्रस्तुत गर्ने बिउ बिजन भण्डारणको परिचय, महत्व, फाइदा र भण्डारणका उपायहरू लेखिएको चार्ट प्रस्तुत गर्ने, जोडिमा छलफल गर्न लगाउने	क्षेत्रका भ्रमणका आधारमा प्रतिवेदन तयार गर्न लगोउने •स्थानीय बिउ बिजन भण्डारणका उपाय तथा फाइदाहरू भन्न लगाएर • नगदे बाली भनेको के हो ? यसका फाइदा के के छन् ? जस्ता प्रश्न गरेर।	
४	स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ	• कोरोना लगायत संक्रामक रोगहरूले पार्ने असरहरू बताई क्षति न्यूनिकरणका उपायहरूको खोजी गरी अभ्यास गर्न । • सन्तुलीत भोजनहरूको स्रोतहरूको खोजी र व्यवस्थापन गर्न । विभिन्न खेलहरूमा सहभागी भइ प्रतिभाको विकास गर्न र खेलकुदले स्वास्थ्यमा पुऱ्याउने फाइदा बताउन ।	• कोरोना लगायत संक्रामक रोगहरूले पार्ने असरहरू बताइ क्षति न्यूनिकरणका उपायहरूको खोजी गरी अभ्यास । •सन्तुलीत भोजनहरूको स्रोतहरूको खोजी र व्यवस्थापन • विभिन्न खेलहरूमा सहभागी भइ प्रतिभाको विकास गर्न र खेलकुदले स्वास्थ्यमा पुऱ्याउने फाइदा	• कोरोना लगायत संक्रामक रोगहरूले पार्ने असरहरू बताइ क्षती न्यूनिकरणका उपायहरूको खोजी गरी अभ्यास गराउने •सन्तुलित भोजनहरूको स्रोतहरूको खोजी र व्यवस्थापनको बारेमा प्रस्ट पार्ने • विभिन्न खेलहरूमा सहभागी भइ प्रतिभाको विकास गर्न र खेलकुदले स्वास्थ्यमा पुऱ्याउने फाइदाको बारेमा स्पष्ट पार्दै खेलमा सहभागी गराउने • चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट सुनौलो हजार दिनको परिचय र **महत्त्व**को बिषयमा लघु सडक नाटक प्रस्तुत गर्ने र गर्न लगाउने	• कोरोना लगायत संक्रामक रोगहरूले पार्ने असरहरू र क्षति न्यूनिकरणका उपायहरू सोधेर •सन्तुलित भोजनहरूको स्रोतहरूको खोजी र व्यवस्थापनको उपाय सोधेर • खेलकुदले स्वास्थ्यमा पुऱ्याउने फाइदा सोधेर तथा खेलमा सहभागी भएको हेरेर • सुनौलो हजार दिनको परिचय र महत्त्व सोधेर ।	५
५	प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण	• स्थानीयस्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापनमा सहभागी हुन । गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरी एका अभ्यासको जानकारी हासिल गर्न र सहभागी हुन । • विपद् व्यवस्थापनमा रेडक्रसको भूमिका बताउन । • वडामा भएका वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु	•स्थानीयस्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापनमा सहभागी • गाउँपालिका स्तरमा विपद्	• विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपायको बारेमा छलफल गर्ने • स्थानीय जोखिम तथा विपद् व्यवस्थापनका लागि विद्यार्थीहरूको भूमिका बारे अभिनय/अभ्यास गर्न लगाउने • स्थानीयस्तरका विपद् व्यवस्थापनमा विद्यार्थीको सहभागिता (बाढी, जङ्गली जीवजन्तु र मानव बिचको द्वन्द्व र आगलागी)का बारेमा कक्षाकोठामा अन्तरक्रियाा सञ्चालन गर्ने • पालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरी एका अभ्यासको सूची प्रस्तुत गरी छलफल गर्ने • विपद् व्यवस्थापनमा रेडक्रसको भूमिका बारेमा छलफल गर्ने	• स्थानीस्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापनमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • पालिकास्तरका विपद् व्यवस्थापनका लागि गरी एका प्रयास भन्न लगाएर • विपद् व्यवस्थापनमा रेडक्रसको भूमिका भन्न लगाएर • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी	२८

		संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था बताउन । • घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न र उपयोग तथा बजारीकरणमा पहल गर्न । • हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी इको क्लबको भूमिका पहिचान र अवलम्बन गर्न । • हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्ष पहिचान गर्न । • स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी गर्न । आकाशे पानी सङ्कलन विधि भन्न, सङ्कलन र उपयोग गर्न । • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन गरी प्राङ्गारिक मल बनाउन तथा स्थानीय क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषण न्यूनीकरण गर्न । • फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, सङ्घसंस्थाहरू र गाउँपालिकाको भूमिका भन्न । दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरू बताउन ।	व्यवस्थापनका लागि गरी एका अभ्यासको जानकारी हासिल र सहभागी • विपद् व्यवस्थापनमा रेडक्रसको भूमिका • वडामा भएका वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था • घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती र उपयोग तथा बजारीकरणमा पहल • हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी इको क्लबको भूमिका पहिचान र अवलम्बन • हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्ष पहिचान •स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी • आकाशे पानी सङ्कलन विधि , सङ्कलन र उपयोग • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन गरी प्राङ्गारिक मल बनाउन तथा स्थानीय क्षेत्रमा वातावरण प्रदुषण न्यूनीकरण ● फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, सङ्घसंस्थाहरू र गाउँपालिकाको भूमिका • दिगो विकासका लक्ष्यहरू	• वडाअन्तर्गत रहेका वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु र चराको संरक्षण तथा अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था पालना गराउनको लागि विद्यार्थी, शिक्षक, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिकामा छलफल गराउने तथा पालना गर्ने गराउने • घर, विद्यालय तथा वरपरको समुदाय र वनक्षेत्रको खाली ठाउँमा वृक्षरोपण गर्नुपर्ने कुराको जानकारी गराउने तथा ती कार्यमा विद्यार्थी र शिक्षक सहभागी हुने • घर, विद्यालय तथा वरपरको समुदाय र वन क्षेत्रको खाली ठाउँमा जडीबुटी खेती गर्न सकिने कुराको जानकारी गराउने तथा जडीबुटी खेती गर्ने गराउने कार्यमा विद्यार्थीलाई सहभागी गराउने • उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण गर्ने, आर्थिक उपार्जन गर्ने कुराको जानकारी गराउने र बजारीकरण गर्न सहयोग गर्ने • यसको लागि विद्यालयमा नर्सरी निर्माण गर्ने, बेर्ना उत्पादन गर्ने तथा आवश्यकतअनुसार स्थानीयस्तरमा भएको वन कार्यालयले तयार गरेका नर्सरीमा रहेका बेर्ना वृक्षारोपणमा प्रयोग गर्ने • वृक्षारोपण गरेका बिरुवाको आवश्यकतानुसार रेखदेख गर्न लगाउने • दिगो विकासका लक्ष्यहरू पुनः स्मरण गराउने र विद्यालय, समुदाय तथा स्थानीय स्तरबाट पूरा गर्न सकिने उक्त लक्ष्यमा छलफल गराउने • दिगो विकासका लक्ष्य पूरा गर्नको लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका प्रयासमा छलफल गराउने • इको क्लबको परिचय दिने • हरित विद्यालय निर्माणको लागि इको क्लबले गर्नसक्ने क्षेत्रमा छलफल गराउने • इको क्लबको गठन विधि, कार्यसमिति, उपसमित गठन प्रक्रिया र प्रत्येक समिति, उपसमितिले गर्ने कार्य तथा भूमिकामा छलफल गराउने • वडा तथा गाउँपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण गर्ने उपाय तथा फोहोरमैला व्यवस्थापनमा विद्यालय, स्थानीय समुदाय, सङ्घसंस्था र गाउँपालिकाको भूमिकामा छलफल गराउने • गाउँपालिकाको प्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै	कानुनमा भएको व्यवस्था भन्न लगाएर • वडामा भएका वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय तथा स्थानीय सरकारको भूमिका भन्न लगाएर • खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण तथा जडीबुटी खेतीमा सहभागी भए, नभएको अवलोकन गरेर • जडीबुटी खेतीबाट हुने फाइदा भन्न लगाएर • दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका प्रयास भन्न लगाएर • इको क्लबको परिचय र गठन प्रक्रिया भन्न लगाएर • आकाशे पानी सङ्कलन र प्रयोग गर्ने तरिका भन्न लगाएर • विद्यालय तथा घरायसी ठोस फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने तरिका भन्न लगाएर • वडा र गाउँपालिका क्षेत्रमा प्रदूषण न्यूनीकरण गर्ने उपाय तथा फोहोरमैला व्यवस्थापनमा विद्यालय, समुदाय, सङ्घसंस्था र गाउँपालिकाको भूमिका भन्न लगाएर	

			प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरू	आएका कार्यहरू र प्रभावकारी बनाउने उपाय भन्न लगाउने	• दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरू र प्रभावकारी बनाउने उपाय भन्न लगाएर ।	

६	जीवन उपयोगी सिप	• कम्प्युटरको परिचय दिन, यसका विभिन्न युनिटहरुको वारेमा बताउन । • कम्प्युटर सफ्टवेयर तथा यसका विभिन्न प्रकारहरुको वारेमा बताउन । • समसामहिक प्रविधिहरुको वारेमा बताउन । • माइक्रोसफ्ट वर्ड को परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न। • माइक्रोसफ्ट एक्सल को परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न । • नम्वर सिस्टमको परिचय, तथा वाइनरी र डेसिमल नम्वरका सामान्य हिसावहरु गर्न । • कम्प्युटर हार्डवेयर तथा	• कम्प्युटरको परिचय । • कम्प्युटर सिस्टमका विभिन्न युनिटहरु । • कम्प्युटर सफ्टवेयर । • कम्प्युटर सफ्टवेयर विभिन्न प्रकारहरु । • समसामहिक प्रविधिहरु • ए. आइ , भि आर, इन्टरनेट अफ थिङ्स आदि । • माइक्रोसफ्ट वर्ड को परिचय • विभिन्न डकुमेन्टहरु तयार गर्ने तरिका । • माइक्रोसफ्ट एक्सेलको परिचय । • विभिन्न डकुमेन्टहरु तयार गर्ने तरिका । • नम्वर सिस्टमको परिचय।	• कम्प्युटरको परिचय दिने, यसका विभिन्न युनिटहरुको वारेमा छलफल गर्ने । • कम्प्युटर सफ्टवेयरको बारेमा उदाहरण सहित छलफल गर्ने साथै यसका विभिन्न प्रकारहरुको वारेमा जनकारी दिने । • समसामहिक प्रविधिहरुको वारेमा बताउने र विद्याथीले प्रयोग गरेका विभिन्न नयाँ नयाँ प्रविधिहरु के के छन् छलफल गर्ने । • माइक्रोसफ्ट वर्ड को परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न कम्प्युटर ल्यावमा प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने । • माइक्रोसफ्ट एक्सल को परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न कम्प्युटर ल्यावमा प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने । • नम्वर सिस्टमको परिचय, दिने तथा वाइनरी र डेसिमल नम्वरका सामान्य हिसावहरु गर्न लगाउने । • कम्प्युटर हार्डवेयर तथा सफ्टवेयर कसरि सुरक्षित राख्ने विषयमा छलफल गरि सुरक्षाका उपायहरु बताउने, । • क्युवेसिक प्रोग्रामिङ भाषाको बारेमा छलफल गर्ने । • क्युवेसिक प्रोग्रामिङ भाषाको परिचय दिने । • Qbasic का Elementd को बारेमा बताउने। • Siquential प्रोगाहरु तयार गर्ने कम्प्युटरमा प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने ।	• कम्प्युटरको परिचय दिन, यसका विभिन्न युनिटहरुको वारेमा बताउन लगाएर । • कम्प्युटर सफ्टवेयर तथा यसका विभिन्न प्रकारहरुको वारेमा भन्न लगाएर । • समसामहिक प्रविधिहरु यसले पारेको प्रभावको वारेमा बताउन लगाएर । • माइक्रोसफ्ट वर्ड को परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न लागाइ अवलोकन गरेर । • माइक्रोसफ्ट एक्सल को परिचय दिन र समान्य डकुमेन्टहरु तयार गर्न लागाइ	२५

		सफ्टवेयर सुरक्षाका उपायहरु बताउन । • क्युवेसिक प्रोग्रामिङ भाषाको परिचय दिन र सामान्य Siquential प्रोगाहरु तयार गर्न ।	• वाइनरी र डेसिमल नम्वरका सामान्य हिसावहरु गर्न । • कम्प्युटर हार्डवेयर तथा सफ्टवेयरपरिचय र सुरक्षाका उपायहरु । • क्युवेसिक प्रोग्रामिङ भाषाको परिचय • Siquential प्रोगाहरु		अवलोकन गरेर । • नम्वर सिस्टमको परिचय, तथा वाइनरी र डेसिमल नम्वरका सामान्य हिसावहरु गर्न लगाएर । • कम्प्युटर हार्डवेयर तथा सफ्टवेयर सुरक्षाका लागी के के उपायहरु अपनाउन सकिन्छ? छलफल गरि भन्न लगाएर । • क्युवेसिक प्रोग्रामिङ भाषा र यसका • Elementd को बारेमा बताउन लगाएर । • Siquential प्रोगाहरु तयार गर्न लगाएर ।	

७	मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• आलोचनात्मक सोच सीप विकास गरी जीवनमा आइपर्ने समस्या समाधान गर्न। • परिवारका सदस्यहरूलाई नाता अनुसार सम्मान र सम्बन्ध स्थापना गर्न। • सामाजिक सद्भाव कायम गरी विविधताको सम्मान गर्न। • परिवार र समाजमा आफ्नो जिम्मेवारी निर्वाह गर्न। श्रमको सम्मान गरी आफ्नो लागि पेसा छनोट गर्न।	•आलोचनात्मक सोचको अर्थ र महत्त्व बुझ्ने, तर्कसङ्गत विश्लेषण गर्ने। व्यक्तिगत, सामाजिक, नैतिक समस्याहरू पहिचान गरी कारण पत्ता लगाउने, विकल्प खोज्ने र उत्तम समाधान छनोट गर्ने। • **पारिवारिक सम्बन्ध र सम्मान:** पारिवारिक नाता सम्बन्ध, ठूलालाई आदर र सानालाई माया गर्ने। खुल्ला सञ्चार, सहयोग र पारिवारिक मूल्यमान्यता पालना गरी सम्बन्ध बलियो बनाउने। • **सामाजिक सद्भाव र विविधताको सम्मान:** सामाजिक सद्भावको महत्त्व, समाजमा शान्ति र एकता कायम गर्ने तरिका सिक्ने। धर्म, संस्कृति, भाषा, जातजाति लगायतका विविधता चिन्ने, स्वीकार गर्ने र सबैको परम्पराको कदर गर्ने। • **जिम्मेवारी र सामाजिक भूमिका:** व्यक्तिगत (अध्ययन, स्वास्थ्य), पारिवारिक (सहयोग) र सामाजिक (सरसफाइ, नियम पालना) जिम्मेवारी बुझ्ने। परिवार, समाज र देशप्रति आफ्नो भूमिका र नागरिक कर्तव्य पहिचान गर्ने। • **श्रमको सम्मान र पेसा छनोट:** शारीरिक र बौद्धिक श्रमको महत्त्व बुझ्ने। स्थानीय स्तरमा विभिन्न पेसाहरू चिन्ने। रुचि, क्षमता, बजारको	- वास्तविक जीवनका **स्थानीय समस्याका केस स्टडीहरू** (जस्तै: फोहोर व्यवस्थापन, खानेपानीको समस्या) माथि समूहमा छलफल र समाधानका उपायहरू प्रस्तुत गर्ने। - 'यदि म गाउँपालिका प्रमुख भएको भए' शीर्षकमा **भूमिका निर्वाह (रोल प्ले)** मार्फत समस्या समाधानको अभ्यास गर्ने। - **तार्किक प्रश्नोत्तर** र वादविवाद प्रतियोगितामा सहभागी गराउने। - आफ्नो परिवारका सदस्यहरूको **वंशावली (Family Tree)** बनाई उनीहरूसँगको सम्बन्ध र भूमिकाबारे प्रस्तुत गर्ने। - **'मेरो परिवार, मेरो गौरव'** शीर्षकमा कथा वा निबन्ध लेखन। - **घरायसी काममा सहयोग** गर्ने र त्यसको अनुभव कक्षामा बाँड्ने। - नेपालमा प्रचलित **विभिन्न धर्म, संस्कृति र चाडपर्वहरू** बारे जानकारी सङ्कलन गरी प्रस्तुति दिने। - **'हामी सबै नेपाली'** भन्ने नारामा आधारित पोस्टर वा चित्रकला बनाउने। - स्थानीय समुदायमा हुने **सांस्कृतिक कार्यक्रमहरू** (यदि सम्भव भए) अवलोकन गर्ने र त्यसको महत्त्वबारे छलफल। - 'मेरो जिम्मेवारी: घरदेखि समाजसम्म' शीर्षकमा **व्यक्तिगत प्रतिज्ञा पत्र** तयार गर्ने। - विद्यालय वा समुदायमा सञ्चालित **सरसफाइ अभियान** वा अन्य सामाजिक कार्यमा सक्रियतापूर्वक सहभागी हुने। - **जिम्मेवारी निर्वाह गरेका व्यक्तिहरूको उदाहरण** (स्थानीय अगुवा) बारे छलफल गर्ने। - विभिन्न पेसाका व्यक्तिहरू (जस्तै: किसान, शिक्षक,		

			आवश्यकता र सामाजिक योगदानका आधारमा पेसा छनोट गर्ने।	उद्यमी) सँग **अन्तर्वार्ता** लिने र उनीहरूको अनुभव कक्षामा प्रस्तुत गर्ने। - **'म ठूलो भएपछि के बन्छु?'** शीर्षकमा निबन्ध लेखन र त्यसको कारण स्पष्ट पार्ने। - स्थानीय बजार वा उद्योगको **अवलोकन भ्रमण** (यदि सम्भव भए) गरी विभिन्न पेसाहरूको जानकारी लिने।		
८	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था	• प्यूठान जिल्लामा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक शैक्षिक संस्थाहरूको सामान्य चिनारी दिन । • प्यूठान जिल्लाभित्रका सहिदहरूको सामान्य परिचय र उनीहरूको योगदानबारे चर्चा गर्न । • प्यूठान जिल्लाभित्र रहेका नमुना तथा प्राविधिक धार सञ्चालित विद्यालयको सामान्य परिचय दिन । • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित मूख्य सहकारी संस्थाहरूको सामान्य परिचय दिन । • प्युठान जिल्लामा सामाजिक तथा राजनैतिक क्षेत्रमा विशिष्ठ योगदान पुऱ्याउने कुनै १ व्यक्तिको सामान्य जीवनी	• प्यूठान जिल्लामा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक शैक्षिक संस्थाहरूको सामान्य चिनारी • प्यूठान जिल्लाभित्रका सहिदहरूको सामान्य परिचय र उनीहरूको योगदानबारे चर्चा • प्यूठान जिल्लाभित्र रहेको नमुना तथा प्राविधिक धार सञ्चालित विद्यालयको सामान्य परिचय •सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित मुख्य दुई सहकारी संस्थाहरूको सामान्य परिचय • प्युठान जिल्लामा सामाजिक तथा राजनैतिक क्षेत्रमा विशिष्ठ योगदान पुऱ्याउने कुनै एक व्यक्तिको सामान्य जीवनी	• प्यूठान जिल्लामा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक शैक्षिक संस्थाहरूको सामान्य चिनारी दिनका लागि कुनै एक शैक्षिक संस्थामा अवलोकन गाउने • प्यूठान जिल्लामा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक शैक्षिक संस्थाहरूको सामान्य चिनारी दिनका लागि संस्थाका नाम, ठेगाना, स्थापना मिति तथा पठनपाठन हुने विषयको बारेमा जानकारी गराउने । • प्यूठान जिल्लाभित्रका सहिदहरूको सामान्य परिचय र उनीहरूको योगदानबारे विद्यार्थीहरूलाई स्पष्ट पार्ने । • प्यूठान जिल्लाभित्र रहेका नमुना तथा प्राविधिक धार सञ्चालित विद्यालयहरूको सामान्य परिचय दिन संस्थाका नाम, ठेगाना, स्थापना मिति तथा पठनपाठन हुने विषयको बारेमा जानकारी गराउने । कुनै एक नमुना तथा प्राविधिक धार सञ्चालित विद्यालयमा अवलोकन गाउने • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित मुख्य सहकारी (सानाकिसान, ऐरावति, सकृय र शान्तीकुञ्न) संस्थाहरूको सामान्य परिचय दिनका लागि ती सहकारीहरूको नाम, ठेगाना, स्थापना साल, प्रदान गर्ने सेवाको बारेमा प्रस्ट पार्ने । • कुनै एक सहकारी संस्थामा भ्रमण गराउने तथा सहकारीका १ जना कर्मचारी/पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी स्रोत कक्षा उपलब्ध गराउने ।	• प्यूठान जिल्लामा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक शैक्षिक संस्थाहरूको बारेमा सोधेर • प्यूठान जिल्लाभित्रका सहिदहरूको सामान्य परिचय सोधेर • प्यूठान जिल्लाभित्र रहेका नमुना तथा प्राविधिक धार सञ्चालित विद्यालयहरूका बारेमा सोधेर • सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित मुख्य सहकारी संस्थाहरूको बारेमा सोधेर • प्युठान जिल्लामा सामाजिक तथा राजनैतिक क्षेत्रमा विशिष्ट	१०

		बताउन ।		• प्युठान जिल्लामा सामाजिक तथा राजनैतिक क्षेत्रमा विशिष्ट योगदान पुऱ्याउने कुनै एक व्यक्तिको सामान्य जीवनीका बारेमा नीजका फोटो, तस्वीर आदिबाट समेत प्रस्ट पर्ने ।	योगदान पुऱ्याउने कुनै एक व्यक्तिको सामान्य जीवनीको बारेमा सोधेर ।	

सम्भावित मुख्य परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य

कक्षा ४

१. गाउँपालिकाका वडागत महिला र पुरुषको विवरणको चार्ट तयार गरी कक्षामा टाँस गर्नुहोस् ।

२. आफूले मनाउने प्रमुख चाडपर्वको बारेमा आफ्नो अभिभावकसँग सोधपुछ गरी तलका बुँदाका आधारमा तालिका बनाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । (चाडपर्वको नाम, चाडपर्व परेको महिना र गते, उक्त चाडपर्वमा गरी ने क्रियाकलाप आदि)

३. समूहगत रूपमा कार्य विभाजन गरी नजिकमा पर्ने धार्मिक स्थलको भ्रमण गरी धार्मिक स्थल रहेको ठेगाना, परिचय, गरी ने क्रियाकलाप, महत्त्व आदिलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

४. तपाईंको गाउँटोलमा पाइने हस्तकलाका सामग्री के के छन् सङ्कलन गरी कक्षाकोठामा प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती सामग्री बनाउने तरिका र उपयोगितासम्बन्धी विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

५. घरमा हस्तकलाबाट निर्माण गर्न सकिने विभिन्न सामग्रीमध्ये अभिभावकको सहयोगमा कुनै एक हस्तकलाको सामग्री (डोको, नाम्लो, हाते पङ्खा ....) निर्माण गर्नुहोस् । उक्त सामग्री निर्माण गर्दा चाहिने कच्चा पदार्थ, निर्माण गर्ने तरिका र निर्मित सामग्रीको प्रयोग तथा उपयोगिता आदिलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् । कक्षामा उक्त सामग्री प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

६. सोधखोज तथा अवलोकनको माध्यमबाट आफ्नो गाउँपालिकाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु तथा चराका नामको सूची बनाउनुहोस् । उक्त वन्यजन्तु र चराको महत्त्व तथा संरक्षण गर्ने तरिका समेतलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

७. घर वरपरको खाली जमिन, करेसाबारीमा उपयोगी बोटबिरुवाको वृक्षारोपण गर्नुहोस् । बिरुवा हुर्काउनका लागि आवश्यक पर्ने तत्त्व (पानी, मल आदि) प्रदान गर्नुहोस् । करिब एक महिनामा बिरुवाको वृद्धि कति भयो, बिरुवामा के कस्ता परिवर्तन आए ? अवलोकन गरी प्राप्त तथ्यलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

६. घर तथा विद्यालयबाट निस्कने फोहोरको वर्गीकरण (कुहिने, नकुहिने, तरल र ग्याँस) गर्नुहोस् । फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने तरिका अवलम्बन गर्नुहोस् । यसको लागि फोहोर तरल (नाली, शौचालय तथा स्नानघरबाट निस्कने तरल, भान्साबाट निस्कने फोहोर), कुहिने र नकुहिने ठोस फोहोर, ग्याँस (वायु) आदिको व्यवस्थापन गर्ने तरिका (आफू, आफ्नो परिवार, विद्यालय)लाई प्रयोग गर्नुहोस् । यी कार्यबाट फोहोर व्यवस्थापन गर्दा के-के प्रगति भयो ? संक्षेपमा प्रतिवेदन बनाउनुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

८. समाजका असल व्यक्तिले गरेका कार्यको सूची तालिकामा तयार गर्नुहोस् । ती असल कार्यमध्ये आफूले गर्नसक्ने कार्य छनोट गरी कार्यान्वयन गर्नुहोस् । यसरी कार्यान्वयन गर्दा के-के पक्षमा सुधार भयो ? प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

९. वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य संस्थामध्ये कुनै एक स्वास्थ्य संस्थाको बारेमा निबन्ध लेखी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । उक्त निबन्धमा संस्थाको परिचय, प्रदान गर्ने सेवालाई समेट्नुहोस् ।

कक्षा ५

१. सरुमारानी गाउँपालिकाको नक्सा बनाई निम्नलिखित स्थान भर्नुहोस् :

(रानी पौवा, सिद्धलेक, किमिचौर दह,)
२. समूहगत/व्यक्तिगत रूपमा माघी मेला सम्बन्धमा जानकार समुदायका व्यक्तिसँग सोधपुछ गरी निम्न पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस्-
(क) परिचय (ख) मेलामा गरी ने क्रियाकलाप (ग) राम्रा पक्षहरू (घ) सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू
३. समूहगत रूपमा सरुमारानी गाउँपालिकाभित्र पर्ने ऐरावती, रानी पौवा, सिद्धलेख, किमिचौर दह, कोटघर मन्दिरको अवलोकन भ्रमण गर्नुहोस् र ती ठाउँका विशेषताको बारेमा सोधखोज तथा अवलोकन गरी प्राप्त विवरणलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
४. घर वरपरको खाली जमिन, करेसाबारीमा उपयोगी औषधिजन्य वनस्पति (घिउकुमारी, अमला, तुलसी, असुरो वा अन्य औषधिजन्य वनस्पति) को वृक्षारोपण गर्नुहोस् । ती वनस्पति हुर्किनको लागि आवश्यक पर्ने तत्त्व (पानी, मल आदि) प्रदान गर्नुहोस् । करिब तीन महिनामा बिरुवाको वृद्धि कति भयो, बिरुवामा के कस्ता परिवर्तन आए ? अवलोकन गर्नुहोस् । ती औषधिजन्य वनस्पति के-के कामको लागि प्रयोग गरी ए ? प्राप्त तथ्यलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
५. घर तथा विद्यालयबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने मुख्य तीन तरिका- कम प्रयोग, पुनःप्रयोग र पुनःचक्रण विधि प्रयोग गर्नुहोस् । यी तीन व्यवस्थापनका उपाय अवलम्बन गर्दा के-के फाइदा भए ? अनुभवलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
६. घर तथा विद्यालयमा प्रयोग भएका ऊर्जाका स्रोतको पहिचान गरी के-के कार्यमा प्रयोग गरी एको छ ? ऊर्जाको मितव्ययी तरिकाले प्रयोग गर्न अपनाइएका पक्षलाई समेत समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
७. पालिकाभित्रका सहकारी, वित्तीय, सामाजिक, स्वास्थ्य, शैक्षिक संस्थाको भ्रमण गरी सो संस्थाको परिचय, स्थापनाको उद्देश्य, संस्थाले गर्दै आएका कार्य र भावी योजना सम्बन्धी विवरण सहितको प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

कक्षा ६
१. गाउँपालिकाको नक्सा कोर्नुहोस् र गाउँपालिकाभित्र रहेका मुख्य-मुख्य स्थानलाई नक्सामा सङ्केतमा देखाउनुहोस् ।
२. वडा कार्यालयमा भ्रमण गर्नुहोस् र वडा कार्यालयले प्रदान गर्ने समग्र सेवा तथा बालबालिका र युवाको लागि सेवा के-के रहेछन् ? सोधखोज गरी प्रतिवेदन तयार गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । साथै बालबालिका तथा युवाको लागि प्रदान गर्ने विषयसँग सम्बन्धित अन्य सेवा भए ती सेवा प्रदान गर्ने सुझावलाई पनि प्रतिवेदनमा समावेश गर्नुहोस् ।
३. स्थानीन जातिले मनाउने चाडपर्वमध्ये कुनै एक चाडपर्वको बारेमा निम्न पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस्- चाडपर्वको नाम, मनाउने तरिका, महत्त्व, राम्रा पक्ष, सुधार गर्नुपर्ने पक्ष ।
४. स्थानीय क्षेत्रमा बजाउने स्थानीय लोकबाजा, गाउने गीत र नृत्यको एक-एक क्रियाकलाप गर्नुहोस् । यसबाट सिकिएका पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

५. स्थानीय क्षेत्रमा निर्माण गर्ने परम्परागत हस्तकलाका सामग्रीमध्ये कुनै एक सामग्री निर्माण गर्नुहोस् । निर्माण गरी एका सामग्रीको नाम, निर्माण गर्दा चाहिने कच्चा पदार्थ, निर्माण विधि (चित्रसहित चरण), निर्मित सामग्रीको उपयोगिता जस्ता पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् । कक्षामा सामग्री प्रदर्शन गर्दै प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
६. स्थानीय स्तरमा भएको कुनै एउटा विपद्को अवलोकन गर्नुहोस् । सो विपद्ले पुऱ्याएका असर (मानवीय, शैक्षिक, आर्थिक, भौतिक लगायत) को पहिचान गर्नुहोस् । उक्त विपद्लाई दीर्घकालीन रूपमा व्यवस्थापन गर्न के-के कार्य गर्न सकिन्छ ? प्रतिवेदन तयार गरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
७. विद्यालयको नर्सरी निर्माण कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । नर्सरीबाट उत्पादित बेर्नालाई खाली ठाउँमा रोप्नुहोस् । बेर्ना हुर्कनका लागि आवश्यक वस्तुको नियमित

रूपमा प्रवाह गर्नुहोस् । करिब २/३ महिनामा ती बेर्नाको वृद्धि अवलोकन गर्नुहोस् । यो कार्य गर्दा आफूले गरेका कार्यहरू र भएको प्रगतिलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

८. घर वरपरको खाली ठाउँ वा कौसी वा बरण्डामा सागसब्जी तथा दैनिक रूपमा घरमा प्रयोग गर्न सकिने अन्य तरकारी खेती गर्नुहोस् । नियमित रूपमा सागसब्जीको उत्पादन हुन आवश्यक पर्ने कुरा (पानी, मल, गोडमेल) प्रदान गर्नुहोस् । उत्पादित वस्तु उपभोग गर्नुहोस् र बढी भएको उत्पादित वस्तुको बिक्री वितरण गर्नुहोस् । यी सबै कार्यलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

९. परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान गर्नुहोस् । ती आचरणको कार्यान्वयन गर्ने योजना बनाउनुहोस् र कार्यान्वयन गर्नुहोस् । कार्यान्वयन गर्दा तपाईंमा के-के आचरणको विकास भयो ? स्वमूल्याङ्कन गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

कक्षा ७

१. जिल्लाको नक्सा कोर्नुहोस् र जिल्लाभित्र तथा आफ्नो गाउँपालिकाभित्र रहेका मुख्य-मुख्य स्थानलाई नक्सामा सङ्केतमा देखाउनुहोस् ।

२. गाउँपालिकाको कार्यालयमा भ्रमण गर्नुहोस् र गाउँपालिकाले प्रदान गर्ने समग्र सेवाका साथै बालबालिका र युवाका लागि प्रदान गरी ने सेवा के-के रहेछन् ? सोधखोज गरी प्रतिवेदन तयार गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । बालबालिका तथा युवाको लागि प्रदान गर्ने विषयसँग सम्बन्धित अन्य सेवाहरू भए ती सेवा प्रदान गर्ने सुझावलाई पनि प्रतिवेदनमा समावेश गर्नुहोस् ।

३. लोपोन्मुख कुसुण्डा जातिको भाषा, भेषभूषा, चाडपर्व रीतिरिवाज, धर्म संस्कृति, गायन, बाजा र नृत्यसम्बन्धी विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । यसरी विवरण तयार गर्दा उक्त समुदायका उल्लिखित पक्षमा भएका राम्रा र सुधारका पक्षलाई ध्यान दिनुहोस् ।

४. ऐरावती, रानी पौवा, सिद्धलेक, किमिचौर दह, कोटघर मन्दिरमध्ये कुनै एक स्थानको भ्रमण गर्नुहोस् । उक्त स्थानको परिचय, अवलोकन गर्दा पाइएका वस्तुको विवरण, महत्त्व, संरक्षणका उपाय लगायतका पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

५. स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री सुपो, डोको, दाम्लोमध्ये कुनै एउटा सामग्री निर्माण गर्नुहोस् र कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् । कक्षामा सामग्री प्रदर्शन गर्दा निर्माण गरी एको सामग्रीको नाम, उक्त सामग्री बनाउन चाहिने कच्चा पदार्थहरू, बनाउने विधि, सामग्रीको उपयोगिता आदिलाई समेट्नुहोस् ।

६. गँड्यौले मल बनाउने विधिअनुसार घरमा गँड्यौले मल बनाउनुहोस् र विद्यालयमा गँड्यौला मल बनाउने कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । तयार भएको गँड्यौले मललाई प्रयोग गर्ने विधिअनुसार तरकारी खेती, पुष्प खेती, फलफूल खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस् । यो मल प्रयोग गर्दा भएका फाइदा तथा उपयोगिता सम्बन्धमा आफ्नो अनुभव समेतलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

७. घर तथा विद्यालयमा करेसाबारी/बगैंचा निर्माण गरी वा कौसी वा बरण्डा वा गमलामा तरकारी खेती/पुष्प खेती/फलफूल खेती गर्नुहोस् । यसबाट उत्पादित वस्तुहरू, तिनीहरूको उपयोग, भएका फाइदा सम्बन्धी विवरणलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

८. असल नागरी क हुन आवश्यक सिपको विवरण तयार गर्नुहोस् । ती सिपको कार्यान्वयनका लागि योजना बनाउनुहोस् र कार्यान्वयन गर्नुहोस् । यसरी कार्यान्वयन गर्दा तपाईं स्वयंमा के कस्ता व्यवहार परिवर्तन भए ? यसबाट तपाईंले के-के कुरा सिक्नुभयो ? प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

कक्षा ८

१. प्रदेशको नक्सा निर्माण र आफ्नो जिल्ला, गाउँपालिका तथा मुख्य मुख्य घटनाको अवस्थितिलाई सङ्केतमा देखाउनुहोस् ।

२. अग्रज तथा जानकार व्यक्तिसँग सोधखोज गरी परम्परागत ऐचोपैचो र परिमो प्रणालीको परिचय, काम, महत्त्व र प्रवर्द्धनका उपायको विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

३.बालीघरे तथा कमैया प्रथाको विद्यमान अवस्था पहिचान गर्नुहोस् । यस्ता सामाजिक समस्या समाधानको लागि गरी एका प्रयास, भावी दिनमा गर्नुपर्ने कार्यको विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
४. समूहगत रूपमा लोपोन्मुख कुसुण्डा जातिको संस्कार र संस्कृतिको बारेमा सोधखोज गर्नुहोस् । उक्त समुदायको संस्कार र संस्कृतिमा भएका असल अभ्यास तथा सुधारका पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
५ कक्षा ८ ले हाम्रा परम्परागत पेसा र व्यवसायको सम्भावना तथा चुनौती विषयमा विद्यालयस्तरीय अतिरिक्त क्रियाकलाप अन्तर्गत वक्तृत्वकला कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुहोस् । यस कार्यक्रममा कुन-कुन विद्यार्थीले कुन कुन पक्षमा जोड दिए ? सोको विवरण र यस कार्यक्रमबाट भएको सिकाइलाई समेटी समूहगत रूपमा प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।
६. समूहगत रूपमा विभाजन भई स्थानीय स्तरमा हालसम्म भएका विपद्को पहिचान गर्नुहोस् । ती विपद्बाट भएको (शैक्षिक, भौतिक, मानवीय, आर्थिक वा अन्य)क्षतिको को विवरण तयार गर्नुहोस् । आगामी दिनमा त्यस्ता विपद् सिर्जना नहुनका लागि गर्न सकिने उपायलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
७. घरायसी तथा विद्यालयबाट निस्कने ठोस फोहोरको प्रयोग गरी कम्पोष्टिङ् विधिबाट मल बनाउनुहोस् । आवश्यकताअनुसार तयारी मललाई तरकारी खेती, पुष्प खेती, फलफूल खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस् । यो मल प्रयोग गर्दा भएका फाइदा तथा
उपयोगिता सम्बन्धमा आफ्नो अनुभव समेतलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।
८. हरित विद्यालय निर्माणको लागि इको क्लबको गठन गर्नुहोस् । आवश्यकताअनुसार हरित विद्यालय निर्माणअन्तर्गतका पक्ष (ऊर्जा, पानी, सरसफाइ, फोहोरमैला, सिकाइ व्यवस्थापन, हरियाली प्रवर्द्धन आदि)को प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न उपसमितिसमेत गठन गर्नुहोस् । उक्त उपसमितिले गरेका कार्य र प्राप्त उपलब्धिलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गरी विद्यालयको कार्यक्रममा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
९. सामाजिक सञ्जालको दुरूपयोग, यसका प्रभाव र बच्ने उपायहरू शीषर्कमा निबन्ध लेखी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।
१०. जीवनमा असल र सफल बन्ने उपाय खोजी गर्नुहोस् । ती उपाय कार्यान्वयन गर्नको लागि छ महिनाको योजना बनाउनुहोस् र कार्यान्वयन गर्नुहोस् । कार्यान्वयनका क्रममा तथा कार्यान्वयन पश्चात् तपाईंमा के-के परिवर्तन भयो ? के-के सिकाइ भयो ? के-के मा सफल हुनुभयो ? यी सबै पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

५. सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

(क) कक्षा १-३ मा सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

आधारभूत तहअन्तर्गत कक्षा १-३ को पाठ्यक्रम समग्रमा बहुविषयक ढाँचामा विकास भएको छ । यसअन्तर्गत चारवटा विषयहरू पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले विकास गरेको छ भने एउटा विषय (स्थानीय विषय वा मातृभाषा)को पाठ्यक्रम विकास गर्ने जिम्मा स्थानीय सरकारलाई छ । तसर्थ बहुविषयक ढाँचामा आधारित भई स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम विकास गरी एकोले शिक्षण सिकाइ सहजीकरण गर्दासमेत अन्य विषयसँग मिल्दाजुल्दा विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धिलाई सँगसँगै सहजीकरण गर्ने र नमिल्दा विषयवस्तुलाई निश्चित क्रममा राखेर सरलदेखि जटिलताको आधारमा सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ । निश्चित विषयक्षेत्रमा आधारित बहुविषयगत एकीकरणले सिकाइलाई अन्तरसम्बन्धित र बढी सान्दर्भिक बनाउन सहयोग पुऱ्याउँछ । एकीकृत ढाँचामा सिकाइ सहजीकरण गर्दा सिकाइको योजना निर्माणका लागि विषयगत सक्षमता र समग्र पाठ्यक्रम संरचनाको अध्ययन गरी तिनको अन्तरसम्बन्ध पहिचान गर्नुपर्छ । बहुविषयक विषय क्षेत्रमा आधारित भई हाम्रो सेरोफेरो, गणित, नेपाली, अङ्ग्रेजी र स्थानीय विषय क्षेत्रमा सिकाइ योजना निर्माण गर्दा विषयवस्तुलाई दैनिक जीवनसँग अधिकतम सम्बन्ध कायम हुने गरी निर्धारित विषय क्षेत्रको वरिपरि आ-आफ्नो विषय क्षेत्रगत अवधारणा तथा सिपहरू हासिल गराई निर्धारित सिकाइ उपलब्धि प्राप्त हुने व्यवस्था मिलाउनुपर्छ । यसको लागि छनोट गरी एका विधि, प्रक्रिया तथा क्रियाकलापले विद्यार्थीलाई सक्रिय बनाउने, सबैलाई सहभागी बनाउने, गरेर तथा छोएर वा चलाएर सिक्ने र सिर्जनात्मकताको अभिवृद्धि हुने अवसर प्रदान गर्नुपर्छ । सिकाइ क्रियाकलापले विद्यार्थीहरूमा उमेर र आवश्यकताअनुसार प्रयोग, सिकाइ,

रचनात्मक तथा समालोचनात्मक सोचाइ, निर्णय तथा समस्या समाधान जस्ता सोचाइ सिप, स्वव्यवस्थापन, आत्मबल, अनुशासन, जिम्मेवारी अनुकूलता जस्ता वैयक्तिक सिप, सञ्चार, सहकार्य, सहानुभूति जस्ता अन्तरवैयक्तिक सिप, विभिन्न किसिमका बहुसाक्षरता सिप र नागरी क दायित्वसम्बन्धी विभिन्न किसिमका नागरीक सिपप्राप्तिलाईसहयोगगर्नुपर्छ । विद्यार्थीहरूको भाषिकतथा सामाजिक पृष्ठभूमि, सिकाइका लागि विभिन्न किसिमको अपाङ्गताको अवस्था इत्यादिलाई विचार गरी विविधताको व्यवस्थापन गर्ने र सबैलाई समावेश गर्ने गरी शिक्षण सिकाइको योजना निर्माण गरी सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ । विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गका रूपमा समावेश गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने माध्यमका रूपमा विकास गर्नुपर्दछ । न्यूनतम सिकाइ सुनिश्चित गरी प्रत्येक विद्यार्थीलाई उच्चस्तरको सिकाइ सक्षमता प्राप्त गरी क्रमशः माथिल्लोस्तरको सिकाइ गर्नसक्ने बनाउन सहयोग गर्नुपर्छ । यथाशक्य कक्षा शिक्षणको प्रबन्ध गर्नुपर्दछ । एकभन्दा बढी शिक्षकले एउटै कक्षामा विभिन्न समयमा शिक्षण गर्ने गरी ए पनि समूहमा छलफल गरी बहुविषयक शिक्षण योजना तयार गर्ने र सोहीबमोजिम सिकाइ सहजीकरण गर्ने प्रबन्ध मिलाउनुपर्छ । कक्षामा प्रयोग गरी ने भाषाको कारण बालबालिकालाई सिकाइ क्रियाकलापमा सरिक हुन र सिक्न बाधा नहुने अवस्था सिर्जना गर्नुपर्छ । यसका लागि कक्षामा यथासक्य मातृभाषा वा बहुभाषा प्रयोग गर्ने, घरपरिवार तथा समुदायमा बोलिने भाषामा सञ्चार हुनसक्ने प्रबन्ध गर्नुपर्छ । स्थानीय विषयको सिकाइ गर्दा सामान्यतया निम्न विधि र तरिका प्रयोग गर्न सकिन्छ : (अ) कथा कथन एवम् गीत (आ) अभिनय तथा भूमिका निर्वाह (इ) छलफल र प्रश्नोत्तर (ई) खोज तथा समस्या समाधान विधि (उ) खेलविधि (ऊ) प्रयोगात्मक विधि (ऋ) क्षेत्र भ्रमण (ए) प्रदर्शन विधि

(ख) कक्षा ४-८ मा सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

स्थानीय विषयको पाठ्यक्रममा समावेश विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धि सहज र सरल तरिकाले विद्यार्थीहरूमा हासिल गराउन उपयुक्त सिकाइ वातावरणको सिर्जना गरी शिक्षक, विद्यार्थी र विषयवस्तु बिच सक्रिय अन्तरक्रिया गर्ने विधि वा प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुपर्छ । सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया विद्यार्थी केन्द्रित, सान्दर्भिक र सिकाइका निम्ति सहयोगी हुनुपर्छ । यो योजनाबद्ध र सिकाइ उपलब्धि उन्मुख वा प्रतिफल केन्द्रित हुनुपर्छ । सहजीकरण प्रक्रिया विद्यार्थीलाई उत्प्रेरित गर्ने, सक्रिय बनाउने र रुचि जगाउने पनि हुनुपर्छ । यस प्रक्रियामा विद्यार्थी सक्रिय भई सिकाइ क्रियाकलापमा संलग्न हुने र आवश्यकताअनुसार पृष्ठपोषण प्राप्त गरी सिकाइमा सुधार गर्नसक्ने अवसर हुनुपर्दछ । यो प्रक्रिया सिकारू र सिकाइका विविधतालाई सम्मान गर्ने र सबैलाई समावेश गर्ने समावेशी सिद्धान्तमा आधारित पनि हुनुपर्छ । एउटै प्रकारको सिकाइ सहजीकरण विधि सधैँ र सबैतिर उपयुक्त हुन नसक्ने भएकाले एउटै विषयवस्तु सिकाइका लागि पनि विविध विधि अपनाउन सकिन्छ । त्यसैले शिक्षण विधिको छनोट गर्दा सकभर विविधता कायम गर्नुपर्छ । सिकाइ सहजीकरण विधिको चयन गर्दा मुख्य रूपमा विद्यार्थीको पूर्व ज्ञान, रुचि, क्षमता, चाहना, उनीहरूको तहगत स्तर, विषयवस्तुको स्वरूपलगायत उपलब्ध हुन सक्ने स्रोतसाधन, वातावरणीय अवस्था, शिक्षकको रुचि तथा तयारी इत्यादिलाई विचार गर्नुपर्दछ । आधारभूत शिक्षाअन्तर्गत कक्षा ४-८ को यो पाठ्यक्रमा समावेश गरी एका विषयवस्तुहरू प्रयोगात्मक प्रकृतिका भएकोले यसको सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया परम्परागत पद्धतिभन्दा फरक हुनुपर्छ । सिकाइ सहजीकरण गर्दा विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा जोड दिई कक्षालाई जीवन्त बनाउन र विद्यार्थीलाई क्रियाशील बनाउन शिक्षकले सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने छ । विद्यार्थी केन्द्रित सिकाइ क्रियाकलापबाट सिकाइ प्रभावकारी हुने, विषयवस्तुलाई दैनिक जीवनका हरेक घटनक्रमलाई बालबालिकाले व्यवहारकुशल तथा जीवनोपयोगी सिप आर्जन गर्न सक्ने र उनीहरूमा रहेको प्रतिभा प्रष्फुटन सहज हुने भएकाले सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा विद्यार्थी केन्द्रित र बालमैत्री शिक्षण विधि अपनाउनुपर्ने छ । स्थानीय विषयको पाठ्यक्रमका विषयवस्तुहरू स्थानीय ज्ञान, सीपकोविकास गरी आवश्यकतानुसार घर, विद्यालय, समुदायमा प्रयोग गर्ने खालका भएकोले सैद्धान्तिकभन्दा गरेर सिक्ने प्रक्रियाबाट सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ । यस विषयको सिकाइ सहजीकरण गर्दा निम्न विधि र तरिकाहरू प्रयोग गर्न सकिन्छ । :

शिक्षण विधि
(अ) प्रयोगात्मक विधि (आ) अवलोकन विधि (इ) छलफल विधि (ई) समस्या समाधान विधि (उ) प्रदर्शन विधि (ऊ) क्षेत्र भ्रमण विधि (ऋ) प्रश्नोत्तर विधि (ए) घटना अध्ययन विधि

६.विद्यार्थी मूल्याङ्कन
(क) कक्षा १-३ मा विद्यार्थी मूल्याङ्कन

शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाकै एउटा अङ्गका रूपमा विद्यार्थीको नियमित रूपमा विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको लेखाजोखा गरी विद्यार्थीको सिकाइमा निरन्तर सुधार गरी न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्ने पक्षलाई यस पाठ्यक्रमले जोड दिएको छ । यस प्रकारको मूल्याङ्कनले विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्तिका साथै उनीहरूलाई सिकाइमा निरन्तर प्रगति गर्ने अवसर सिर्जना गर्न सहयोग गर्दछ । स्थानीय विषयमा राखिएका विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धि पूरा गराउनको लागि कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइको क्रममा गरी ने लेखाजोखाको साथै विद्यार्थीहरूलाई आवश्यकताअनुसार सम्बन्धित क्षेत्रमा अवलोकन, क्षेत्र भ्रमण, परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्यमा समेत संलग्न गराई सोहीबमोजिम विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको यकिन गरी आवश्यकताअनुसार सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ । यस्तो मूल्याङ्कनलाई मूलतः सिकाइका लागि मूल्याङ्कन अर्थात् निर्माणात्मक मूल्याङ्कनका रूपमा प्रयोग गरी नुपर्दछ । निर्माणात्मक प्रयोजनका लागि सञ्चालन गरी ने यस्तो मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीले के सिक्ने हो भन्ने कुरा निर्धारण गर्नुपर्दछ अर्थात् अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि तय गर्नुपर्दछ । विद्यार्थीले के सिक्ने भन्ने कुराको निर्धारण गरेपछि विद्यार्थीको सिकाइको वर्तमान अवस्था वा निश्चित सिकाइ क्रियाकलाप पछिको विद्यार्थीको सिकाइ अवस्था वा स्तर के कस्तो छ भनी विभिन्न साधन तथा माध्यम प्रयोग गरी पत्ता लगाउनुपर्छ । यसरी विद्यार्थीको वर्तमान सिकाइ अवस्था पहिचान गरी सकेपछि सिकाइको निर्धारित लक्ष्यमा कसरी पुग्ने भन्ने मार्ग तय गर्नुपर्दछ । यसरी विद्यार्थीको अपेक्षित सिकाइ स्तर तय गर्ने, सिकाइको वर्तमान अवस्था वा स्तर पत्ता लगाउने र कसरी अपेक्षित सिकाइस्तर प्राप्त गर्ने भनी तय गर्ने कार्यका लागि विद्यार्थीको निर्माणात्मक मूल्याङ्कन गरी न्छ ।

कक्षा १–३ मा गरी ने विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई सिकाइ प्रक्रियाकै अभिन्न अङ्गका रूपमा प्रयोग गर्नुपर्दछ । यस्तो मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि तथा कमजोरीको निरन्तर लेखाजोखा गरी सिकाइ सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्नु हो । यस्तो पृष्ठपोषण दिने कार्य दुई चरणमा गर्नुपर्छ । पहिलो चरण अन्तर्गत नियमित सिकाइ सहजीकरण पश्चात् मूल्याङ्कन गर्ने र विद्यार्थीको सिकाइको अवस्थाको लेखाजोखा गर्ने तथा दोस्रो चरणमा सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको अवस्थाको आधारमा अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्न नसकेका विद्यार्थीका कठिनाइका क्षेत्र पत्ता लगाई सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुका साथै पटकपटकका सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलापबाट पनि सिकाइ सुधार हुन नसकेका विद्यार्थीहरूका लागि उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप तर्जुमा गरी सिकाइमा सुधार गर्नुपर्दछ । कक्षाकोठामा आधारित निर्माणात्मक मूल्याङ्कनले प्रत्येक विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्त गर्ने सुनिश्चितता गरी माथिल्लो सिकाइस्तर प्राप्त गर्न सहयोग गर्नुपर्दछ । यसबाट विद्यार्थीहरूको कक्षा दोहऱ्याउने क्रमलाई न्यून गरी शैक्षिक
क्षति घटाउन सहयोग पुग्नाका साथै न्यूनतम स्तरको सिकाइ सुनिश्चित भई थप सिकाइका लागि अवसर सिर्जना हुने छ ।

(अ) मूल्याङ्कन विधि र प्रक्रिया

कक्षा १-३ मा निश्चित समयावधिमा विद्यार्थीको सिकाइको लेखाजोखा गर्ने नभई निरन्तर, नियमित तथा कक्षा क्रियाकलापको अङ्गका रूपमा प्रयोग गर्नुपर्दछ । कक्षाकोठामा सिकाइ क्रियाकलापको योजना तथा सञ्चालन निर्धारित सिकाइ उपलब्धि तथा तिनको विस्तृतीकरणका आधारमा ती सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्नसक्ने किसिमले गर्नुपर्दछ । विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा पनि ती सिकाइ उपलब्धि विद्यार्थीले के कति हासिल गर्न सके भन्ने लेखाजोखा गर्न सकिने प्रक्रिया र साधन प्रयोग

गर्नुपर्छ । यस्तो मूल्याङ्कन सिकाइ क्रियाकलापकै अभिन्न अङ्गका रूपमा नियमित रूपमा सञ्चालन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गर्नुपर्दछ । कक्षा १-३ का प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राखिनुपर्छ । कार्यसञ्चयिका फाइललाई विद्यार्थीको कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य, उपलब्धि परीक्षा, विद्यार्थीमा आएको व्यावहारिक परिवर्तनको अवलोकन, हाजिरी आदिका माध्यमले अद्यावधिक गर्नुपर्छ । विद्यालयमा पठनपाठन भएका विषयवस्तु र विद्यार्थीको उपलब्धिका बारेमा प्रत्येक थिम वा क्षेत्रको पठनपाठन पश्चात्, विषय क्षेत्रको अध्ययन पूरा गरेपछि अभिभावकलाई जानकारी पठाउने व्यवस्था गरी कार्यसञ्चयिकामा त्यसको अभिलेख उल्लेख गर्नुपर्ने छ । यस तहमा गृहकार्यलाई अनिवार्य नगरी कक्षाकार्य, परियोजना कार्य तथा प्रयोगात्मक कार्यलाई नै बढी जोड दिने भए पनि आवश्यक भए केही गृहकार्य पनि दिन सकिने छ तर दैनिक र एकै दिनमा विभिन्न विषयक्षेत्रमा गृहकार्य दिनु भने उपयुक्त हुँदैन । विद्यार्थीको मूल्याङ्कनमा यथाशक्य वास्तविक कार्यको सही तरिकाले मूल्यांकन गर्ने साधन समावेश गर्नु उपयुक्त हुनेछ ।

(आ) मूल्याङ्कनका तरिका र साधन

परीक्षण गरी ने सिकाइ उपलब्धि तथा विषयवस्तुको स्वरूप, विद्यार्थीको उमेर तथा रुचि, उपलब्ध स्रोत तथा साधन, कक्षामा भएका विद्यार्थी सङ्ख्या, शिक्षकको क्षमता तथा रुचि जस्ता पक्ष विचार गरेर मूल्याङ्कनका तरिका र साधनको छनोट तथा विकास गर्नुपर्छ । मूल्याङ्कनका विभिन्न तरिका तथा साधन हुन्छन् । विद्यार्थी मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने कार्य तथा साधनहरूबाट प्राप्त सूचनालाई निश्चित स्वरूपमा अभिलेखीकरण गरी नुपर्दछ । कक्षाकार्य, व्यवहार परिवर्तन, सिर्जनात्मक कार्य, कक्षा सहभागिता तथा विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शनको परीक्षणको अभिलेखीकरण शिक्षकको अवलोकनको माध्यमबाट गर्न सकिने भएकाले यसकालागि उपयुक्त अवलोकन फाराम तयार गर्नुपर्दछ । यसका लागि विभिन्न प्रकारका रुजु सूची तयार गरी विद्यार्थी परीक्षण तथा मूल्याङ्कन गरी न्छ । विद्यार्थीका कार्य तथा उपलब्धिसहित उनीहरूका विभिन्न विवरण व्यवस्थित तरिकाले राख्ने गरी कार्यसञ्चयिका
तयार गरी विद्यार्थीको प्रगति के कति मात्रामा र के कसरी भइरहेको छ, के कस्ता सिकाइ कमीकमजोरी रहेका छन् र ती कमीकमजोरी हटाई सिकाइमा सुधार के कसरी गर्ने भन्ने कार्यका लागि यसबाट सहयोग पुग्दछ । सामान्यतया स्थानीय विषयको पठनपाठनको क्रममा विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको लेखाजोखा गर्नको लागि कक्षा सहभागिता, मौखिक कार्य, लिखित कार्य, परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य, कार्यसम्पादन तथा प्रदर्शन, सहपाठी तथा स्वमूल्याङ्कन, अभिभावक प्रतिक्रिया, कुराकानी तथा छलफल जस्ता तरिका अवलम्बन गर्न सकिन्छ । यसको लागि अवलोकन फाराम, रुजु सूची, श्रेणीमापन, रुब्रिक्स, मौखिक प्रश्न जस्ता मूल्याङ्कनका साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

(इ) विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि स्तर र त्यसको सामान्य व्याख्या

उपलब्धिस्तर	**मापन**	**उपलब्धिस्तरको सामान्य व्याख्या**
कमजोर (Below basic)	१	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न नसकेको, सबैजसो सिकाइ उपलब्धिका लागि सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
सामान्य (Basic)	२	मुख्य सिकाइ उपलब्धि आंशिक रूपमा हासिल गरेको तर सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
राम्रो (Profcient)	३	मुख्य सिकाइ उपलब्धि धेरै जसो हासिल गरेको र सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
उच्च (Advanced)	४	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको साथै माथिल्लो स्तरको उपलब्धि हासिल गरेको

पहिलो चरणमा नियमित सिकाइ क्रियाकलापका रूपमा विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधार गर्नुपर्दछ ।
मूल्याङ्कनको दोस्रो चरणमा कुनै सिकाइ उपलब्धि हासिल भयो वा भएन भनी उल्लिखित तरिका तथा साधनमध्ये उपर्युक्त साधनहरू प्रयोग गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी सिकाइस्तर अभिलेखीकरण गर्नुपर्दछ । यसरी अभिलेखित सिकाइस्तर १ वा २ मात्र भएमा सुधारात्मक सिकाइको योजना निर्माण गरी उपलब्धिस्तर ४ पुर्‍याउने प्रयास गर्नुपर्दछ । उपलब्धिस्तर ३ प्राप्त गरेको विद्यार्थीलाई समेत ४ पुर्‍याउन सहयोग गर्नुपर्छ । पटक पटकको प्रयासबाट पनि कुनै विद्यार्थीको

उपलब्धिस्तरमा सुधार हुन नसकेमा यसको कारण खोजी
गरी उपचारात्मक सिकाइको योजना बनाउनुपर्दछ भने अन्यलाई अग्रिम सिकाइमा सरिक गराउनुपर्दछ । सुधारात्मक सिकाइ पछि पुनः विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी उपलब्धिस्तर निर्धारण गरेर पुनःअभिलेखीकरण गर्नुपर्छ । निश्चित सिकाइ क्षेत्रका सिकाइ उपलब्धिको सिकाइ परीक्षणपश्चात् सो सिकाइ क्षेत्रको औसत सिकाइ उपलब्धिसमेत गणना गरी विद्यार्थी र अभिभावकसँग छलफल गरी विद्यार्थीका सबलता तथा सुधारका क्षेत्र एवम् उपाय पहिचान गर्नुपर्छ ।
यही क्रममा सबै विषय क्षेत्रको सिकाइपश्चात् सबै सिकाइ उपलब्धिको परीक्षण गरी प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइस्तर सहित विषय क्षेत्रगत औसत सिकाइ उपलब्धि निकाल्न सकिन्छ । त्यसैगरी मुख्य व्यवहार कुशल सिपमा विद्यार्थीको उपलब्धिस्तर पनि अभिलेखित गर्न सकिन्छ । यसरी तयार गरी एको अभिलेख नै विद्यार्थीको वार्षिक उपलब्धिको प्रतिवेदन हुने छ । विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको यस्तो अभिलेख तथा प्रतिवेदनको प्रयोग शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक तथा विद्यालयले विद्यार्थीको सिकाइस्तरको सुनिश्चिता गर्ने, सिकाइ सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्न र भावी सिकाइका लागि योजनाका लागि गरी न्छ ।
विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि उल्लेखित मूल्याङ्कनका तरिका तथा साधनमध्ये कतिपय उपयोगी नहुन पनि सक्दछन् भने कतिपय तरिका तथा साधनहरूको प्रयोगमा भिन्नता ल्याउनुपर्ने हुन सक्दछ । शिक्षकले आफ्नो कक्षाकोठामा भएका विद्यार्थीको अपाङ्गताको किसिम तथा स्वरूपअनुरूप प्रयोग गर्न सकिने मूल्याङ्कनका वैकल्पिक तरिका तथा साधनको तयारी गरी उपयुक्त तरिका तथा साधन प्रयोग गर्नुपर्छ । मूल्याङ्कनका कुनै साधन उपयुक्त नभएकै आधारमा कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइको मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने अवसरबाट वञ्चित नहुने गरी शिक्षकले वैकल्पिक तरिकाहरूको खोजी तथा तयारी गर्नुपर्दछ ।

(ई) उपलब्धि प्रतिशत निकाल्ने विधि तथा प्रक्रिया

सामान्यतया प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि मापनपछि नतिजा विद्यार्थीलाई जानकारी गराउने, किन यस्तो भयो छलफल गर्ने, विद्यार्थीलाई स्वप्रत्यावर्तनको अवसर दिने र सुधारका उपाय तय गर्नुपर्दछ भने प्रत्येक विषय क्षेत्र वा थिमको सिकाइपश्चात् प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि र औसत उपलब्धिसहित अभिभावक तथा शिक्षकले छलफल गरी सिकाइ सुधार तथा भावि सिकाइका योजना तय गर्नुपर्छ । प्रत्येक थिमको सिकाइपछि अभिभावकसँग छलफल गर्नु विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका दृष्टिले उपयुक्त भए पनि छोटोछोटो समयको अन्तरालमा अभिभावसँग छलफल सबैका लागि सम्भव नहुन सक्ने कुरालाई विचार गरेर तीनदेखि चार महिनाको अन्तरालमा सो अवधिमा सिकाइ भएका थिमको मूल्याङ्कन नतिजासहित विद्यार्थीको सिकाइ प्रगति तथा कठिनाइका विषयमा अभिभावकसँग छलफल गरी आवश्यकतानुसार सिकाइ सुधारका उपाय पहिचान गर्न सकिन्छ । नतिजा र सिकाइ सुधार तथा भावी सिकाइ योजना तय गर्दा सम्बन्धित विद्यार्थी सबल पक्ष, रुचि र कठिनाइलाई ध्यान दिनुपर्छ । यसका लागि यस प्रक्रियामा विद्यार्थीलाई पनि सहभागी गराउनुपर्छ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कनको अभिलेख तथा कार्यसञ्चयिका व्यवस्थापन

१. विषयक्षेत्रगत रूपमा प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा निम्नअनुसार व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ :

• प्रत्येक थिम वा विषयक्षेत्रको मूल्याङ्कन अभिलेख विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा सिलसिलाबद्ध गरी राख्नुपर्छ ।

• कार्यसञ्चयिका फाइलमा विद्यार्थीको व्यक्तिगत, पारिवारिक तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी विवरण, कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, उपलब्धि प्रतिशतका अभिलेख, हाजिरी विवरण, विद्यार्थीको प्रगति स्पष्ट हुने सहयोग पुग्ने खालमा विद्यार्थीका नमुना कार्य तथा सिर्जना समयबद्धरूपमा सिलसिला मिलाई राख्नुपर्छ । यसमा जुनसुकै कार्य समावेश नगरी उपलब्धिस्तर झल्काउने प्रतिनिधि कार्यमात्र समावेश गर्नुपर्छ । यसमा यति नै कार्य समावेश गर्नुपर्छ भन्नु उपयुक्त नभए पनि विषयवस्तुको प्रत्येक क्षेत्र वा थिमबाट १ देखि ३ कार्य तथा समग्रमा विषयक्षेत्रगत रूपमा गरी ने पाँच वटासम्म सिर्जनात्मक कार्य समावेश गर्नु उपयुक्त हुनसक्छ ।

• कार्यसञ्चयिका फाइलमा समावेश गरी एका कार्य तथा अभिलेखको समयबद्ध सूचीभित्री आवरण पृष्ठमा राखिनुपर्छ ।
• प्रत्येक विद्यार्थीको कक्षा १ मा तयार गरी एको कार्यसञ्चयिका फाइललाई नै कक्षा ३ सम्म निरन्तर गर्नुपर्छ । शिक्षक परिवर्तन भएमा फाइल हस्तान्तरण गर्नुपर्छ ।

२. विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिकालाई निम्नानुसार प्रयोग सकिन्छ :
• शिक्षकले विद्यार्थीको सिकाइ प्रगतिको अनुगमन गर्न, सिकाइ योजना तथा सिकाइ सुधारको योजना बनाउन
• विद्यार्थीले आफ्नो कार्य तथा सिकाइ प्रगति एवम् कमजोरीको जानकारी प्राप्त गरी सिकाइ सुधारमा लाग्न र आफ्नो कार्य तथा उपलब्धिबारे आत्मविश्वास पैदा गर्न एवम् थप कार्य तथा उपलब्धिका लागि प्रोत्साहित हुन
• अभिभावकले विद्यार्थीले कार्य तथा सिकाइ प्रगति तथा कमजोरीको जानकारी प्राप्त गरी सिकाइ सुधारमा सहयोग गर्न
• विद्यालयले विद्यार्थीको सिकाइको प्रमाणका रूपमा लिई अग्रिम सिकाइ अवसर प्रदान गर्न, सबै विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन गर्न, शिक्षक विकास तथा प्रोत्साहन कार्यको योजना गर्न र जवाफदेहिता व्यक्त गर्न
• विद्यालय व्यवस्थापनले विद्यालय समुदाय सुधार गरी सिकाइ वातावरण सुधाार गर्न

विषय क्षेत्रगत रूपमा मूल्याङ्कन गर्ने तरिका तथा अभिलेख फाराम
१.मुख्य सिकाइ उपलब्धिलाई विद्यार्थीको सिकाइ स्तरअनुसार १ देखि ४ सम्म रेटिङ गर्नुपर्छ ।
२. हरेक मुख्य सिकाइ उपलब्धिको हासिल भयो वा भएन भनी यकिन गनुपर्छ । यसका लागि एउटा सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्न एकभन्दा बढी मूल्याङ्कन साधन आवश्यक हुन पनि सक्दछ भने कतिपय अवस्थामा एउटै साधन वा एकैपटकको परीक्षणबाट एकभन्दा बढी सिकाइ उपलब्धि पनि परीक्षण गर्न सकिने कुरालाई शिक्षकले विचार गर्नुपर्दछ ।
३. सबै विद्यार्थीले न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्त गरी माथिल्लोस्तरको सिकाइको अवसर प्रदान गर्न मूल्याङ्कनले सहयोग गर्नुपर्दछ । यसका लागि नियमित सिकाइ प्रक्रियापछि गरी एको मूल्याङ्कनमा कुनै सिकाइ उपलब्धिमा १ वा २ स्तर मात्र हासिल गर्न सकेमा सुधारात्मक सिकाइ गरी उपलब्धि वृद्धिको सुनिश्चित गरी नुपर्दछ । यसका लागि सुधारात्मक सिकाइपश्चात् विद्यार्थीको पुनः मूल्याङ्कन गरी फाराममा उल्लेखभएअनुसार अभिलेखित गनुपर्छ ।
४. सामान्यतया सबै (प्रत्येक) विद्यार्थीको सिकाइस्तर न्यूनतम ४ पुऱ्याउने गरी सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्दछ ।
तसर्थ कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइस्तर १, २ वा ३ मै छाड्न भने हुँदैन । कुनै विद्यार्थी पटकपटकको सुधारात्मक सिकाइबाट पनि सिकाइस्तर १ तथा २ भन्दामाथि जान सकेन भने त्यसका कारण पहिचान गरी सुधारका उपाय पहिचान गर्ने र सिकाइ सुधार गर्ने प्रयोजनका लागि उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ आवश्यक हुनसक्छ । उपलब्धिस्तर ३ प्राप्त गर्ने विद्यार्थीलाई पनि मुख्य तथा माथिल्लो उपलब्धि हासिल गर्ने अवसर प्रदान गरी नुपर्दछ । शिक्षण सिकाइका क्रममा उपलब्धिस्तर ४ पुऱ्याउनु अपेक्षित छ ।
५. विषयक्षेत्र तथा थिमअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धिको अङ्कन गरी सकेपछि विषयक्षेत्र तथा थिमको समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\text{क्षेत्रगत वा थिमगत उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\text{उपलब्धि स्तरको अङ्कको जोड}}{\text{मूल्याङ्कन गरी एको सिकाइ उपलब्धिहरूको संख्या}} \times १००$$

उपलब्धि प्रतिशतलाई अक्षराङ्कनसँग मिलान गरी निम्नअनुसार प्रस्तुत गर्नुपर्ने छ :

उपलब्धि प्रतिशत	अक्षरमा उपलब्धिस्तर	स्तरिकृत अंक	उपलब्धिस्तरको व्याख्या
३५ भन्दा कम	No Grade	–	ज्यादै कमजोर

३५ र सोभन्दा माथि ४० भन्दा कम	D+	१.६	आधारभूत
४० र सोभन्दा माथि ५० भन्दा कम	C	२.०	ग्राह्य
५० र सोभन्दा माथि ६० भन्दा कम	C+	२.४	सन्तोषजनक
६० र सोभन्दा माथि ७० भन्दा कम	B	२.८	उत्तम
७० र सोभन्दा माथि ८० भन्दा कम	B +	३.२	उत्कृष्ट
८० र सोभन्दा माथि ९० भन्दा कम	A	३.६	अति उत्तम
९० र सोभन्दा माथि	A+	४.०	सर्वोत्तम

६. कक्षाको अन्तमा सबै सिकाइ उपलब्धिमा प्राप्त उपलब्धि स्तरको अङ्कका आधारमा विद्यार्थीको विषयक्षेत्रगत समग्र उपलब्धिस्तर निर्धारण गर्न सकिन्छ । विषयक्षेत्रगत समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\text{विषयक्षेत्रगत समग्र उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\text{उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड}}{\text{मूल्याङ्कन गरी एको सिकाइ उपलब्धिहरूको संख्या}} \times १००$$

अनुसूची १ स्थानीय विषयको थिमगत उपलब्धि विवरण मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम

विद्यार्थी मूल्याङ्कन मापनका आधार : निम्नलिखित आधारमा विद्यार्थीको सिकाइस्तरको मापन १, २, ३ वा ४ गरी कक्षा तथा क्षेत्र र थिमअनुसार उल्लिखित सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइस्तर मापन गरी आएको उपलब्धिस्तरको अङ्क (१, २, ३ वा ४) चढाउनुहोस् ।
सिकाइ उपलब्धि मापन गर्दा प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा हासिल गरेको स्तर यकिन गरी १, २, ३ वा ४ मध्ये कुन स्तर छ त्यसलाई अङ्कन महलमा चढाउनुहोस् । फारामको कैफियत महलमा उल्लिखितबाहेक अन्य साधन तथा तरिका प्रयोग गरेको भए उल्लेख गर्नुहोस् । यो अभिलेख फाराममा मूल्याङ्कन नतिजाका आधारमा प्रत्येक विद्यार्थीको अलग अलग भरी विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) मा व्यवस्थित गरेर राखी आवश्यकतानुसार विद्यार्थीको सिकाइ सुधार गर्ने कार्यमा प्रयोग गर्नुपर्छ । प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा चार वटा सूचक
निर्धारण गरीएका हुनाले पूरा गरेको सूचकअनुसारको अङ्क प्रदान गर्नुपर्छ । थिमगत रूपमा दिइएका प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको लेखाजोखा मूल्याङ्कनका लागि अवलोकन, मौखिक प्रश्नोत्तर, लिखित कार्य, कक्षाकार्य, गृहकार्य, छोटाकक्षा परीक्षा, परियोजना कार्यमध्ये कुनै वा अन्य कुनै उपयुक्त साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ । तपसिलका फाराममा केही सम्भाव्य साधनमात्र उल्लेख गरी एका छन् । यीबाहेक कुन साधनद्वारा मूल्याङ्कन गरी एको हो ती साधनलाई फाराममा उल्लेख गर्नुपर्छ । विद्यार्थीको मूल्याङ्कन दुई चरणमा गर्नुपर्छ ।
नियमित सिकाइपश्चात् र थप सहायतापश्चात् नियमित सिकाइपश्चात् कुनै विद्यार्थीको कुनै सिकाइ उपलब्धिमा १, २ वा ३ आएमा थप सहयोग गर्नुपर्ने हुन्छ र

थप सहायता पश्चात् पुनः मूल्याङ्कन गरी प्राप्त उपलब्धिको अभिलेखीकरण गर्नुपर्छ । यसको लागि प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको उपलब्धिस्तरको सही मापन गर्न रुब्रिक्स बनाउन सकिन्छ । उदाहरणको लागि यहाँ पहिलो थिम हाम्रो सरुमारानीको सिकाइ उपलब्ध १ लाई चार वटा निम्न लिखित सूचक बनाएको छ :

सिकाइ उपलब्धि	**सूचक**			
आफ्नो परिवारका सदस्य तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न	आफ्नो परिवारका सबै सदस्यको नाम भन्न सकेमा तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न सकेमा	आफ्नो परिवारका धेरै जसो सदस्यको नाम भन्न सकेमा तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न सकेमा	आफ्नो परिवारका केही सदस्यको नाममात्र बताउन सकेको तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न सकेमा	आफ्नो परिवारका केही सदस्यको नाम भन्न सकेमा तर आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न नसकेमा
सिकाइ उपलब्धिको स्तर	४	३	२	१

अनुसूची १

स्थानीय विषयको थिम/क्षेत्रगत उपलब्धि विवरण मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम

कक्षा : **विषय : स्थानीय** **विद्यार्थीको नाम :** **रोलनम्बर :**

क्र.स.	थिम/क्षेत्र	मुख्य सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनका सम्भाव्य साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
				मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१	हाम्रो सरुमारानी						
२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति						

३	हाम्रा स्थानीय पेशा,व्यवसाय,पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप							
४	स्वास्थ्य र खेलकुद							
५	प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण							
६	जीवन उपयोगी सीप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा							
७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संघसंस्थाहरू							
शिक्षकको नाम :		हस्ताक्षर : मिति :	**प्राप्त अङ्कनको जम्मा जोड**					
			उपलब्धि प्रतिशत/ग्रेड					

अनुसूची २

कक्षा : १ विषय : हाम्रो सरुमारानी

थिम, विषयक्षेत्र : १. हाम्रो सरुमारानी जम्मा कार्यघण्टा : ३० सिकाइ उपलब्धिको पूर्णाङ्क : २८

मुख्य सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण / उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइपछि मूल्याङकन			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	

१. आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न	१. शिक्षकको सहयोगमा आफु बस्ने गाँउटोलको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. साथीको सहयोगमा आफु बस्ने गाँउटोलको को नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफु बस्ने गाउँ टोलको नाम सहजै बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफु बस्ने गाँउटोलको को नाम लेखेर देखाउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२. आफ्नो गाउँटोलको नजिकको गाउँटोलको नाम भन्न ।	१. आफ्नो गाउँटोलको नजिकका चारवटासम्म गाउँटोलको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. आफ्नो गाउँटोलको नजिकका तीनवटासम्म गाउँटोलको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफ्नो गाउँटोलको नजिकका दुईवटासम्म गाउँटोलको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफ्नो गाउँटोलको नजिकको एउटा गाउँटोलको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३.	१. वाह्य सहयोगमा आफ्नो गाउँ वरपर रहेका खोला, नदीको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

आफ्ना गाउँ वरपर रहेका नदी, खोला, बाटाको नाम भन्न	२. वाह्य सहयोगमा आफ्नो गाउँ वरपर रहेका बाटाको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफ्ना गाउँ वरपर रहेका खोला, नदी, बाटाको नाम सहजै बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफ्ना गाउँ वरपर रहेका खोला, नदी, बाटाको नाम लेखेर देखाउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४. आफु पढ्ने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम भन्न।	१. शिक्षकको आफु पढ्ने विद्यालयको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. आफु पढ्ने विद्यालयको नाम सहजै बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. शिक्षकको सहयोगमा आफु पढ्ने विद्यालयको छिमेकी विद्यालयको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफु पढ्ने विद्यालयको छिमेकी विद्यालयको नाम सहजै बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
५. आफ्नो गाउँटोलमा रहेका धार्मिक स्थलहरुको नाम भन्न।	१. आफ्नो गाउँटोलमा रहेका चारवटासम्म धार्मिक स्थलहरुको नाम भन्न।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. आफ्नो गाउँटोलमा रहेका तीनवटासम्म धार्मिक स्थलहरुको नाम भन्न।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	३. आफ्नो गाउँटोलमा रहेका दुईवटासम्म धार्मिक स्थलहरुको नामबताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफ्नो गाउँटोलमा रहेको एउटा धार्मिक स्थलहरुको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
६. आफ्नो घर नजिकै रहेका बजार (किनमेल गर्ने ठाउँ) को नाम भन्न	१. आफ्नो घर नजिकै रहेका बजारको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. बजारमा किनबेच गरिने बस्तुहरुको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. बजारबाट आफ्नो घरमा किनेर ल्याईएका बस्तुहरुको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. बजारमा आफुले किनेका बस्तुको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
७. आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको नाम भन्न र चिन्न	१. आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकालाई चिन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको घर चिन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	४. आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाले गर्ने काम बताउन						मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
सिकाई उपलब्धी संख्याको जोड							
सिकाई उपलब्धी प्रतिशत							

क्षेत्र/एकाई : २. हाम्रो संस्कार र संस्कृति   जम्मा कार्यघण्टा : ३०   सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : २८

मुख्य सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण / उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइपछि मूल्याङ्कन			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१. आफ्नो गाउँटोलमा बसोबास गर्ने जातजातीको नाम भन्न	१. आफ्नो जाती र थर बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. आफ्नो गाउँटोलमा बसोबास गर्ने जातजातीको संख्या बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफ्नो गाउँटोलमा बसोबास गर्ने जातजातीको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफ्नो कक्षाका साथीहरुको थर बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

२. गाउँटोलका जातजातीबीचको साँस्कृतिक भिन्नताबारे सामान्य जानकारी दिन	१. आफ्नो जातीय समुदायले मनाउने चाडपर्वबारे बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. आफ्नो जातीय समुदायको चालचलनबारे बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	१. आफ्नो गाउँटोलका अन्य जातजातीले मनाउने चाडपर्वबारे बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. आफ्नो गाउँटोलका अन्य जातजातीका चालचलनबारे बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३. गाउँटोलमा बोलिने मूख्य भाषाहरु पहिचान गर्न	१. आफ्नो मातृभाषा पहिचान गर्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. आफ्नो मातृभाषाको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफ्नो गाउँटोलमा बोलिने भाषाका नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफ्नो कक्षाका साथीहरुको मातृभाषाका नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४. स्थानीय जातजातीका पोसाकहरुको नाम भन्न ।	१. आफुले लगाएको पोषाकको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	२. शिक्षकहरूले लगाएको पोषाकको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफ्नो गाउँटोलका मानिसहरुले लगाउने पोषाकको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफ्नो गाउँटोलका जातजातीले लगाउने पोषाकको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
५. स्थानीय जातजातीले लगाउने गहनाको नाम भन्न ।	१. आफ्नो घरका महिला सदस्यहरुले लगाएका गहनाको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. गाउँटोलका महिलाहरुले लगाउने गहनाका नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. जातजातीअनुसार लगाईने गहनाहरुको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. जातजातीअनुसार लगाईने गहनाहरुको तुलना गर्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
६. घरमा बनाइने खानाका परीकारहरुको नाम भन्न ।	१. आफ्नो घरमा बनाइने खानाका परीकारहरुको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. विद्यालयमा पकाइने खाजाका परीकारकहरुको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	३. आफुले खाने विभिन्न खाना, खाजाका नामहरु बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफुलाइ मन पर्ने खानाको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
७. स्थानीय लोकबाजाहरुको नाम भन्न	१. आफ्नो समुदायमा बजाइने स्थानीय लोकबाजाहरुको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. आफ्नो घरमा रहेका स्थानीय लोकबाजाहरुको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. विद्यालयमा रहेका स्थानीय लोकबाजाहरुको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. स्थानीय चाडपर्व, मेला पर्वमा बजाइने स्थानीय लोकबाजाहरुको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
८. स्थानीय लोकगीत गाउने अभ्यास गर्न	१. लोकगीतको पहिचान गर्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. कुनै लोकगीत गाउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. कुनै एक स्थानीय लोक गायकको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	४. स्थानीय चाडपर्वमा गाइने लोकगीत गाउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
सिकाई उपलब्धी संख्याको जोड								
सिकाई उपलब्धी प्रतिशत								

क्षेत्र/एकाइ : ३. हाम्रा स्थानीय, पेशा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप जम्मा कार्यघण्टा : ३० सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : २८

मुख्य सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण / उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइपछि मूल्याङ्कन			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१. आफ्ना अभिभावकले गर्ने मुख्य कामको नाम भन्न	१. घरमा आमाले गर्ने कामहरुको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. घरमा बुबाले गर्ने कामहरुको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३ आफ्नो घरपरिवारमा गरिने कामहरुको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफ्नो परिवारको पेशा पहिचान गरि बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२. आफ्नो घरमा वर्षभरि	१. आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन चारवटासम्म बलीको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

उत्पादन हुने बालीहरुको नाम बताउन	२.आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन तीनवटासम्म बलीको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन दुइवटासम्म बलीको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन एउटा बलीको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३. गाउँटोलमा घुम्न लायक स्थानको नाम बताउन	१. घुम्नलायक ठाउँको परिचय दिन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. आफु घुमेको ठाउँका नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. गाउँटोलमा रहेका घुम्न लायक ठाउँहरुको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. घुम्ने ठाउँमा देखिएका वस्तुहरुबारे बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४. घरमा उत्पादन भएका वस्तुहरु विक्रि गर्ने स्थानको नाम भन्न	१. घरमा उत्पादन हुने वस्तुहरुको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. घरमा उत्पादन भएर घरमा नै उपभोग गरिने वस्तुहरुको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	३. घरमा उत्पादन भएर विक्रि गरिने वस्तुहरुको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. उत्पादन भएका बस्तुहरु विक्रि गरिने स्थानको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४. दैनिक किनमेल गर्ने स्थान र किनमेल गर्ने सामानको नाम भन्न	१. घरमै उत्पादन गरेर उपभोग गरिने वस्तुहरुको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. बजारबाट किनमेल गरेर प्रयोग गरिने सामानहरुको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. सामानहरु किनमेल गर्ने ठाउँको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. सामानहरु किनमेल गर्ने स्थानीय बजारको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
सिकाई उपलब्धी संख्याको जोड								
सिकाई उपलब्धी प्रतिशत								

क्षेत्र/एकाइ : ४. स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई जम्मा कार्यघण्टा : **१०** सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : २०

मुख्य सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण / उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइपछि मूल्याङकन			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	

१. शरीरका अंगहरुको सरसफाई गर्न	१. शरीरका वाह्य अंगहरुको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. दिनमा पटक पटक सरसफाई गर्नैपर्ने अंगको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. शरीरका अंगहरु सरसफाई गर्ने तरिका बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. सरसफाई गर्दा हुने फाइदा बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२. व्यक्तिगत सरसफाइका लागि आवश्यक सामग्रीहरुको नाम भन्न	१. व्यक्तिगत सररफाई सामान्य परीचय दिन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. व्यक्तिगत सरसफाईका लागि आवश्य सामग्रीहरु पहिचान गर्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. व्यक्तिगत सरसफाईका लागि आवश्य सामग्रीहरुको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. व्यक्तिगत सरसफाईका सामग्रीहरुको जतन गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३. सरसफाई गर्नुपर्ने स्थानको सुची बनाउन	१. आफ्नो घरमा रहेका विभिन्न स्थानहरुको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	२. हामीले दैनिक प्रयोग गर्ने स्थानहरुको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. सार्वजनिक स्थलहरुको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. नियमित सरसफाई गर्नैपर्ने स्थानहरुको सुची बनाउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४. आफ्नो र घरको सरसफाई गर्नुपर्ने कारण भन्न र सरसफाइमा सहभागी हुन ।	१. आफ्नो व्यक्तिगत सरसफाई आफै गर्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. आफ्नो घरका विभिन्न भागहरुको सरसफाईमा सहभागि हुन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	१. आफ्नो व्यक्तिगत सरसफाई गर्नुपर्ने कारण बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. आफ्नो घरको सरसफाई गर्नुपर्ने कारण बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
५. स्थानीय खेलहरुको नाम भन्न ।	१. आफुले खेलिरहेका खेलहरुको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. गाउँटोलमा खेलिने खेलहरुको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	३. आफ्नो विद्यालयमा खेलिने खेलहरुको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. स्थानीय खेलहरूको सूची बनाउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	सिकाई उपलब्धी संख्याको जोड							
	सिकाई उपलब्धी प्रतिशत							

क्षेत्र/एकाइ : ५. प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण जम्मा कार्यघण्टा : ४) सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : ३६

मुख्य सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण / उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइपछि मूल्याङ्कन			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१.स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने विपद्को सुची बनाउन ।	१. विपद्को सामान्य परिचय दिन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. आफ्नो गाउँटोलमा भएका विपद्का नामहरु भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. गाउँटोल र विद्यालयमा हुनसक्ने विपदका नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. विपद्बाट बच्ने सामान्य तरिका बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

२. घर र स्थानीयस्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरहरुको नाम भन्न	१. आफ्नो घरमा पालिएका घरपालुवा जनावरहरुको नाम बताउन,							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. आफ्नो साथीको घरमा वा टोलछिमेकमा पालिएका घरपालुवा जनावरहरुको नाम बताउन,							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफ्नो गाउँटोलमा पालिएका घरपालुवा जनावरहरुको नाम बताउन,							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफ्नो गाउँटोलमा पालिएका घरपालुवा जनावरहरुको सुची बनाउन,							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३. घर तथा बगैँचामा भएका बिरुवहरुको नाम भन्न ।	१. आफ्नो घरको बारी र बगैँचामा भएका बिरुवाहरुको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. विद्यालयको बगैँचामा भएका बोटबिरुवाहरुको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफ्नो घर तथा विद्यालयवरपर रहेका बोटबिरुवाहरुको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफ्नो घर र विद्यालयको बारी तथा बगैँचामा रहेका बोटबिरुवाहरुको सुची बनाउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४. स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटबिरुवाका नाम भन्न ।	१. आफ्नो घर वरपर रहेका बोटबिरुवाहरुको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	२. आफ्नो विद्यालय वरपर भएका बोटबिरुवाहरुको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफ्नो घर तथा विद्यालयबाट चारैतिर हेर्दा देखिने बोटबिरुवाहरुको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. बाटोमा हिड्दा देखेका बोटबिरुवाहरुको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
५. घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षारोपणमा सहभागी हुन ।	१. कुटो, कोदालो उपयुक्त तरिकाले समाउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. बगैंचा वा बारीमा खन्ने अभ्यास गर्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. वृक्षारोपनका लागि माटो तयारी गर्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. वृक्षारोपानमा सहभागी हुन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
६. घर तथा विद्यालयमा रहेका बोट विरुवाहरुको संरक्षणमा सहयोग गर्न ।	१. विद्यालयको बगैंचामा रहेका बोटबिरुवाहरुमा पानी हाल्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. घरको बारीमा रहेका बोटबिरुवाहरुमा पानी हाल्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	।							
	३. विद्यालय तथा घरको बारी र बगैँचामा रहेका बोट बिरुवाहरुको गोडमेल गर्न,							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. विद्यालय तथा घरको बारी र बगैँचामा रहेका बोटबिरुवाहरुको उचित स्याहार, संरक्षण गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
७. फुलबारी तथा बोटबिरुवाहरुको हेरचाह गर्न	१. विद्यालयको बगैँचामा रहेका बोटबिरुवाहरुमा पानी हाल्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. घरको बगैँचामा रहेका बोटबिरुवाहरुमा पानी हाल्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. विद्यालय तथा घरको बगैँचामा रहेका बोट बिरुवाहरुको गोडमेल गर्न,							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. विद्यालय तथा घरको बगैँचामा रहेका बोटबिरुवाहरुको उचित हेरचाह गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
८. गाउँटोलमा भएका पानीका स्रोतको नाम भन्न ।	१. घरमा प्रयोग गरिने पानीको श्रोतको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. विद्यालयमा प्रयोग गरिरहेको पानीको श्रोतको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	३. विभिन्न काममा प्रयोग गरिने पानीको श्रोतको नाम बताउन,								मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. गाउँटोलमा भएका पानीका स्रोतको नाम भन्न ।								मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
९.व्यक्तिगत, घरआँगन, विद्यालय वरपरको वातावरणको सरसफाईमा सहभागी हुन	१. आफ्नो व्यक्तिगत, सरसफाई गर्न								मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. आफ्नो घरआँगन सरसफाई गर्न,								मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफ्नो कक्षाकोठा सरसफाई गर्न								मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफ्नो विद्यालय वरपरको वातावरणको सरसफाईमा सहभागी हुन								मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
सिकाई उपलब्धी संख्याको जोड									
सिकाई उपलब्धी प्रतिशत									

क्षेत्र/एकाइ : ६. जीवनपयोगी सीप मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा जम्मा कार्यघण्टा : १० सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : १२

मुख्य सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण / उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइपछि मूल्याङ्कन			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१. समुहमा मिलेर बस्न	१. कक्षाकोठामा साथीसँग मिलेर बस्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. खेल खेल्दा साथीसँग मिलेर खेल्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	.३. विद्यालयमा खाजा खाँदा लाइन बस्न र पालैपालो खाजा लिएर खाजा खान							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. विद्यालय आउँदा, जाँदा साथीसँग मिलेर आउने, जाने गर्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२. साथी र घरपरिवारका सदस्यलाई सामान्य सहयोग	१. आफ्ना साथीलाई समस्या पर्दा सक्दो सहयोग गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

गर्न ।	२. आफुभन्दा साना भाईबहिनीलाई सहयोग गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. घरयासी काममा परीवारका सदस्यहरुलाई सक्ने सहयोग गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. कक्षाकोठा सरसफाई गर्ने व्यक्तिलाई सरसफाईमा सहयोग गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३. स्वव्यवस्थापन सीपको विकास गर्न ।	१. खाना, खाजा खानु अघि राम्रोसँग हात धुन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. आफ्नो कपडा आफै उपयुक्त तरिकाले लगाउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफ्ना सामानहरु मिलाएर राख्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफुले खाएको थाली, कचौरा, प्लेट आफै धुन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
सिकाई उपलब्धी संख्याको जोड								
सिकाई उपलब्धी प्रतिशत								

क्षेत्र/एकाइ : ७. स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरु जम्मा कार्यघण्टा : १० **सिकाइ** उपलब्धिको पूर्णाङ्क : १२

मुख्य सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण / उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइपछि मूल्याङ्कन			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	

१. आफ्नो घर र छिमेकीको घरमुलीको नाम भन्न	१. आफ्नो बुबा र आमाको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. आफ्नो हजुरबुबा, हजुरआमाको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफ्नो घरको घरमुलीको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफ्नो टोलछिमेकका घरमुलीहरुको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२. आफुलाई पढाउने शिक्षकहरुको नाम भन्न ।	१. आफ्नो कक्षा शिक्षकलाई चिन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	२. आफ्नो कक्षा शिक्षकको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. विद्यालयका सबै शिक्षकको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. विद्यालयका केहि शिक्षकको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३. आफ्नो विद्यालयको नाम भन्न	१. आफ्नो विद्यालयको शुरुको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	.२. आफ्नो विद्यालयको आंशिक नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. शिक्षकको सहयोगमा आफ्नो विद्यालयको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफै आफ्नो विद्यलयको पुरा नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
प्राप्त उपलब्धी अङ्कहरुको जम्मा जोड								
सिकाई उपलब्धि प्रतिशकत								

क्षेत्रगत वा थिमगत उपलब्धि प्रतिशत = उपलब्धि स्तरको अङ्कको जोड X १००
४Xमूल्याङ्कन गरी एको सिकाइ उपलब्धिहरूको संख्या

शिक्षकको

नाम : ....

हस्ताक्षर : ....

मिति : ....

अभिभावकको सहि :

नाम :

....

हस्ताक्षर :

....

मिति :

....

विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि मूल्यांकन अभिलेख

कक्षा : **२** विषय : हाम्रो सरुमारानी

थिम, विषयक्षेत्र : १. हाम्रो सरुमारानी जम्मा कार्यघण्टा : ३० सिकाइ उपलब्धिको पूर्णाङ्क : **२४**

मुख्य सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण / उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइपछि मूल्याङक्न			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१. आफू बस्ने वडा नम्बर र वडा कार्यालयको ठेगाना भन्न ।	१.आफु बस्ने वडाको नम्बर स्पष्ट रुपमा भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,………
	२.आफ्नो वडा कार्यालयको नाम र ठेगाना सरल भषामा बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफ्नो वडा कार्यालयको नाम र ठेगाना साथीहरूसँग कुराकानी गर्न							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. गाउँपालिकाको नक्सामा आफ्नो वडाको देखाउन र रङ भर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२. आफ्नो गाउँपालिकाको नाम, गाउँकार्यपालिका	१.आफ्नो गाउँपालिकाको नाम स्पष्ट रुपमा बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,………

रहेको ठेगाना भन्न ।	२. गाउँ कार्यपालिका रहेको स्थान बताउन								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफ्नो गाउँपालिकाको नाम र गाउँ कार्यपालिका रहेको स्थान सँगसँगै बताउन								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४.आफ्नो गाउँपालिकामा रहेका वडा सङ्ख्या बताउन								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३. सरुमारानी गाउँपालिकाको नक्सामा आफ्नो वडा छुट्याउन ।	१. आफु बस्ने वडाको सामान्य नक्सा कोर्न								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
	२. सरुमारानी गाउँपालिकाको नक्सामा वडाहरू छुट्याउन								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. वडाको आकार सानो देखि ठुलो क्रमस छुट्याउन								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. फरक परक वडामा फरक फरक रङ भर्न								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४. आफू बस्ने वडाभित्रका गाउँटोलको नाम भन्न ।	१.आफु बस्ने टोलको नाम भन्न								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
	२. आफु बस्ने वडामा रहेका कुनै दुइ टोलको नाम बताउन								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	३. आफु बस्ने वडामा रहेका कुनै तीन टोलको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफु बस्ने वडामा रहेका सबै टोलको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
५. आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, खोला झरना, ताल र बाटाको नाम भन्न ।	१.आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी र खोलाहरूको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,………
	२. आफ्ना वडाभित्र रहेक झरना र तालहरूको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफ्ना वडाभित्र रहेका गोरेटो बाटाहरूको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफ्ना वडाभित्र रहेका सडकहरूको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
६. आफ्नो गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न ।	१. नजिकको स्वास्थ्य संस्थाको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,………
	२. स्वास्थ्य संस्थाको नाम र ठेगाना बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने सामान्य सेवा बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	४. विरामी पर्दा जानु पर्ने स्थानको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि :　　　　　　　　　　अभिभावकको सहि :

क्षेत्र/एकाई : २. हाम्रो संस्कार र संस्कृति　　　जम्मा कार्यघण्टा : ३०　　　सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : **३२**

मुख्य सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण / उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइपछि मूल्याङक्न			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१. वडाभित्रका जातजातिको थर भन्न ।	१. आफ्नो जाति र थर बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
	२. वडाभित्र रहेका जातीय समुदायको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. वडाभित्र रहेका जातीय समुदायको थर बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	४. आफ्नो वडामा धेरै सङ्ख्या भएको जातिको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२. आफू र आफ्नो साथीले बोल्ने भाषामा परिचित हुन	१. आफु बोल्ने भाषाको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
	२. आफ्नो साथी बोल्ने भाषाको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफु बोल्ने भाषामा साथीहरू सँग कुराकानी गर्न							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफु बाहेक अरुसाथीहरूको मातृभाषाको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३. वडाभित्र बोलिने भाषाहरूको नाम भन्न ।	१. वडाभित्र बोलिने भाषाहरूको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
	२. साथीहरूबीच ती भाषाबोल्ने अभ्यास							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. वडाभित्र बोल्ने भाषाहरूको सूची बनाएर कक्षामा प्रस्तुत गर्न							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. वडामा सबैले बोल्ने संपर्क भाषा पहिचान गर्न							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

४. वडाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाकको नाम भन्न ।	१. आफुले लगाएको पोषाकको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
	२. शिक्षकहरूले लगाएको पोषाकको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. वडाभित्र रहेका जाति अनुसारका पोषाकको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. वडाभित्रका जातजातिले लगाउने पोषाकको सूची तयार गर्न							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
५. स्थानीय वेषभूषाको परिचय दिन ।	१. स्थानीय वेषभूषाको सामान्य परिचय दिन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
	२. वेषभुषाको सामान्य उदाहरण दिन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. महिला र पुरुषको पहिरनबीच सामान्य तुलना गर्न							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. स्थानीय वेषभूषामा अभिनय गर्न							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
६. स्थानीय चाडपर्वको नाम भन्न ।	१. आफुले मनाउने चाडपर्व बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........

	२. स्थानीय चाडपर्वको सूची तयार गर्न								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. चाडपर्व मनाउने तरिका भन्न								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. चाडपर्व मनाउदा गरिने क्रियाकलापको अभिनय गर्न								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
७. स्थानीय लोकगीत गाउने अभ्यास गर्न	१. लोकगीतको सामान्य परिचय दिन								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
	२. कुनै लोकगीत गाउन								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. कुनै एक स्थानीय लोक गायकको नाम भन्न								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. स्थानीय चाडपर्वमा गाइने लोकगीत गाउन								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
८. स्थानीय लोकबाजाहरू बजाइने अवसर वा पर्व भन्न ।	१. लोकबाजाको सामान्य परिचय दिन								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
	२. लोकबाजा बजाइने अवसर वा पर्वको नाम भन्न								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	३. कुनै ५ लोकबाजाको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफलाई मनपर्ने लोकबाजाको चित्र बनाउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि : अभिभावकको सहि :

थिम, विषयक्षेत्र : ३. हाम्रा स्थानीय पेशा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप
जम्मा कार्यघण्टा : ३० सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : १६

	मूख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङक्न			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१. गाँउटोलका व्यक्तिहरूले	१. आफ्ना अभिभावकले गर्ने पेशा तथा व्यवसायको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
गर्ने मुख्य पेसा तथा	२. आफ्ना नजिकका छिमेकीले गर्ने पेशा तथा व्यवसायको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

व्यवसायको नाम बताउन	३ आफ्नो टोलका मानिसले अपनाएको पेशा तथा व्यवसायको नाम भन्न							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. पेशाको सामान्य वर्गिकरण गर्न							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२. आफ्नो घरमा वर्षभरि	१.आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन हुने तरकारीको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
उत्पादन हुने तरकारी तथा	१.आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन हुने फलफूलकको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
फलफूलको नाम बताउन	३ आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. तरकारी र फलफूलको सूची बनाई प्रस्तुत							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३. वडामा घुम्न लायक	१. वडाका धार्मिक स्थलको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
स्थानको नाम बताउन	२. वडाका कुनै ऐतिहासीक स्थलको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. वडाका घुम्न लायक प्राकृतिक स्थलको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	४. वडाका घुम्न लायक स्थनको सूचस् बनाई प्रस्तुत ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४. दैनिक किनमेल गर्ने स्थानको नाम र किनिने सामानको विवरण	१. दैनिक घरमा आवश्यक पर्ने सामानको नाम बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,………
	२. दैनिक घरमा आवश्यक पर्ने सामानको किन्ने ठाउको बताउन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. स्थानीय हाट बजारको सामान्य परिचय दिन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. दैनिक घरमा आवश्यक पर्ने सामानको सूची बनाई प्रस्तुत गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि :

अभिभावकको सहि :

थिम, विषयक्षेत्र : ४. स्वास्थ्य र खेलकुद

जम्मा कार्यघण्टा : १० सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : **२०**

	मूख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङकन			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू

		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१.आफ्नो शरीरको सरसफाई गर्न र पटक पटक सरसफाई गरीने अंगको नाम भन्न ।	१. हात धुने तरिका प्रस्तुत गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
	२. दिनमा धेरै पटक सरसफाई गर्ने अंगको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. सरसफाई नगर्दा हुने हानी बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. सरसफाई गर्नुपर्ने कारण बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२. व्यक्तिगत सरसफाइको महत्त्व भन्न ।	१. नङ काट्ने सिप बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
	२. दात माज्ने सीप बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. कपालको सरसफाई र हेरचाहा गर्ने तरिका बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. व्यक्तिगत सरसफाईका सामान्य फाइदा बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

३. शरिरका अङ्गहरूको सूची बनाउन ।	१. शरिरका बाहिरी अंगको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,………
	२. शरिरका भित्री अंगको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. शरिरका बाहिरी अंगको काम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. शरिरका भित्री अंगको काम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४. घर तथा विद्यालयको सरसफाइमा सहभागी हुन ।	१. घरको सरसफाईमा सहभागि हुन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,………
	२. कुहिने फोहोर चिन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. नकुहिने फोहोर चिन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. कुहिने र नकुहिने फोरको तालिका बनाई प्रस्तुत गर्न							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
५. स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास गर्न ।	१. समुह नेता वा शिक्षकको निर्देशनमा चुङ्गी, लक्कुढाल, बाघचाल, गट्टा खेल्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,………

	२. उल्लेखित खेलको सामान्य नियम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. खेल खेल्दाहुने सामान्य फाइदा बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. स्थानीय खेलहरूको सूची प्रस्तुत गर्न							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि :

अभिभावकको सहि :

थिम, विषयक्षेत्र ५. विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण

जम्मा कार्यघण्टा : ४०   सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : **३२**

	मूख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङ्कन			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	

१.स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने विपद्को कारण बताउन ।	१. स्थानीय स्तरमा हुन सक्ने विपद्को सूची बनाउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,………
	२. विपद् आउनुका सामान्य कारण बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफुले भोगेको कुनै विपद्को सामान्य परिचय दिन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. विपद्बाट बच्ने सामान्य तरिका बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२. वडाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराका नाम भन्न ।	१. वडाभित्र पाइने चराहरूको नाम बनाउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,………
	२. वडाभित्र पाइने चराहरूको सूची बनाई प्रस्तुत गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. वडाभित्र पाइने वन्यजन्तुहरूको नाम बनाउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. वडाभित्र पाइने वन्यजन्तुहरूको सूची बनाई प्रस्तुत गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३. वडाभित्र पाइने बोटबिरुवाको नाम भन्न ।	१. वडाभित्र पाइने झारपातको नाम बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,………

	२. वडाभित्र पाइने बुट्यानको नाम बताउन ।								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. वडाभित्र पाइने रुखको नाम बताउन ।								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. १. वडाभित्र पाइने जडिबुटि जन्य बोटविरुवाको नाम बताउन ।								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४. घर र विद्यालयमा वृक्षरोपणमा सहभागी हुन ।	१. शिक्षकको निर्देशनमा विद्यालयहाताभित्र वृक्षारोपण कार्यमा सहभागि हुन ।								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिकिया,………
	२. अभिभावकको निर्देशनमा घरआगनमा वृक्षारोपण कार्यमा सहभागि हुन ।								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. वृक्षारोपण गर्ने उपयुक्त समय भन्न ।								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफुले वृक्षारोपण गरेका विरुवाको नाम बताउन ।								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
५. बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न ।	१. आफ्नो वरिपरी रहेका बोटबिरुवाको पहिचान गर्न ।								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिकिया,………
	२. बोटबिरुवाको संरक्षण गर्ने उपाय बताउन ।								मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	३. बोटबिरुवाको संरक्षणमा परिवारका सदस्यलाई सघाउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. बोटबिरुवाको संरक्षण गर्दा हुने कुनै ३ फाइदा बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
६. वडामा भएका जलस्रोतहरूको नाम भन्न ।	१.आफ्नो वडाभित्र रहेका कुवा, पोखरी, ताल, खोला र नदीको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
	२. चित्रमा कुवा, पोखरी, ताल, खोला र नदी पहिचान गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. पानीको उपयोगिता भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. आफ्नो वडाभित्र रहेका कुवा, पोखरी, ताल, खोला र नदीको संरक्षण गर्ने सामान्य उपाय भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
७. व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन ।	१.आफ्नो घरआगन सफा गर्ने काममा सरिक हुन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
	२. आफ्नो विद्यालयको कक्षाकोठा सरसफाईमा सरिक हुन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. आफ्नो विद्यालयको प्राङगण्कार्यमा सरसफाईमा सरिक हुन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	४. घर तथा विद्यालय र वरपरको वातावरण सरसफाई गर्ने कार्यमा अरुलाई प्रेरित गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
८. वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारण भन्न ।	१. वातावरणको सामान्य परिचय दिन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,………
	२. घरमा फोहोर निस्कने स्थान बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. विद्यालयमा फोहोर निस्कने स्थान बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारण बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
९. फोहोर मैलालाई कुहिने र नकुहिनेमा वर्गिकरण गर्न ।	१. फोहोरमैलाको सामान्य परिचय दिन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,………
	२. कुहिने फोहोरमैला पहिचान गरी छुट्याउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. नकुहिने फोहोरमैला पहिचान गरी छुट्याउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	४.घर तथा विद्यालयबाट निस्कने फोहोरमैलाको सूची तयार गरी प्रस्तुत गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि : अभिभावकको सहि :

थिम, विषयक्षेत्र : ६. जीवन उपयोगी सीप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा
जम्मा कार्यघण्टा : १० सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : १२

	मूख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङकन			थप सहायतापछि मूल्याङकन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
९. फोहोर मैलालाई कुहिने र नकुहिनेमा वर्गिकरण गर्न ।	१. फोहोरमैलाको सामान्य परिचय दिन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,………
	२. कुहिने फोहोरमैला पहिचान गरी छुट्याउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	३. नकुहिने फोहोरमैला पहिचान गरी छुट्याउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४.घर तथा विद्यालयबाट निस्कने फोहोरमैलाको सूची तयार गरी प्रस्तुत गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
१. अभिभावक, शिक्षक र मान्यजनप्रति नम्र व्यवहार र सम्मान व्यक्त गर्न ।	१. नम्र भाषाको प्रयोग गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,………
	२. सम्मान सूचक शब्द पहिचान गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	.३. अभिभावक, शिक्षक र मान्यजनप्रति नम्र व्यवहार र सम्मान व्यक्त गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. सम्मान सूचक शब्दको पहिचान गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२. अनुशासन र आचरणको पालना गर्न ।	१. आफ्ना मान्यजन पहिचान गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,………
	२. मान्यजन प्रति देखाउनु पर्ने आचरण प्रस्तुत गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	३. गर्नहुने काम पहिचान गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. गर्ननहुने काम पहिचान गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३. आफूले जानेका कुराको सञ्चार गर्न ।	१. आफ्नो साथीलाई आफुले जानेका कुरा भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
	२. आजको टि.भि. समाचारको मुख्य अंश भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. रेडियो, टिलिभिजन, पत्रपत्रिका पहिचान गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. पाठमा भएका चित्र पहिचान गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
१. आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको नाम भन्न ।	१. आफ्नो टोलमा बस्ने समाजसेवी व्यक्तिको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि :

अभिभावकको सहि :

थिम, विषयक्षेत्र : ७. स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरु

जम्मा कार्यघण्टा : १०   सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : १६

	मूख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङकन			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१. आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको नाम भन्न ।	२. आफ्नो समुदायमा बस्ने शिक्षाप्रमी, बुद्धिजीवि व्यक्तिको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. समाजसेवी व्यक्ति गरेका कामहरूको सूची बनाउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. समाजसेवी, शिक्षाप्रमी, बुद्धिजीविले गर्ने कामको अभिनय गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२. आफ्नो विद्यालयको प्रधानाध्यापकको नाम भन्न ।	१. आफ्नो विद्यालयको प्रधानाध्यापकको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया,.........
	२. विद्यालयमा प्रधानाध्यापकको कुनै ४ काम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	३. प्रधानाध्यापकसँग कुराकानी गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. प्रधानाध्यापकलाई सम्मान गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३. आफ्नो गाउँटोलमा रहेको सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको नाम भन्न	१. सामुदायिक वनको सामान्य परिचय दिन							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	.२. गाउँटोलमा रहेको सामुदायिक वनको सूची तयार गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	३. सामुदायिक वनको कुनै २ वटा महत्व बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	४. सामुदायिक वन जोगाृनु पर्ने कुनै २ कारण भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
प्राप्त अङ्कनको जम्मा जोड								
उपलब्धि प्रतिशत/ग्रेड								

शिक्षकको सहि : अभिभावकको सहि :

विद्यार्थीको सिकाई उपलब्धि मूल्यांकन अभिलेख

कक्षा : ३ विषय : हाम्रो सरुमारानी

थिम, विषयक्षेत्र : १. हाम्रो सरुमारानी जम्मा कार्यघण्टा : ३० सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : २८

	मूख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङकन्			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१	सरुमारानी गाउँपालिकाको भौगोलिक। अवस्थाको सामान्य जानकारी दिन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२	प्यूठान जिल्लाको नक्सामा सरुमारानी गाउँपालिका छुट्याउन।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३	वडाभित्रका मुख्य मुख्य सडकहरूको नाम भन्न।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४	आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनहरूको नाम भन्न।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
५	गाउँपालिकाभित्र रहेको मुख्य ताल र तिनीहरूको अवस्थिति भन्न।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
६	आफू बसोबास गर्ने वडाका वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
७	आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि :　　　　　　　　　　　　　　　　　　अभिभावकको सहि :

थिम, विषयक्षेत्र : २. हाम्रो संस्कार र संस्कृति जम्मा कार्यघण्टा : ३०　　　　　सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : ३२

	मूख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङकन्			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१	गाउँपालिकाभित्रका जातजातिको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२	गाउँपालिकाभित्र बोलिने भाषाहरूको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३	गाउँपालिकाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाकको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४	स्थानीय जातिले गर्ने पूजा (कुलपूजा) हरूको परिचय दिन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
५	स्थानीय लोकगीत गाउने अभ्यास गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
६	स्थानीय लोकबाजा (मादल, बासुरी, खैंजडी) बजाउने अभ्यास गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

७	स्थानीय लोक नृत्यको पहिचान गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
८	कुनै एक स्थानीय लोकगीतमा नृत्य अभ्यास गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि :

अभिभावकको सहि :

थिम, विषयक्षेत्र : ३. हाम्रा स्थानीय पेशा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप

जम्मा कार्यघण्टा : ३० सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : १६

	मुख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङकन्			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको ⁄नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको ⁄नसकेको	मिति	अङ्कन	
१	गाँउटोलमा प्रचलित हस्तकलाका सामग्रीहरूको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२	स्थानीयस्तरमा उत्पादन हुने मौसमअनुसारका तरकारी र फलफूलको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३	गाउँपालिकाभित्र घुम्न लायक स्थानहरूको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

४	गाउँघरमा उत्पादित वस्तुहरू र बिक्री गर्नेस्थानको परिचय दिन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि : अभिभावकको सहि :

थिम, विषयक्षेत्र : ४. स्वास्थ्य र खेलकुद
जम्मा कार्यघण्टा : १० सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : १६

	मुख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङकन्			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको ⁄नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको ⁄नसकेको	मिति	अङ्कन	
१	स्वस्थ शरीरको लागि आवश्यक पर्ने खानाहरूको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२	सरसफाइ गर्दा हुने फाइदा र नगर्दा हुने बेफाइदाहरू भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३	आफ्नो वरपरको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४	स्थानीय खेलहरू खेल्ने अभ्यास गर्न र खेल खेल्दा हुने फाइदा भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि :　　　　　　　　　　　　　　　　　　अभिभावकको सहि :

थिम, विषयक्षेत्र ५. विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण
जम्मा कार्यघण्टा : ४०　　　　　सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : ४४

	मुख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङकन्			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१	स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने विपद्बाट बच्ने उपाय बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२	गाउँपालिकाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३	गाउँपालिकाभित्र पाइने बोटबिरुवाको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४	स्थानीय बोटविरुवाको महत्त्व बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

५	बोटविरुवाको आवश्यकता र महत्त्व भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
६	घर र विद्यालयमा वृक्षारोपणमा सहयोग र हेरचाह गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
७	घर र विद्यालयमा पानीको उपयोग गर्ने तरिका भन्न र सदुपयोग गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
८	फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय दिन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
९	विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
१०	घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागी हुन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
११	वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू भन्न र सरसफाइ कार्यमा सहभागी हुन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							

	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि : अभिभावकको सहि :

थिम, विषयक्षेत्र : ६. जीवन उपयोगी सीप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा

जम्मा कार्यघण्टा : १० सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : १२

	मुख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङकन्			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१	अरूप्रति दया, माया, करुणाको भाव प्रकट गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२	आत्मनिर्भर हुने बानीको विकास गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३	सहयोगात्मक तथा सहकार्यात्मक सिपको प्रयोग गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि : अभिभावकको सहि :

थिम, विषयक्षेत्र : ७. स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरु
जम्मा कार्यघण्टा : १०　　　　　सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : १६

	मुख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङकन्			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१	आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको योगदान भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२	आफ्नो वडाका वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३	वडाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाका सेवाहरूको जानकारी प्राप्त गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४	गाउँभित्र रहेका आमा समूह तथा बाल क्लबको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि :　　　　　　　　　　अभिभावकको सहि :

विद्यार्थीको सिकाई उपलब्धि मूल्यांकन अभिलेख

कक्षा : ३ विषय : हाम्रो सरुमारानी

थिम, विषयक्षेत्र : १. हाम्रो सरुमारानी जम्मा कार्यघण्टा : ३० सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : २८

	मुख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङ्कन			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१	सरुमारानी गाउँपालिकाको भौगोलिक । अवस्थाको सामान्य जानकारी दिन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२	प्यूठान जिल्लाको नक्सामा सरुमारानी गाउँपालिका छुट्याउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३	वडाभित्रका मुख्य मुख्य सडकहरूको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४	आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनहरूको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
५	गाउँपालिकाभित्र रहेको मुख्य ताल र तिनीहरूको अवस्थिति भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
६	आफू बसोबास गर्ने वडाका वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

७	आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि :

अभिभावकको सहि :

थिम, विषयक्षेत्र : २. हाम्रो संस्कार र संस्कृति जम्मा कार्यघण्टा : ३०

सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : ३२

	मुख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङकन्			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१	गाउँपालिकाभित्रका जातजातिको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२	गाउँपालिकाभित्र बोलिने भाषाहरूको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३	गाउँपालिकाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाकको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

४	स्थानीय जातिले गर्ने पूजा (कुलपूजा) हरूको परिचय दिन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
५	स्थानीय लोकगीत गाउने अभ्यास गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
६	स्थानीय लोकबाजा (मादल, बासुरी, खैंजडी) बजाउने अभ्यास गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
७	स्थानीय लोक नृत्यको पहिचान गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
८	कुनै एक स्थानीय लोकगीतमा नृत्य अभ्यास गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि :　　　　　　　　　　अभिभावकको सहि :

थिम, विषयक्षेत्र : ३. हाम्रा स्थानीय पेशा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप

जम्मा कार्यघण्टा : ३०　　　　सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : १६

	मुख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङकन्			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	

१	गाँउटोलमा प्रचलित हस्तकलाका सामग्रीहरूको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२	स्थानीयस्तरमा उत्पादन हुने मौसमअनुसारका तरकारी र फलफूलको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३	गाउँपालिकाभित्र घुम्न लायक स्थानहरूको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४	गाउँघरमा उत्पादित वस्तुहरू र बिक्री गर्नेस्थानको परिचय दिन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि :

अभिभावकको सहि :

थिम, विषयक्षेत्र : ४. स्वास्थ्य र खेलकुद

जम्मा कार्यघण्टा : १०   सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : १६

	मुख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङकन्			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	

१	स्वस्थ शरीरको लागि आवश्यक पर्ने खानाहरूको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२	सरसफाइ गर्दा हुने फाइदा र नगर्दा हुने बेफाइदाहरू भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३	आफ्नो वरपरको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४	स्थानीय खेलहरू खेल्ने अभ्यास गर्न र खेल खेल्दा हुने फाइदा भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि :

अभिभावकको सहि :

थिम, विषयक्षेत्र ५. विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण

जम्मा कार्यघण्टा : ४० **सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : ४४**

	मुख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङकन			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१	स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने विपद्बाट बच्ने उपाय बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

२	गाउँपालिकाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३	गाउँपालिकाभित्र पाइने बोटबिरुवाको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
४	स्थानीय बोटविरुवाको महत्त्व बताउन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
५	बोटविरुवाको आवश्यकता र महत्त्व भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
६	घर र विद्यालयमा वृक्षारोपणमा सहयोग र हेरचाह गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
७	घर र विद्यालयमा पानीको उपयोग गर्ने तरिका भन्न र सदुपयोग गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
८	फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय दिन							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
९	विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

१०	घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागी हुन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
११	वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू भन्न र सरसफाइ कार्यमा सहभागी हुन ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि : अभिभावकको सहि :

थिम, विषयक्षेत्र : ६. जीवन उपयोगी सीप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा

जम्मा कार्यघण्टा : १० सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : १२

	मूख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङ्कन			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१	अरूप्रति दया, माया, करुणाको भाव प्रकट गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२	आत्मनिर्भर हुने बानीको विकास गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

३	सहयोगात्मक तथा सहकार्यात्मक सिपको प्रयोग गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि :

अभिभावकको सहि :

थिम, विषयक्षेत्र : ७. स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरु

जम्मा कार्यघण्टा : १०   सिकाई उपलब्धिको पूर्णाङ्क : १६

	मुख्य सिकाई उपलब्धि	नियमित पढाइपछि मूल्याङकन्			थप सहायतापछि मूल्याङ्कन			प्रयोग गरिएका साधनहरू
		सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	सकेको /नसकेको	मिति	अङ्कन	
१	आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको योगदान भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
२	आफ्नो वडाका वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
३	वडाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाका सेवाहरूको जानकारी प्राप्त गर्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया

४	गाउँभित्र रहेका आमा समूह तथा बाल क्लबको नाम भन्न ।							मौखिक पश्नोत्तर, लिखित कार्य अवलोकन, परियोजना, अभिभावक प्रतिक्रिया
	उपलब्धिस्तरको अंकको जोड							
	थिमगत सिकाई उपलब्धि प्रतिशत							

शिक्षकको सहि :   अभिभावकको सहि :

(ख) विद्यार्थी मूल्याङ्कन (कक्षा ४-८)

पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको सुनिश्चत गर्न निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कन अवलम्बन गरी ने छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य निरन्तर मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषणका माध्यमबाट विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार गर्नु हो । सिकाइका लागि गरी ने यस्तो निर्माणात्मक मूल्याङ्कन शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रूपमा रहनु पर्दछ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि विभिन्न औपचारिक तथा अनौपचारिक तरिका प्रयोग गर्नुपर्छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा कक्षा क्रियाकलाप तथा कक्षा, विद्यार्थीका कार्य तथा कार्यसम्पादनको अवलोकन, सामाजिक व्यवहार अवलोकन, गृहकार्य,परियोजना कार्य, मौखिक तथा लिखित कार्य तथा परीक्षा, एकाइ तथा त्रैमासिक परीक्षाहरू, स्व तथा सहपाठी मूल्याङ्कन लगायतका साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ ।स्थानीय विषयअन्तर्गत रहेका विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीले हासिल गरेके उपलब्धिको मूल्याङ्कन गर्नको लागि निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको रूपमा आन्तरिक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कनको लागि अन्तिम मूल्याङ्कनलाई लिइएको छ । यसको लागि कक्षा ४ देखि ८ सम्मको प्रत्येक कक्षामा विद्यार्थीको मूल्याङ्कनअन्तर्गत आन्तरिक मूल्याङ्कन (५० प्रतिशत भार) र अन्तिम परीक्षा (५० प्रतिशतभार) समावेश गरी एको छ । आन्तरिक मूल्याङ्कनको ५० प्रतिशत भारलाई समेत निर्णयात्मक मूल्याङ्कनको रूपमा समायोजन गरिनेछ। विद्यार्थीको समग्र मूल्याङ्कन गरी प्रमाणपत्र अर्थात् ग्रेडसिटमा दुवै मूल्याङ्कनको नतिजालाई समावेश गरी नेछ। आन्तरिक मूल्याङ्कन र अन्तिम मूल्याङ्कन निम्नानुसार गर्नुपर्ने छ।

(अ) आन्तरिक मूल्याङ्कन

निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको अङ्कको निश्चित भार आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा समावेश गरी ने छ। यसका लागि निर्माणात्मक मूल्याङ्कनलाई अभिलेखीकरण गरी प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ। यस्तो अभिलेखका आधारमा निम्नलिखित पक्षमा तोकिएअनुसारको भारको अङ्क आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा समावेश गरी ने छ :

क्र.स.	मूल्याङ्कनका पक्ष	अङ्क भार	कैफियत
१	सहभागिता	४	सहभागिताअन्तर्गत हाजिरी, कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य, समूह कार्यलगायतका अन्य पक्ष रहनेछन् ।
२	प्रयोगात्मक/परियोजना	३६	कक्षागत रूपमा प्रयोगात्मक र परियोजना कार्य सञ्चालनका लागि योजना निर्माण, सञ्चालन,

	कार्य		अभिलेखीकरण, प्रस्तुतीकरण र अन्तर्वार्ता लगायतका पक्षहरू समावेश गरी मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ ।
४	त्रैमासिक परीक्षा	१०	पहिलो त्रैमासिकको लागि ५ अङ्कभार र अर्धवार्षिक परीक्षाको लागि ५ अङ्कभार हुनेछ । यसको लागि प्रत्येक परीक्षाको लागि ५० पूर्णाङ्कको परीक्षा लिई प्राप्ताङ्कलाई ५ मा परिणत गर्न सकिने छ ।
जम्मा		५०	

(आ) अन्तिम परीक्षा

निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा अन्तिम परीक्षाको भार ५० प्रतिशत हुनेछ । प्रत्येक परीक्षामा प्रश्न सोध्दा शैक्षिक सत्रको सुरुदेखि पढाइ भएका सबै पाठहरूबाट समेटिएको हुनुपर्ने छ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान र बोध, प्रयोग र उच्च दक्षतामा आधारित हुनेछन । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरी त्यसको आधारमा प्रमाणीकरण गरी न्छ । अन्तिम परीक्षाको प्रश्नपत्र निम्न लिखित विशिष्टीकरण तालिकाअनुसार निर्माण गरी उपलब्धि परीक्षा लिनुपर्ने छ ।

यहाँ कक्षा ८ को विशिष्टीकरण तालिका बनाइएको छ । यसलाई आधार लिई स्थानीय विषय अध्यापन गर्ने शिक्षकले अन्य कक्षा (कक्षा ४, ५, ६ र ७)को विशिष्टीकरण तालिका बनाई प्रयोग गर्न सक्नेछन् ।

अनुसूची २

विशिष्टीकरण तालिका

विषय : स्थानीय विषय

कक्षा : ८ समय : १ घण्टा ३० मिनेट पूर्णाङ्क : ५०

प्रश्न योजना तथा अङ्कभार वितरण																						
एकाइ	थिम/क्षेत्र	पाठ्य घण्टा	पूर्णाङ्क	ज्ञान			बोध			प्रयोग			उच्चदक्षता			जम्मा प्रश्न संख्या			जम्मा अङ्कभार			जम्मा अङ्क
				अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	
१	हाम्रो सरुमारानी	२०	८	१	०	०	१	०	१	०	०	०	०	१	०	२	१	१	२	२	४	८
२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति	३०	११	१	१	०	०	१	०	०	१	०	०	०	१	१	३	१	१	६	४	११
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय,पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	२०	८	१	०	०	०	०	१	१	१	०	०	०	०	२	१	१	२	२	४	८
४	स्वास्थ्य र खेलकुद	५	२	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	१	०	०	२	०	२
५	प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण	२८	११	१	१	०	०	१	०	०	१	०	०	०	१	१	३	१	१	६	४	११

६	जीवन उपयोगी सीप र मानव मुल्यमा आधारित शिक्षा	१५	६	१	०	०	०	०	०	१	०	१	०	०	०	२	०	१	२	०	४	६
७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संघसंस्थाहरू	१०	४	१	०	०	०	१	०	१	०	०	०	०	०	२	१	०	२	२	०	४
	जम्मा	१२८	५०	६	२	०	१	३	२	३	४	१	०	१	२	१०	१०	५	१०	२०	२०	५०

- प्रश्न निर्माण गर्दा निम्न तहका प्रश्न (ज्ञान, बोध र प्रयोग) तथा उच्च तहका प्रश्न (विश्लेषण, मूल्याङ्कन र सिर्जना) सबै तहका प्रश्नहरु र सबै एकाइको पाठ्यघण्टालाई ध्यानमा
राखेर प्रश्न बनाउनुपर्ने छ ।
- अति छोटो प्रश्न १ अङ्क, छोटो प्रश्न २ अङ्क र लामो प्रश्न ४ अङ्कका दरले सोध्नुपर्ने छ ।